15649/B

A xxxiii. p

MEDICAL PORTRAIT.—BRUNONIS (J., M.D.) Elementa Medicinæ (Vol. 1 only), *fine portrait in black of Author*, 8vo, hf. 1784

Brown, J.

Ricardus . Millar
1786

7s

E tenebris tantis tam clarum extollere lumen
Qui primus potuisti! —— Lucretius.

83593

JOANNIS BRUNONIS, M. D.

DE MEDICINA PRAELECTORIS,

SOCIETATIS MEDICAE PRAESIDARII,

ANTIQUARIORUM

APUD SCOTOS

AB EPISTOLIS LATINIS,

ELEMENTA MEDICINAE.

EDITIO ALTERA

PLURIMUM EMENDATA,

ET INTEGRUM DEMUM

OPUS EXHIBENS.

EDINBURGI:

Excudit C. DENOVAN.

M,DCC,LXXXIV.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

PRAEFATIO.

AB hujus operis ſcriptore viginti amplius anni, diſcendo, docendo, nullas medicinae partes non diligenter ſcrutando, conſumpti. Quorum annorum quinque primi, aliunde accipiendo, accepta cognoſcendo, credendo, quaſi pretioſam poſſeſſionem, occupando; proximum luſtrum, ſingula clarius explanando, ſubtilius excolendo, poliendo; tertium dubitando, quia nihil ad mentem proceſſerat, algendo, cum multis claris viris, cum ipſo vulgo, pro incerta penitus et incomprehenſibili ſalutiferam artem deplorando; ſine fructu, ſine dulciſſima rerum menti, luce veri, praeteriere, tantaque caduci et brevis aevi mortalis pars, tam opima, periit. Solo quarto luſtro, veluti viatori, ignota regione, perditis viae veſtigiis, in umbra noctis erranti, perobſcura quaedam, quaſi prima diurna, lux demum adfulſit.

Decimo tertio abhinc anno, cum ille XXXVI aetatis ageret, in primam podagrae acceſſionem incidit. Plurimos ante annos bene vixerat, niſi quod paucis ante morbi adventum menſibus tenuiore ſolito victu ſe continuerat, circiter XL diebus curſum ſuum morbus abſolvit, nec, niſi ſexto dein anno, ac tum quoque, poſt aliquot tenuis praeter ſolitum victus menſes, repetivit.

petivit. Firmiſſima erat aetas, habitus, excepta podagrae labe, et inducto per inſolitam abſtinentiam debilitatis aliquanto, bonus. E plethora et nimio vigore pendere morbus, ex vetere medicorum opinione, dicebatur. Materia e genere plantarum pro cibo praecipiebatur, vinum vetabatur. Quo cum cura facto, morbus non rediturus promittetabur. Totus in hac adminiſtratione exactus annus. Intra quem quatuor violentiſſimae, dolentiſſimae, longiſſimae, acceſſiones acciderunt, annus claudicationem inter et cruciatum, praeter XIV dies, diviſus. Unde tantae turbae, ſi ſanguinis abundantia et nimius vigor in cauſa eſſet, quaeri coeptum. Cur XII, XV ante annis, cum ſanguinis, vigoris, plus ſuberat, morbus non incidiſſet, et, poſt magnam et ſatis longam de victu remiſſionem, demum prodiiſſet, cur inter primam acceſſionem et has recentes, quo tempore ad ſolitum victum uberem reditum erat, tantum temporis intervallum interceſſiſſet, jamque bis, poſt victus in parciorem mutationem, propediem contigiſſet? Haec omnia reputabantur. Tandem hujus quaeſtionis ſolutionem major altera expediit. Quid prima vitae parte cibi, potio, et ſimilia alia vitae adjumenta, faciunt? Robur dant. Quid poſtea? Minus uſque minuſque. Quid ſub vitae finem? Adeo non amplius roborant, ut manifeſte debilitent. Quin et, iiſdem, quibus ante ſuſtentatur, praeſidiis tandem vita, plerumque morborum interventu, finitur.

Cum morbi prius, dein mors ſic, non ex inopia, ſed vitae praeſidiorum copia, incidant, debilitatem tamen morbi cauſam deprehendebat, et, non debilitantia, ſed roborantia, in auxilium eſſe querenda, vide

bat.

bat. Hanc igitur indirectam debilitatem nominandam putabat. (XXVIII. ad XXXVI.). Roborandi ratio ita feliciter per biennium ceſſit, ut hujus fine leviſſimam tantum acceſſionem expertus ſit. Quae ne quarta pars cujuſlibet priorum quatuor erat. Verum nullus medicus inficias ibit, quin talis morbus, qui quater uno anno recurrerat, ſaepius, quam pro hac ratione, biennio proximo ſub eadem curatione, recurriſſet, nec, binas ſingulis annis adjicere, nimium eſſe putabit. Mitis acceſſio, quarta parte, gravioribus minor erat. Multiplica igitur XII per IV, et ea computatione levati morbi ratio e quadragenis et octonis ad ſingula redibit. Ut primo[§] anno ſolis cibis e plantis uſus erat, ita hoc biennio ſolis fere carneis, et quam maxime alentibus, utebatur. Optimum genus eligebat, in copia parcebat.

Juvenis, qui apud illum habitabat, et aſthmate graviſſimo laborabat, eodem modo curatus, pro quotidiano morbo unam tantum acceſſionem exacto biennio paſſus eſt.

Poſtea, cum ſaepe ei objectum eſſet, ideo podagram in debilitate ſitam non eſſe, quod comes ejus inflammatio eſſet. Hanc quoque in debilitate poſitam neutiquam dubitans, periculum veri fecit. Invitavit amicos ad prandendum, bibit hilariter, et intra duas horas, ejus pedis, quo impranſus tangere pavimentum prae dolore nequierat, integerrimus uſus reſtitutus eſt. Unde aſthenicam quoque eſſe inflammationem videbat. Taleſque deinde gutturis in cynanche putrida, in gangraenoſa, in rheumatalgia, quae perperam rheumatiſmus longus nominatur, et in fine typhi

typhi, quae cerebrum interdum adficere creditur, dummodo adficiat, inveniebat.

Cum podagra canalem alimentarium, maximeque ventriculum, adficiat, et ſaepe turbis, dyſpepticarum conſimilibus, graſſetur; ecqua ei cum iis eſſet adfinitas, ſcire cupiens, has aeque ac illam, ſtimulantibus auxiliis cedere, animadvertebat. Quin et omnes illic ſpaſmodicos, omnes convulſivos, omnes fere pueriles, morbos ejuſdem notae eſſe, dein comperiebat.

Porro eoſdem ſpaſmodicos et convulſivos adfectus, etiam in motus voluntarii inſtrumentis inveſtigans, eandem eorum quoque naturam, ſed vehementia majorem, ut in variorum corporis extrinſecus locorum ſpaſmis et doloribus, item in ipſa epilepſia, in ipſo tetano, detegebat. Eaque ratione ingentem adfectuum numerum, in quibus, tanquam inflammatorii fuiſſent, ſcalpellus ſine fine ſtrictus erat, e ſanguinis penuria et aliis debilitatis cauſis pendere, et non ſanguinis, non aliorum humorum detractionibus, ſed repletione et reſtituto robore tollendos, perſpiciebat.

Primo quoque tempore, ad acceſſiones podagrae ſolvendos, vino et conſimili potione valida, item alente cibi materia, nempe carnea condita, contentus, potentiorum remediorum uſum differebat. Quae utique nuper mira cum felicitate expertus, toties acceſſiones repellendi, valetudinemque ſimul firmandi, quoties repeterent, hactenus adeo deſideratum deſperatumque arcanum per opium deprehendebat, quod in ſe et aliis ſaepius effecit. Jam tertius annus agitur et prope exigitur, ex quo fruſtra ipſius eum morbus reviſit.

Similibus

Similibus curationum exemplis edoctus, ſanguinis profluvia, quae haemorrhagiae dicuntur, non e plethora et vigore, ſed e ſanguinis penuria, et aliunde nata debilitate pendere, comperiebat, eoque phlogiſticorum, ubi in prima editione diſpoſita erant, numero rejecit, inter aſthenicos in ſecundo operis volumine collocanda. Sanguinis enim detractionem, varias purgationes, inediam, frigus, et ſedantia, quae dicuntur, noxae; ſtimulatricem curationem ſolam ſaluti, eſſe cernebat, ipſumque vinum et gallicum ſpiritum, quae adeo nocentia judicata erant, potentiſſime omnium morbos ſolvere, reperiebat. Qua re comperta; in omnibus morbis, ubi ſanguis abundare viſus aliis erat, eum deficere, et ex eo, aliorumque ſtimulorum, defectu, debilitatem cauſam, remedia ſtimulantia, pro cauſae magnitudine, eſſe diſcebat.

Eandem febrium, tam intermittentium, quam continuarum, cauſam et curationem, adfulgente e medendi ratione luce, cognoſcebat.

Et ſic paulatim, a natura, circa patulum aſthenicorum morborum orbem, quaſi manu ductus, omnes in eadem cauſa, nempe, debilitate, pendere, omnes eodem remediorum, nempe, ſtimulantium, genere, ſolvendos, et neque cauſam neque curationem, niſi magnitudine, differre, percipiebat.

Quod ad phlogiſticos morbos attinet, quorum neque cauſae, neque curationis, rationem alii viderant, in iis inflamationem non cauſam, ſed effectum, eſſe, et cauſa, nempe diatheſi, nec ea quidem, niſi perquam vehemente, naſci jamdudum intellexerat. Deinque catarrhum

tarrhum non a frigore, ut vulgo judicatur, ſed a calore, et reliquis notis ſtimulis, effici, a frigore, et aliis auxiliis debilitantibus, ſolvi, in ſe ipſo experiebatur. Quod repertum eum ad catarrhalia in rubeola ſymptomata aeſtimanda ducebat, ubi maximum virum, qui phlogiſticorum morborum curationem tantum promoverat, aſthenicorum ignarus erat, ab alexipharmacis medicis ſeductum ſentiebat. Cumque ea ſymptomata maxime periculoſa morbi pars ſint, igitur eorum vera curatio non totius morbi curationis plurimum intereſſe non poterat. Quo factum eſt, ut refrigerans et antiphlogiſtica curatio, poſtquam ejus periculum factum eſt, aeque in rubeola ac variola, prodeſſe ſit comperta. In phlogiſticis morbis cauſam illuſtravit, curationem amplificavit, ditavit, explicavit, ad certum principium reduxit. Communes omnes morbos in duas formas, phlogiſticam ſeu ſthenicam, et aſthenicam ſeu antiphlogiſticam, diſtribuit. Illos in nimia incitatione, hos in deficiente conſiſtere ; illos debilitantibus, hos ſtimulantibus auxiliis tolli ; utrorumvis noxas excitantes alterorum auxilia, et contra, eſſe, et ea eodem opere, ac poteſtates ſecundiſſimam valetudinem creantes, agere, tantummodo magnitudine differre, demonſtravit. Eandem ad plantas extendit doctrinam. Principium, quod omnes partes illuſtrant et confirmant, propoſuit. An igitur ars conjecturalis, ſibi parum conſtans, et longe pleriſque ſui partibus falſa, in certam demum, quae vitae dici poſſit, ſcientiam eſt redacta ?

§, See Dr Jones Enquiry.

1 After a long drought, when a shower falls, the whole vegetable creation may be said to rejoice.

ELEMENTA MEDICINAE.

PARS PRIMA

ET RATIONALIS.

CAP. I.

I. MEDICINA eſt, ſecundam animantium valetudinem tuendi, adverſae occurrendi ac medendi, ſcientia.

II. Idem, ad plantas converſum, ſtudium, Agricultura nominandum.

III. Secunda valetudo eſt, omnium actionum jucundus, facilis et juſtus uſus. Jucunditas, niſi metaphorice, minus ad plantas pertinet.

IV. Adverſa valetudo in omnium, aut aliquarum, exercendarum moleſtia, diffi-

cultate, aut perturbatione, conſiſtit. Haec morbos reſpicit.

V. Morbi ſunt vel univerſo corpori communes, communes§ dicendi; vel aliqua parte contenti, locales nominandi.

VI. Illi ab initio communes ſemper ſunt; hi tantum in curſu, idque rarius. Illis ſemper opportunitas (VIII.), his nunquam, praeit. Illorum communitas ex vitae principii labore eſt, horum ex offenſa locali. Illorum curatio in totum corpus, horum in partem aegram, dirigitur.

VII. Ad medici officium attinent communes omnes, et localium quotquot, adfecta prius parte, caeterum demum corpus, cum aliqua ~~perpetuorum~~ communium ſimilitudine, ſecus habent.

VIII. Opportunitas ad morbos eſt corporis ſtatus, a ſecunda valetudine ita recedens, ad adverſam ita vicinus, ut illius adhuc, quam inſidioſe ſimulat, contineri finibus videatur.

IX. Hi ſtatus (III. IV. VIII.) animantium vita ſunt; cui haud abſimilis plantarum, ſed imperfectior, eſt.

§ I have used here the word Communis in preference to the common one "dicpathicus" the latter leading to a wrong idea.

[a] Sunt.) Hic adde. – Hæ, dum sic ut reliqua corpus adficiunt, ita tam ab illis (XI) quam a se ipsis exoriuntur.

The proper action of the External Exciting Powers depends upon a due condition of the Internal; & in

CAP. II.

X. In omnibus vitae ſtatibus (IX.) homo et reliquae animantes a mortuis ſe, vel alia quavis inanimi materia, hac ſola proprietate differunt; quod externis rebus, et quibuſdam ſui propriis actionibus, ſic adfici poſſunt, ut ipſis vivis propria, ſuae actiones, efficiantur. Quod dictum, quicquid in rebus vitale eſt, comprehendit, eoque ad plantas pertinet.

XI. Id (X.) facientes res externae fere omnes ſunt, calor, victus, ſanguis, hinc ſegregati humores, et aër. Venena et contagiones incertius eodem ſpectant.

XII. Corporis ipſius actiones idem (X.) praeſtantes, contractio muſcularis, ſenſus, et cerebri in cogitando, et adfectus ciendo vis, ſunt.

XIII. Earum rerum et actionum (X. XI. XII.) ſublato opere, mors certa: Nihil fere aliud vitae neceſſarium.

XIV.

XIV. Proprietas (X.), per quam utraeque (XIII.) agunt, Incitabilitas dicenda; ipſae Poteſtates incitantes nominandae. Vocabulo corpus, tam corpus ſimpliciter dictum, quam etiam mente, animo, vel anima, preditum, ſignificatur, ſyſtema vulgo dictum.

XV. Poteſtatum incitantium communis effectus, ſenſus, motus, mentis actio, et animi adfectus, ſunt. Qui effectus cum unus idemque ſit; omnium igitur poteſtatum opus unum et idem quoque eſſe, nec aliarum aliam actionem exiſtere, concedendum.

XVI. Poteſtatum incitantium, in incitabilitatem agentium, effectus Incitatio nuncupandus.

XVII. Eaedem, quoniam aliae manifeſtis impulſibus agunt, idem aliarum effectus eandem operis rationem arguit, et omnibus vis agendi quaedam ineſſe videtur, ſtimulatrices adpellandae.

in like manner that of the former upon that of the latter. The sum of Excitement necessary to life & health cannot exist without the mutual action of both.

x The word Systema was never introduced into the Greek language till the decline of Grecian Literature. It has been eagerly adopted with other barbarous words by Physicians.

§ Igitur sunt Potestates Incitantes, ita in incitabilitatem agentes, ut incitationis semper aliquid efficiant; Communes quo ab alteris internoscantur, appellandæ. Hæ in partem tantum agunt, nec nisi concitato jam illic adfectu, reliquum corpus, ac sæpe ne sic quidem, adficiunt.

P. xvii.[a] Thus the blood acts by the impulse of distention & in like manner the senses are excited into action by the impulses of their different objects.

Heat.

CAP. III.

XVIII. Quid ſit incitabilitas, quoque pacto ab incitantibus poteſtatibus (XIV.) adficiatur, ignoratur. Sed, quicquid eſt; vel ejus aliquantum, vel ejus vis aliqua, unicuique vivere incipienti tribuitur. Tributi ſive vis, ſive copia, in aliis animantibus, et iiſdem aliàs, alia eſt. Partim ob incertam rei naturam, partim ob ſermonis communis egeſtatem, item hujus doctrinae novitatem, incitabilitas modo abundare, cum ſtimuli parum admotum eſt; modo deficere, exhauriri aut conſumi, cum is vehementius incubuit, paſſim deinceps dicetur. Tam hic, quam aliàs, ubique rebus veris ſtandum: lubrica cauſarum, utpote fere incomprehenſibilium, quaeſtio, venenatus ille philoſophiae anguis, cum cura fugienda. Nequis igitur, per modo relata dicta, incitabilitatis naturam reſpici; aut, an materia ſit, et ſic modo

modo augeatur, modo imminuatur; an adhaerens materiae facultas, nunc vigeat, nunc langueat, definiri; aut ullo modo reconditam quaeſtionem attingi, quod magno ſcientiae malo ſemper fere factum, interpretetur.

XIX. Quoniam incitabilitatis aliquantum, quamvis exiguum, ſemper in vita ſubeſt (X. XIII.), nec poteſtatum incitantium actio, validior, imbecillior, unquam deeſt; omnibus igitur his vis ſtimulatrix (XVII.) major, minorve, nimia, juſta, deficiens, ineſſe judicanda. Magna ſanguinis copia nimis ſtimulat, eoque morbos, in nimio ſtimulo poſitos, concitat; ſed ejuſdem penuria, quamvis debilitans, et morbos, quos debilitas cauſa continet, adducens, etiam ſtimulare, tantumque eominus, quo ipſa major ſit, intelligenda. Eademque omnium poteſtatum incitantium ratio; niſi quod venena et contagiones (XI.) excipi poſſe videntur. Sed

XX. Venena aut non faciunt communes, (V.) de quibus hic agitur, morbos; aut, ſi faciant, idem, quod ſolitae poteſtates

(XIV.)

[1] We know not what Gravity is, we know only its laws.

§ Item Cibi quidam malè semper alentes, sæpe nocentes; ut et supra, infraque, et aliter purgantia. Affectusque sedantes qui dicuntur.

[2] In this part of our subject we consider such poisons or contagions only as produce universal diseases. Such therefore are ex-cluded, as operate by destroying organization or continuity of substance, & excite therefore only local disease.

§ Omnis e plantarum genere cibi materia, si quis ei soli pro alimento fidit, male alit; meliore materia ali solitis, hac subducta, noce idque debilitando. Sed haec materies, quae quam-vis incommode, vitam tamen quam nulla

diutius

(XIV.), agendo, ejuſdem arguuntur operis.

XXI. Aliae contagiones morbos, in nimio ſtimulo (XVII.), aliae in debilitate (XIX.), poſitos, comitantur. Quos utroſque ſi non ſolae contagiones, ſed ſolitae etiam in ſtimulo poſitae, noxae, quod conſtat, conjuncto opere creant; ideo, quoniam idem hac in re effectus eſt, eadem quoque cauſa, id eſt, eadem utrarumque operis ratio, ſit, neceſſe eſt. Quin et minus ſolitis noxis contagiones valere poſthac demonſtrabitur. Eodem pertinet, quod auxilia nulla, praeter illa, quae pendentibus e ſolitarum noxarum opere morbis medentur, a contagionibus illatos tollunt. Denique magna debilitandi in quibusdam contagionibus vis non magis, quam e frigore par aut major debilitas ſuboriens, diverſam actionem arguit.

XXII. Quoniam ſolae poteſtates communes (XV.) omnia vitae creant, et ſolum earum opus ſtimulans eſt (XIX. ad (XXII.); in ſtimulo igitur omnia quoque

que vitae, omnis ſive ſecunda, ſive adverſa, valetudo, nec in ulla alia re, conſiſtunt. Et [illegible]

XXIII. Poteſtatum effectus (XV.), incitatio, continens vitam cauſa, citra certos, quibus perire mox dicetur, fines, pro ſtimuli (XXII.) magnitudine, ſuboritur; quae ſecundam valetudinem mediocris, major nimii ſtimuli, morbos, minor in deficiente hoc, ſeu debilitate, poſitos, efficit.

XXIV. Haec incitabilitatis (XIV.) et incitationis ratio eſt; ut, quo poteſtates imbecilius egerint, ſeu ſtimulus minor fuerit, eo magis incitabilitas abundet; quo validius ſtimulus incubuerit, eo illa exhauſtior ſubſit; illic admotus ſtimulus incitationis plus, hic minus, uſque ſuſcitet. Ad illud illuſtrandum, puer aut ſobrius exiguo, cui nondum aſſueverunt, ſtimulo, ſummam, quam capere poſſunt, incitationem cito nanciſcuntur; hujus exempla ſint adultus aut potator. Sed eodem pertinent omnes poteſtates, huc parum, illuc nimis, incitantes.

XXV. Ut incitatio, ex incitantium poteſtatum

diutius sustentat, stimulet necesse est, tantumque alentiore minus. Quod si inde morbi asthenici, et non ab inedia nascuntur, id ideo fit, quod aliqua intus mutatio, qua gratæ incitabilitati relatio summa est, imminuitur, non venit.

§ Hic adde.)

Nulli Adfectus sedantes sunt, & sic dicti tantum Incitantium qui dicuntur minor vis sunt. Nuncius grandis pecuniæ partæ gaudio; dimidio dein

certior

certior gaudio quoque sed minoris est. (Falsus demum idem reportus dolorem movet. Sed quis hic? Nonne gaudii tantum privatio! Maestitiam pocula primis imminuunt, dein paulatim ad gaudium tollunt.

[3] Every human being at the beginning of its existence receives a certain quantity of Excitability. This quantity, for the sake of illustration, we chuse to distinguish by the name of 80 degrees. We possess the highest vigour of which we are capable when this quantity is half consumed, that is, at 40°. after this period, could we procure fresh excitability, we would be immortal.
The middle age of life is placed commonly by authors at 35 years.

teſtatum (XIII.) ſtimulo, non ſine incitabilitate (X. XIV.), naſcitur, ſic haec ſtimuli et incitabilitatis inter ſe ratio reperitur ; medius ſtimulus, mediam quoque, ſeu ſemiconſumptam, incitabilitatem, adficiens, ſummam parit incitationem. Quae tanto minor uſque ſubnaſcitur, quanto vel major ille, vel haec cumulatior, juſto ſit. Hinc juventutis vis, pueritiae et ſenectutis infirmitas. Hinc, intra modicum magis temporis intervallum ex medio vitae genere vigor, e largiore, parciore, debilitas.

XXVI. Quod cum ita ſit, ſuus cuique aetati, ſuus cuique habitui, ſi incitatio rite regatur, vigor eſt. Pueritia et ea, quam incitabilitatis copia facit, imbecillitas, exiguum ſtimulum, recipit, minore languet, majore fatigatur. Senectus et ea, quam incitabilitatis defectus creat, infirmitas, largum ſtimulum poſtulat, parciore dejicitur, obruitur largiore.

Hinc (XXVI.), quo abundantior incitabilitas eſt, eo facilius ſaturatur, minus ſtimuli recipit. Quae ſtimuli impotentia

eo procedit, ut minimus demum ſuffocet. Contra, quo plus incitationis detritum eſt, eo etiam uſque ſtimuli minus patitur, donec minimus vitam extinguat.

XXVII. Sed certi fines, intra quos haec (XXIII. ad XXVII.) fiunt, ſunt. Sic, ut dictum (XXV.), ſuboriens incitatio duabus conditionibus finitur.

XXVIII. Quarum altera eſt exhauſta, vehemente ſtimulo, incitabilitas. Nam omnes incitantes poteſtates eo magnitudinis ſtimulatricem vim perferre queunt, ut nulla deinde ſequatur incitatio. Quod ideo fit, quia corpus ſtimulo amplius recipiendo impar evadit; alio verbo conſumpta incitabilitas eſt.

XXIX. Hic incitationis, exhauſta ſtimulo incitabilitate, finis, vel pro tempore, vel extremus, eſſe, et vel e breviore ſtimuli magni mora, vel minoris diurnitate, naſci. Utraque res eodem redit, magnitudine ſtimuli brevitatem, longinquitate mediocritatem, penſantibus. Ex illo ſubitum, ex hoc tardius, praecedentibus morbis, fatum, et etiamſi vel juſtiſſima in-

citationis

citationis menſura ſervaretur, ſerum demum, ſupervenit.

XXX. Quaevis poteſtatum (XXII.) id efficit, certius plures aut omnes. Ebrietas, crapula, ſudor, languor, calor, ſive ſolus, ſive frigori ſuccedens, mentis et animi poſt cogitationem aut graviorem adfectum hebetudo, denique ſomnus, omnia, ſtimuli magni, incitationem exhaurientis, (XVIII.) brevitatem ſubſequuntur. Imbecillitas ſenilis, hujus notae morborum periculum, hique ipſi, diuturnitatem minoris excipiunt. Utriuſque ultima linea mors.

XXXI. Confectam quolibet uno ſtimulo incitabilitatem novus quilibet elicit. Sic lautius pranſum, item vel corpore, vel mente, delaſſatum, eoque in ſomnum ruentem, potio valida; hac dormiturientem diffuſibilior opii ſtimulus; opreſſum etiam hoc altior et diffuſibilior, ſi quis eſt, recreabunt. Itinere feſſum carmina in ſaltationem et tripudia; fugiens ſic amata, ut ejus conſequendae ſpes ſit, in curſum,

ſum,

ſum, concitabunt. Aſpera lectione languidum gratior oblectabit.

XXXII. Incitabilitatis, prius ſtimulis confectae, dein novis refectae (XXXI.), conſumptio, difficillima reparatu eſt; propterea quod, quo plus ad ſummam ſtimulantis operis incubuerit, id eſt, plures ſtimuli adhibiti ſint, (XXIV.), eo minus ad recentes alios, quarum opere ceſſans incitatio reſuſcitetur, ſic ſupereſt aditus. Utque ire ad mortem conſumpta uno quovis ſtimulo, puta, vino, incitabilitas poteſt; ita eum eventum certius plurium vehementia trahet.

XXXIII. Qui caſus (XXXII.) eo praeceps magis eſt, quod incitabilitatis jactura, poſtquam certum modum ſuperarit, irreparabilis demum evadit, cum nihil ad ſalutem, id eſt, incitationem idoneam reponendam, praeter id ipſum, quod jacturam fecit, ſcilicet, nimia jam ſtimulantis operis vis, plus ſtimuli reſpuens, (XXVI.) ſuperſit. Exemplo ſit ejus, qui in dimidio ebrietatis adhuc curſu ſubſiſtit, et, ejus, qui prope totum confecit, curatio. Nam,

§ Quin et quoties quivis unus diffusibilis stimulus deficit, ad alium paris vel proxima potentia, ab hoc ad alium, et sic deinceps fugiendum.

x Indirectae debilitati debilitas addita, non auxilio sed noxae est, quia vim debilitatis auget. Sit exemplo aquae potatio post superioris diei nimiam vinosam; ita attenuantium et debilitantium postquam Variola discreta in Confluentem versa est, continuatio.

XXXIV. Ea ejuſdem (XXXIII.) jacturae demum natura eſt, ut, niſi magno ſtimulo, ſed eo, qui ipſam intulerit, minore, dein etiam minore, vitae uſque conſulatur, donec per mediocrem, qui naturae convenit, ſtimulum, vel paulo majorem, tandem ſuccurri vitae poſſit, ad mortem protius ruat. Difficilis ebriorum, guloſorum, morbis implicitorum, curatio ſatis hoc evincit. Eodemque omnium poteſtatum, nimis ſtimulantium, ratio pertinet.

XXXV. Sic exhauſta ſtimulo incitabilitas (XXVI. ad XXXV.) debilitas eſt, hoc indirecta dicenda, quod non deficiente, ſed ſuperante, ſtimulo naſcitur.

XXXVI. Toto ad indirectam debilitatem curſu, primus cujuſque ſtimuli impetus proximo, hic eum ſequente, et ſic deinde, ad extremum, qui non amplius (XXV. XXXII.) incitat, nimius uſque, proque magnitudine vel diuturnitate, quamvis ſemper aliquid addit (XXVI.), evalet (XXVIII.)

XXXVII. Idem curſus (XXXVI), imminuta

imminuta ſubinde incitatione, aucta pro ratione incitabilitate, et, ut ſtimuli validius agant, efficiente retardatur, indirecta debilitas prohibetur. Sint exemplo, ſubinde frigida lavatio, ſubinde, ut poſt crapulam, ciborum mediocritas, et ſimilis per omnes alios ſtimulos remiſſio.

XXXVIII. Altera, finiens incitationem, conditio (XXVII), eſt poteſtatum incitantium juſto minor, eoque inhabilior ſtimulando, ~~poteſtas~~ vis. Qui caſus, quoniam ſtimulo deficiente, incitabilitate ſuperante, naſcitur, ab altero, hujus defectum, illius abundantiam, ponente, nec non ob uſum, diſtinguendus. Omnes poteſtates incitantes (X. XI, XII. XIII.) adeo deficere ſtimulum poſſunt, ut id efficiant. Omnes igitur ad illuſtrandum pariter, et confirmandum illud pertinent.

XXXIX. Abundat hic, quia, ſubductis ſtimulis, non exhauritur (XXIV. XXV. XXXVII.), incitabilitas. Sic in frigida lavatione (XXXVI.), caloris ſtimulo, eoque univerſorum ſumma, deficiente, incitatio

deminuitur,

§ Quin et eo usque procedere potest effectus, ut Morbi Sthenici certius e frigore cum calore alternante, et hunc praecedente vel sequente, quam puro calore, nascantur.

deminuitur, incitabilitas, ut ſtimulo minus conſumpta (XXV.), creſcit. Idem de famelicis, de aquae potoribus, de aliunde refrigeratis, de attenuatis, de quietis, de incogitantibus, de animi dejectis, dicendum.

XL. Ut, creſcente incitabilitate, incitatio, pro creſcendi ratione, decreſcit, (XXIV.), ſic ad mortem uſque, id fieri perpetuum eſt. Quam rem frigus, fames, humorum jactura, quies (XXXVI.), animi dolor, et omnia, declarant. Quorum ſingula, quotius urgent, in mortem rapide tendunt. Quod ſi frigus quandoque ſtimulare videtur (XXXIX.), id non, pro juſto frigore, ſed, vel nimium calorem minuendo, et ad juſtam temperiem ſtimulatricem redigendo, vel aëris ad corpus aditum expediendo, vel incitabilitatem, nimio ſtimulo decreſcentem, cumulando, (XXVII) ſtimuloque ſic, languidius jam agenti, vim ſuppeditando, (XXXVII) praeſtat. Similique modo, ſi reliqua (XXXVIII. XXXIX.) relata, quandoque juvant, id, ſimili opere, peragunt. Hujus frigoris

operis

operis exemplum eſt, in plaga torrida, ubi verum vix parabile frigus eſt, refrigerantium, quae dicuntur, in febribus uſus, item reſoluti calore ſcroti per frigus condenſatio. Eundemque aliorum, quae (XXXVII. XXXVIII.) relata ſunt, effectum eſſe, debilitas omnis, frigore, fame, humorum jactura, animi dolore, mentis, corporis, otio, perpetuo creſcens evincit.

XLI. Cujuſlibet unius ſtimuli defectum, et, pro rata parte, incitabilitatis abundantiam, quilibet alter pro tempore, quodamque tenus, ſaepe cum magno corporis bono, penſat. (XXXI.) Sic minus pranſum laetus nuncius reficit, parum interdiu corpore, mente, exercitatum, inſomnemque noctem acturum, valida potio conſopit. Hujus deficientis opium vice fungitur. Veneris inopiam Bacchus, hujus Venus, ſublevat, uterque ex alterius defectu languorem invicem pellens. Idem de ſtimulorum, arte magis, quam natura, deſideratorum, uſu dicendum. Tobaccae, trahi naribus ſolitae, deſiderium, verſus ejuſdem in mandendum

dum uſus, explet; ex hujus inopia natum languorem ejuſdem vapor, ore diffuſus, aufert. Quin et, actionibus ſaepe pro tempore laeſis, et hinc ad quoſdam conſuetos et naturales ſtimulos aditu negato, iis alii, minus ſoliti, minus naturales, ſuffecti, eo uſque vitam ſuſtentant, donec, reſtitutis actionibus, reducta naturalium ſtimulorum cupiditate, hiſque jam naturalem pro conſuetudine vigorem tueri valentibus, valetudo confirmetur.

XLII. Ut ſic abundans (XLI.), pro cujuſque ſtimuli defectu, incitabilitas, per omnes quaſi gradus, a minima ad maximam ſui copiam, quodam tenus alio ſtimulo deteri, dein alio, periculumque arceri, poteſt, donec ejus ſumma ad eam, que ſecundae convenit valetudini, deducatur; ita, quo plus incitabilitatis abundet, id eſt, quo plures ſtimuli ſummoti ſint, vel potentiſſimi cujuſque major inopia fuerit; eo minus ad illam incitabilitatis, in qua vitae vigor poſitus eſt, mediocritatem perfugium datur; eoque magnitudinis imbecillitas, eo abundantiae incitabilitas, pervenire

 poſſunt,

poſſunt, ut irreparabilis demum evadat (XXXIII.) incitatio. Nullius poteſtatis debilitantis uſus non hoc illuſtrat et confirmat, ut in frigore, fame, ſiti, item in febribus, videre eſt.

XLIII. Haec abundans incitabilitas adeo praeceps ad mortem ruit, ut ſola ſalutis redintegrandae ratio ſit, eam, ſtimulo perquam exiguo, vixque ejus, qui ipſam fecerit, exiguitatem ſuperante, primum adgredi; dein, detrita jam abundantiae parte, paulo validiore uti; tum prout illi etiam plus detritum ſit, etiam validiore hoc progredi; et ſic, quicquid ſupervacuum fuerit, id uſque detrahere, dum ad mediocritatem ſalutarem demum perveniatur. (XXXIII.) Qui ſtatus debilitati ex incitabilitate detrita (XXXII. XXXIII. XXXIV.), et mortis illinc periculo, contrarius opponitur. Sic fame laborans, non pleniore cibo; cum ſiti longa conflictans, non hauſtu liberiore, protinus, ſed micatim et guttatim prius, dein paulatim benignius, curandus: Frigore torpens paulatim calore fovendus. Triſtiſſimo cuique paulatim

laeta

laeta nuncianda. Canenſi cladi ſuperſtitis ſalus per ambages matri, primum ut ancipite rumore, dein paulo certiore, tum etiam certiore nunciata, denique veluti nullam jam dubitationem recipiens, erat exponenda; noviſſime ipſe mulieri, aliis quoque ſtimulis una firmatae, et falerno refectae, tradendus. Initio febris quam in fine, in eadem leniori quam graviori, in minoris infirmitatis morbis quam febribus, ſtimuli plus utendum, ſed ita, ut modo dictum eſt, incipiendum, ita progrediendum.

XLIV. Nam, quoniam omnis vita in ſtimulo poſita eſt (XXII.), hujuſque pariter copia et inopia morbos, et pro utriuſque ſive copiae, ſive inopiae, magnitudine, procreat (XXIII.); ſic utriuſque a recto deflexionis auxilia, deflexionis aptanda magnitudini, ſunt, magnaeque, delibitati, ſeu, quod eodem redit, multum abundanti incitabilitati (XXV. XXVI.), magna per curationis curſum ſtimuli ſumma, ſed tanto minus quovis tempore, quanto abundantior incitabilitas ſit (XXVI.), admovenda.

XLV. Debilitas, ſtimuli defectu nata, recta

recta nuncupanda eſt; propterea quod, nulla noxa poſita, ſed neceſſariis vitae praeſidiis negatis, incidit (XXXV.).

XLVI. Per totum rectae debilitatis curſum uniuſcujusque ſtimuli defectus defectu majore, hic etiam majore, creſcens, ad debilitandum magis uſque poteſt, donec eo demum perveniatur, ut nulla deinceps incitatio ſuboriatur. Quae nunquam igitur (XXVI.), imminuenda eſt, debilitas augenda, ſcilicet, ut, cumulata ſic incitabilitate, novus ſtimulus additus tanto validius agat (XXV.). Quoties enim id fit, vitiatus ſtatus augetur, et, ſi magna forte debilitas eſt, augmen ejus mortem adducere, non vires augere, periclitatur. Atque, etiam in mediocri debilitate, propter ſtimuli, quam nimia incitabilitas recipit, exiguitatem, plus ex aucta incitabilitate damni, quam ex aucto ſtimulo fructus, accipit incitatio. Dum enim magna debilitas, et, ad arbitrium, pari poteſt, ex inſequente ſtimulo creanda incitabilitas arctis finibus continetur. Exemplo ſit frigida lavatio in hydrope, in podagra, in febribus, in

jam

§ (Pro Sect. 47. hanc adde)

Ut indirecta igitur debilitas numquam per rectam, (XXXIV) ita nec haec per illam, (XLVI) nec utravis per alteram, sananda; vano fructus ex novo stimulo spe.

jam ante refrigeratis, omnique infirmitatis genere. Et quis famem, quis moerorem, quis mentis imbecillitatem, quis e quiete natum languorem, et inopiam ſanguinis, hos rectae debilitatis ſtatus eo conſilio ſuperinducendo, tractaret, ut aliquem ex exiguo perquam ſtimulo (XXV. XXVI.) in curatione fructum accipiat? Incitabilitatis nimiae incitationi & inde adcumulatio, indirectae debilitati tantum convenit (XXXVII.).

§ XLVII. Ut rectae igitur debilitati recta nunquam, vana fructus ex novo ſtimulo ſpe (XLVI.), ſic nec indirecta, addenda eſt.

C A P.

CAP. IV.

De Incitabilitatis ſede, et effectibus.

XLVII. Incitabilitatis in animato corpore ſedes, materia nervoſa medullaris, et firmum muſculare, eſt, genus nervoſum, dicenda. Cui inſita incitabilitas non in alia ſedis parte alia eſt, nec ex partibus conſtat, ſed una toto corpore et indiviſa proprietas. Quam rem, ſenſus, motus, mentis et animi (XV.) actio, protinus, temporis puncto, nec ulla ſuccedentis operis ſerie, a poteſtatibus incitantibus ſuborientia, firmant.

XLVIII. Generis nervoſi alii parti alia poteſtas incitans, nulla omnibus ſimul, admovetur; ita tamen, ut univerſam incitabilitatem unaquaeque protinus adficiat.

XLIX. Earundem poteſtatum nulla non ſemper aliquam partem magis, et alia aliam, quam caeteram quamlibet, adficit;

§ Praeter hoc, quo major cujusque partis incitabilitas ab initio data est: id est, quo vividior et sensibilior quaecunque est, eo validius cujusque potestatis opus, sive vitae sive nimis, sive parum agens; idque per medios omnes gradus evadit. Sic cerebrum, canalis alimentarius, loca infra ungues, quam alia summi corporis extrema, incitabilitatis, id est, vitae plus, poſsident.

ſicit: Affecta pars ea plerumque eſt, cui quaeque poteſtas rectà admovetur. Rurſus adfectum partis, univerſo corpore diffuſus, toto coelo ſuperat.

L. Quantum pars magis laborans, quantum reliquum omne corpus, adficiantur; illius adfectu cum tot minoribus conjunctis, quot pares reliqui corporis partes ſint, comparato, aeſtimaveris. Sit major partis adfectus ut VI. uniuſcujuſque minor ut III. Minus laborantium partium numerus eſto M. Tum parte contenti adfectus, ad totius reliqui corporis adfectum, ratio erit ut VI. ad M M M. Quam rem, aut ei ſimillimum aliquid, noxae excitantes, in totum corpus ſemper agentes, et earum effectum auxilia toto corpore depellentia, in omni morbo communi, confirmant.

LI. Sic ſummum corpus ~~frigus~~, ventriculum aut reliquum canalem eundem victus, vaſa ſua ſanguis et reliqui humores, vaſa et muſculorum fibras labor quieſque, cerebrum animi adfectus ac cogitandi vis, quodque magis, quam parem caeteram

quamvis partem, commovent. Quod ita eſſe, omnia corporis animati declarant.

LII. Majorem partis incitationem indicant, effluens primum exercitati fronte, in ſecunda valetudine ſudor, perſpiratio, cohibita, in morbis inflammatio vel ad hanc adfectio vicina, delirium. Minoris argumenta ſunt, perſpiratio nimia, ſine labore ſudor, maxime frigens et ſpiſſus, aliae excretiones fuſae, ſpaſmus, convulſio, nervorum aliquorum reſolutio, mentis imbecillitas, confuſio, delirium.

LIII. Ut poteſtatum communium, ſive nimis, ſive juſte, ſive parum, incitantium, opus aliquantulo magis in partem aliquam, quam aliam quamvis, (XLIX. ad LIII.) dirigitur; ita id ejuſdem in illa parte, ac in reliquis, generis ſit, pariterque, ac commune, aut ſuperet, aut conveniat, aut deficiat, ſed nunquam ei contrarium opponatur, neceſſe eſt. Nam, cum eaedem poteſtates incitantes, eadem ubique incitabilitas, ſint, id eſt, eadem univerſa cauſa; idem quoque effectus non eſſe non poteſt. Non igitur unquam in parte incitatio ſub imminuta

minuta communi, augetur, aut, hac aucta, imminuitur. Nulla hic, niſi magnitudinis, differentia eſt ; nec ex una cauſa diverſi effectus eſſe poſſunt.

LIV. Nullus igitur adfectus communis (V. VI.) in parte, ſedet, omnes totum corpus occupant, quia, cum inaequalitate (XLIX. ad LV.) relata, in omnibus univerſa incitabilitas adficitur.

LV. Nec partis, magis laborantis (XLIX. ad LV.), adfectus primus eſt, dein per reliquum corpus diditur ; quoniam, cum primum adfecta ubivis incitabilitas eſt, ubique quoque protinus, propterea quod una et indiviſa eſt (CXLVII.), adficitur.

Utramque rem (LIV. LV.) confirmat nullius poteſtatis incitantis opus non aeque cito omnia corporis, ac partem quamlibet, commovens ; confirmant adfectus morboſi communes, aeque mature toto corpore, ac ulla in parte, et plerumque prius, prodeuntes.

LVI. Omnis loco contentus, quantumvis formidabilis, in morbis communibus, ad-

ſectus, adhaerentis toti corpori mali pars tantum habendus, et non in locum, ſed corpus latius, auxilia dirigenda (L.)

C A P.

CAP. V.

De Contractione et Effectibus ejus.

LVII. Se contrahendi, qua fibrae muſculares praeditae ſunt, facultas integra et valida, quemadmodum ab incitatione pendet (XV.), ita hujus reſpondet magnitudini. Hoc, omnia ſecundae adverſaeque valetudinis, omnia poteſtatum incitantium et auxiliorum opera, firmant. Vis et facilitas motus eadem eſt. Ex rebus certis, non adparentibus, judicandum. Ergo tremor, convulſio, et quaecunque ſub hac adfectio comprehenditur, ad debilitatem cauſam rejicienda (LII.). Noxa hic excitans parti aſperior ſolito ſtimulus eſt.

LVIII. Non excipienda contractionis, ſpaſmum facientis, magnitudo. Qui diuturnior et manca actio, potius quam magna et juſta, eſt: Et, quantum magna contractio eſt, a locali diſtentionis, aut alicujus rei, hanc referentis, ſtimulo pendet,

det, in imminuta incitatione conſiſtit, robore deſtituitur, et ſtimulantibus tollitur auxiliis. En rem ſimul reique rationem.

LIX. Ut contractionis, quantum ſincera actio eſt, magnitudo ſic (LVII. LVIII.) cum robore conjungitur; inde fibrarum contractricium, pro firmis ſimplicibus habitarum, denſitas, contractionis ſequi menſuram, certa et comperta eſt.

LX. Incitatio igitur etiam denſitatis cauſa fatenda. Quam denſitatem hoc auctiorem uſque incitatio praeſtat, quo ipſa major ſit. Idque a furibundo robore, et huic reſpondente denſitate, ad eam, quae in mortis articulo, in morte ipſa, poſtque hanc, cernitur, debilitatem cum laxitate reſpondente, per omnes medios quaſi gradus, facile eſt perceptu. Quod ita eſſe, earundem fibrarum mortuarum imbecillitas, vivarum robur, cujus differentiae ſolam cauſam incitationem eſſe conſtat, facile evincunt.

LXI. Hinc vaſorum cava, per totos illorum tractus, ubique corporis, ſub robore decreſcunt, ſub infirmitate augeſcunt. Haec perſpirationis imminutae cauſa.

C A P.

§ This is to be understood only concerning General Diseases. With respect to them it is taking a brush, & at one stroke sweeping away all the dust & cobwebs of physick.

*Nam propter quorundam locorum, puta ventriculi sensibilitatem, et potestatem sive ad

stimulandum

CAP. VI.

Morborum et Opportunitatum formae.

LXII. Incitatio, poteſtatum incitantium operis effectus, idonea proſperam, nimia aut deficiens adverſam valetudinem, et ante ad hanc opportunitatem, facit (XXIII.) § Nulla alia corporis humani vivi, rite, ſecuſve, valentis; morborum nulla alia origo. Nam, valetudinis ſtatum, ab incitatione conſtitutum datumque, tam firmorum ſimplicium, quam humorum, ſtatus ſequitur.

LXIII. Adfectus partium proprii, aut inſtrumentorum vitia ab hoc loco, ubi de communi corporis ſtatu ſolo agitur (V. VI.), alieni, in praeſentia praetermittendi ſunt.

LXIV. § Incitationem ſic omnem vitam regere (LXII. LXIII.), probant omnes poteſtates,

teſtates, ſemper ſtimulando (XIX.) et ſic incitando agentes (XIX.); probant corporis actiones (XV. ~~XV.~~) ; probant auxilia, nimio ſtimulo deficientem, deficienti nimium, in ſalute reducenda, ſemper opponentia.

LXV. Quin alium ſanum, alium morborum ſtatum eſſe, hoc porro refellitur, quod poteſtatum, utrumque facientium, aut depellentium, idem opus eſt (LXII.).

LXVI. Nati immodica incitatione morbi communes phlogiſtici seu sthenici nominantur: Quos deficiens creat, antiphlogiſtici ſeu aſthenici vocandi. Hinc duae morborum formae. In quam utramque opportunitas ſemper praecedit (VIII.).

LXVII. Relatam (LXII.) morborum et opportunitatum communium originem ſolam et veram eſſe, arguunt, eaedem poteſtates, quae quemvis morbum, opportunitatem quamvis, faciunt, etiam totam, ad quam pertinet, formam utrinque facientes ; eademque auxilia, quae cujvis morbo aut opportunitati medentur, omnibus quoque ſuae formae hinc

inde

stimulandum, sive ad debilitandum in primis potentium, ibi contactum, quanquam illis loci citius vel vix rectam, vel indirectam debilitatem, vel in magnum incitationis augmen, ubi quis plerisque ruunt; id tantummodo tantisper solum fit; ceteroque reliquae actiones in eundem statum eunt, et similis ubique (diathesis) constituitur: quam rem vomitus et lassitudo in sthenicis morbis, convulsionesque in asthenicis, illustrant.

inde medentia. Morbis et opportunitatibus oppoſitis (LXVI. LXVII.) media, et in neutram partem declinans, integra ex toto valetudo eſt.

LXVIII. Poteſtates incitantes, quae ad morbos ~~phlogiſticos~~ (LXVI.) opportunitatem aut ipſos faciunt, ~~phlogiſticae~~, vel proprie ſtimulatrices, adpellandae: Ad aſthenicos viam ſternentes, vel ipſos facientes, aſthenicae, ~~antiphlogiſticae~~, ſeu debilitatrices, nuncupandae. Corporis ſtatus, illos aut in eos opportunitatem dans, diatheſis ~~phlogiſtica~~ dicenda; hos cum propria iis opportunitate praeſtans, ~~antiphlogiſtica~~, ~~vel~~ aſthenica, nominanda. Utraque diatheſis ~~communis~~ opportunitati cum morbo ſtatus eſt, magnitudine tantum varians. Poteſtates, utramque ad morbi modum attollentes, noxarum excitantium vocabulo, diſtingue.

CAP.

CAP. VII.

Utriuſque diatheſios, atque ipſius ſecundiſſimae valetudinis, Effectus.

LXIX. ~~Phlogiſticarum~~ noxarum, in actionibus adficiendis, effectus communis eſt, has prius augere, dein partim, ſed nunquam debilitando, imminuere, partim perturbare; aſthenicarum (LXVIII.), eaſdem ſemper ita imminuere, ut, augendi quandoque, ſed falſam ſpeciem, prebeant.

LXX. Juſta incitatio perpetuo ſi ſervaretur, aeterna generi humano ſalus foret. Cui utique duplex res obſtat. Nam ea diatheſeos ~~phlogiſticae~~ vis eſt, ut, incitabilitatis, unicuique vivere incipienti datam ſummam, maturius juſto conſumens, vitam, interpoſitis ſaepe morbis, contrahat, mortemque, pro ſui magnitudine, ſerius aut citius adducat. Haec una mortalitatis cauſa. Rurſus

LXXI. Aſthenica nocet, incitationis id, quod ſaluti neceſſarium eſt, non ſuppeditando, et ſic vitae ſtatum ad eum, in quo mors ſita, propius accedere ſinendo. Quod alteram lethi januam mortalibus apperit. Sed et morbi morſque diatheſum inter ſe commutationem, ſequuntur. Utravis diatheſis per alterius noxas, pro auxiliis ſupra modum adhibitas, in alteram, ſive caſu, ſive per hominum imprudentiam, ſive conſilio, penitus verti poteſt; eoque facto, et contrariis adhibitis auxiliis, eodem, unde profecta eſt, retro verſa redire. Haec obſervatio tam in opportunitatum, quam morborum, curationibus, ſummi momenti invenietur. Ad quam illuſtrandam, quod porro pertinet, poſtea exponetur. ~~Phlogiſticae~~ Aſthenicae in aſthenicam diatheſin commutationem illuſtrat peripneumoniam excipiens hydrothorax. Rurſus nimius ſtimulantium uſus quemlibet aſthenicum adfectum patent in phlogiſticum, ut tuſſi violenta, catarrho, cynanche

tonſillari, idoneam, ſed nimiam, podagrae curationem, conſequentibus, convertere.

LXXII. Ex omnibus, quae hactenus relata ſunt, vitam coactum ſtatum eſſe, animantes omni temporis puncto in interitum niti, ab hoc alienis poteſtatibus aegre, ac pauliſper tantum, arceri, dein, fati neceſſitate, morti concedere, conſtat. Hinc primae hominis maledictionis facilis explicatio, "Quo die comederis, eo profecto morieris." Scilicet, abſque aſſidua cura, abſque labore, et vultus ſudore, poteſtatibus incitantibus non, aut male, adhibitis, mors in procinctu adſtabit, ſui negligentem ilicet exceptura.

CAP.

CAP. VIII.

De Opportunitate.

LXXIII. Opportunitas (VIII.) eſt ſecundae ab omni parte valetudini et adverſae medius ſtatus. Quam facientes poteſtates eaedem, quae morbos, ſunt, leviore vel breviore impetu agentes. Utraeque, quo commodius a poteſtatibus, omni vitae ſtatui communibus, diſtinguantur, excitantes noxae dicendae.

LXXIV. Quae quo validius aut imbecillius egerint, eo brevior aut longior opportunitas erit, et, a ſecunda valetudine ad juſtum morbum, temporis intervallum citius aut ſerius exigetur.

LXXV. Opportunitatem communibus morbis neceſſario praecedere (VI.), eo manifeſtum eſt, quod iiſdem poteſtatibus incitantibus, in eandem incitabilitatem agentibus, quibus tam ſecunda, quam adverſa, valetudo,

valetudo, illa quoque, naſcitur, et medius huic utrique incitationis ſtatus eſt. Cumque multum ſecundae valetudinis incitatio a morboſa differat, non igitur ad hanc illa protinus eſcendere, et opportunitatis tranſilire fines, putanda. Quod etiam certum et compertum. Nemo, ab omni parte valens, communi morbo ilico implicatur.

LXXVI. Morbi contagioſi hac obſervatione non excipiuntur; quia, ſive ſtimulando, ſive debilitando, materia contagionis agit, idem ejus, quod communium noxarum, opus, ſcilicet, eadem cauſa, ſubeſt; quam cauſam idem quoque effectus non conſequi non poteſt.(XXI.) Quoniam igitur morbi communes contagionis pariter, et noxarum ſolitarum, vim ſequuntur, neutri in ulla cujuſlibet momenti re, et ſola utrique magnitudine, differunt. Magnitudinis autem, in vehemente contagione, ſolus effectus eſt, opportunitatis tempus maturare, in leniore producere, in leniore etiam, maxime noxis communibus quoque prohibitis, nullum morbum communem trahere. Contagioſorum hiſtoria

morborum

x Si prima Podagrae accessio, sive extremarum membrorum intumentia, quo [illegible] constat, accidit; id ex recta debilitate, indi-recta supervenientem, usu evenit.

§ Si nunc stimulando, nunc debilitando con-tagiones morbos creant, quid obstat quo minus minor earum vis, simili etiam opere, minore quoque gradu, eundem affec-tum edant!

[a] Sint exemplo pustulæ circa nutricum,
quæ jam ante variolis laborarint, mam-
=mas sæpe subnascentes, sicut etiam in
contagionem nunc primum perpeſsis,
eædem sine morbo communi adparentes.
Idem de bubonibus in pecto, ubi nulla
mutationis imminutio est, dicendum.

morborum hoc liquido firmat. Contra, ſi, quod aliquando uſu venit, admotam contagionem nullus adfectus communis, nulla praeter debitum incitationis abundantia, vel defectus, ſequatur; id vitium prorſus locale eſt, ab hoc loco alienus.

LXXVII. Si non opportunos venena quolibet implicent morbo; is, ob id ipſum, pro communi non habendus; et hoc praeterea, quod ſolita communium curatione neque tollitur, neque ſublevatur (VI.), cauſamque pariter, et noxam excitantem, a communibus diverſam eſſe, diverſus effectus arguit. Sola plerorumque venenorum curatio ipſorum matura rejectio eſt. Quod ſi alia, inſtrumentum, actionibus corporis neceſſarium, vulnerando, non medicabilia, ſed exitio, ſunt; utrorumque effectus a praeſente re alienus eſt, ad adfectus locales rejiciendus.

LXXVIII. Nihil in noxis, ſive morbos facere periclitantibus, ſive facientibus, praeter illarum cum his, aut ſingularum inter ſe comparatarum, magnitudinem, ſpectandum; eo conſilio, ut quantum, quaeque,

quaeque, ad nocendum poſſint, quantum auxiliorum, noxae demendae cauſa, utendum ſit, cernatur.

LXXIX. Opportunitatis ſcientia magni momenti eſt. Quippe qua ſola inſtructus, morbis occurrere, horum cauſam, in illa fundatam, comprehendere, et a localibus, (VI. VII.), longe aliis adfectibus, diſcernere, medens poſſit.

LXXX. Quoniam ad morbos communes opportunitas ipſique hi idem ſtatus ſunt (LXXV.), magnum, quo communes a localibus diſtinguantur, diſcrimen erit, quod communibus perpetuo, localibus nunquam, opportunitas antecedit (VI.).

LXXXI. Cum partis adfectio ſemper localium morborum origo ſit, et diſcrimina relata (VI. VII. LXXV. ad LXXX.), conſtent; rejiciendi igitur, ex communium morborum numero, ſunt, quantumvis horum ſimulatores, ſui diſſimulatores, quotquot morbi a quovis loci ſtatu, a ſtimulis, a rebus debilitantibus, quorum neutra totum corpus movent, a vulneribus, a loci compreſſione, occluſione, a propriis

inſtrumentorum

inſtrumentoruum vitiis, ab aliis morbis, et non communibus noxis excitantibus (XV. LXXIII. LXXVIII.), exoriuntur; propterea quod, noxis excitantibus, cauſa, curatione, et omnibus rebus, ab illis differunt, nec ulla re iis, niſi fallace et fallente ſpecie, congruunt.

CAP.

CAP. IX.

Diagnoſis communis.

LXXXII. Morborum communium vehementia et periculum, pro incitationis nimiae, eventuve aut recta, deficientis, magnitudine, eſt; quod omnia ſupra relata declarant, eoque potiſſimum inter ſe, variante hac incitationis magnitudine, variant.

LXXXIII. Sola cujuſquam momenti diagnoſis ea eſt, qua communes a localibus (IV. V. VI. LXXVI.), aut ſymptomaticis, adfectibus, totum corpus, cum quadam communium ſimilitudine, perturbantibus, dignoſcantur. Quo certius hoc fiat, communis quiſque adfectus, praecedente diatheſi, conſequente ei ſimili, et auxiliorum opere, ei, quod nocuit, contrario,

contrario, pateſit; dum e contrario locale malum, partis primum adfectu, inde corporis perturbatione repetenda, et morbi, quem refert, propria diatheſi non, aut caſu tantum, comitante, diſtinguitur.

LXXXIV. Utilem hanc ſcientiam quo certius conſequare, anatomes neceſſaria didiſceris, in ſupervacuis tempus ne triveris, illuſtris Moragnii opera verſes, cadavera incidas, effectus ſuperſtites a cauſis praeteritis dignoſcas, laqueo, vulnere, peremptorum, alias ſanorum, corpora diligenter, quam plurima, rimeris; haec cum eorum, qui longiore, aut ſaepius iterato, morbo perierint, corporibus ſedulo compares, ſingula cum ſingulis, omnia cum omnibus, conferas, opinandi temeritatem primus fere caveas, nunquam illic communis morbi originem (V. VI.) detecturum te ſperes, prudenter judices.

LXXXV. Cum adfectus locales interiores ſaepe labes quaedam, communi-

bus morbis ſuperſtes, ſint; ideo illos, quo rarius hi ſaepiuſve anteceſſerint, eo minus magiſve ſuſpiciendos, ad recte judicandum pertinet.

C A P.

CAP. X.

Eventus judicium.

LXXXVI. Quoniam poteſtates utramvis diatheſin ~~phlogiſticam~~ aut ~~diatheſin~~, facientes (LXII. LXIX.), ſemper in aliquem locum paulo gravius agunt (XLIX.); ideo in opportunitate, morbi, in morbo, mortis, periculum, pro diatheſeos magnitudine, aut loci magis laborantis, utilitate, ſuboritur. Sed, magnitudine data, diatheſis, quam maxime aequalis, tutior. Quae nunquam, neceſſarium vitae inſtrumentum, niſi inſtante periculo, paulo gravius urget. Hinc maxime, peripneumonia, apoplexia, ~~pleuritis~~, eryſipelas, podagra, ubi hoc utrumque gravius caput adficit, formidini.

LXXXVII. A communibus morbis locales cum ſymptomatis ſegregandi, et ſupra (LXXXIII. LXXXV.) monita huc transferenda.

CAP. XI.

DE MEDENDI RATIONE COMMUNI.

LXXXVIII. Diatheſi ~~phlogiſticae~~ sthenicae medendae conſilium, imminuere, aſthenicae, augere, incitationem, eſt, eo uſque, dum id hujus, quod, iis extremis medium, bonae valetudini convenit, reponatur. Nullum aliud medendi conſilium communes morbi recipiunt.

LXXXIX. Ut utraque diatheſis ab eodem noxarum excitantium opere (LXIV. LXV.), tantum magnitudine vario, naſcitur; ſic, eadem quoque auxiliorum actione, ei, qui nocuit, contraria magnitudine, utraque pariter prohibetur et tollitur. Ut certo omnium rerum indicio cauſa, ſic et curandi ratio, confirmatur. Eadem, quae quemvis unum ~~phlogiſticum~~ sthenicum morbum, debilitantia,

bilitantia, omnes ſolvunt, eadem quae quemvis aſthenicum, ſtimulantia, reliquos omnes, tollunt. An paralyſis, quantum medicabilis eſt, hydrops, quantum communis adfectus, item podagra, et febres, non iiſdem auxiliis tam ſublevantur, quam tolluntur? Et an peripneumonia, variola, rubeola, rheumatiſmus et catarrhus non iiſdem remediis cedunt? Quae omnia in aſthenico caſu adaugent, in phlogiſtico imminuunt, vitae vim. Commune utrinque opus, nec niſi vocabulorum, non rerum, diverſitas eſt.

XC. Auxilia igitur diatheſeos ~~phlogiſticae~~ sthenicae ſunt poteſtates (X. XI. XII. XIII.) debiliore, quam qui ſecundae valetudini (LXIX.) conveniat, ſtimulo incitantes; debilitantia compendii cauſa, in curatione dicendae.

XCI. Diatheſeos aſthenicae auxilia ſunt poteſtates (XC) validius, quam ut optimae valetudini congruant, (LXIX), incitantes; ſtimulantia, quo commodius ab alteris diſtinguantur, in medendi uſu nominandae.

XCII.

XCII. Haec (XC. XCI.) eo liberius, parciuſve, quo magis aut minus diatheſis, et inde pendens loci adfectus (LXXXVI.), vigeant, adhibenda. Nec ſingulorum ita dilectus, ut potentius quodque vehementiori cuique malo accommodetur, non habendus. Sed nunquam cuilibet uni tota gravioris morbi, et vix cujuſvis, curatio credenda. Denique eadem nunquam in quemvis unum, prae caeteris, locum, tanquam is morbi ſedes eſſet (XLVII. XLVIII. LIV.), inani, et ſaepe nocitura, ſpe dirigenda. Plura uni hoc praeſtant, quod ſic latius corpori recta incumbit vis, et incitabilitas plenius et aequalius adficitur (XLVIII. LV.). Quique in locum remedia dirigit, idem agit, quod is, qui, virgula reciſa, ſuccidere arborem ſperet. Quae remedia communia, quae localia, ſint, poſt, ſuo quaeque loco, memorabuntur.

XCIII. Si quid ſymptoma cum aliis certae notae et cognitae naturae plerumque in morbis conjungitur, de eo aliàs, ſive ſolo adparente, ſive contrariae, ut videatur,

videatur, ſignificationis concurſum comitante, non ex concurſu, ſed de hoc ex eo, in curatione judicandum, et reſpondentia remedia tractanda. Sic certa ejus natura, incerta concurſus, praecipit. Contrarius uſus, teſte ſanguinis in convulſionibus et ſpaſmis detractione, et opii in crudis vulneribus adminiſtratione, nocet.

XCIV. Idem hoc praeceptum pravam ſanguinis, ſive largius, ſive parcius, ſive ſaepius, ſive rarius, in omnibus morbis, quorum dyſpepſia ullo modo ſignum ſit, detrahendi, et cibi ex plantarum genere inculcandi, notat conſuetudinem. Ut "qui acidum eructant, ii pleuritidi non "opportuni ſunt," id eſt, qui ſignum habent formae morborum antiphlogiſticae, ii contrariae formae morbis implicari nequeunt: Sic aeque verum contrarium, qui pleuritide laborant, phlogiſticae formae propria, ii in nullum antiphlogiſticae formae morbum, id eſt, auxiliorum ſtimulantium indigum, incidere poſſunt.

XCV.

XCV. Quoniam omnis morbus communis, opportunitas omnis, in aucta vel imminuta incitatione, (XXIII. LXII.) conſiſtit, verſaque hac in contrarium ſtatum ſolvitur (LXXXVIII.); ideo ad occurrendum pariter et medendum morbis, ſemper propoſito conſilio (LXXXVIII.) utendum, ſtimulandum aut debilitandum, nunquam quieſcendum, nec naturae, quae ſine externis rebus (X. ad XIV.) nullae ſunt, viribus fidendum.

XCVI. In medendi conſilio, ſola materiae morbificae ratio habenda, eſt, ut tempus, quo exeat corpore, detur. Quae, ſive noxarum excitantium more, (LXIX.) alias ſtimulando, alias debilitando, ſeu ſui morbi propriam formam dando, et ſic communi morbo localem adfectum (LXXVII.) adjiciendo, agit, in utravis re nullus novi conſilii locus eſt.

XCVII. Si enim morbus, ut communis, rite adminiſtretur, omnis eruptio, et quae hanc ſequuntur, omnis inflamationis, omnis exulcerationis, ſpecies, communis curationis

rationis felicitatem ſequuntur, et, ubi ex illa mala contrarius eventus eſt, localia pro ratione ſymptomata exaſperantur. Hoc variola jamdudum, hoc rubeola nuper, ſed nihilo tamen incertius, hoc peſtis, quoties paulo peritius, et idoneis genere et menſura auxiliis, tractata eſt, hoc cynanche gangraenoſa, et alii Typhi cum ſimili partis vitio, declarant. In his duabus periculum vitae ſemper e communis adfectus magnitudine eſt, nec ſine hac localis formidini eſſe debet. Adeoque idem de prioribus verum eſt, ut, quamvis admota materia eſt, nullus tamen, ſine noxis communibus praeeuntibus, morbus juſtus communis ſequatur, pro earum vehementia periculum creſcat, et tota e communibus auxiliis curatio pendeat. Quae res, nihil ullam materiam, ſive contagioſam, ſive aliam, ad communis, quem comitatur aut inſignit, morbi cauſam conferre, aut, ſi quid conferat, a ſolitis noxis non differe, demonſtrant (XCVI. ad CXVIII.).

XCVIII. Ut, ſuperante pariter et deficiente incitatione, in morborum periculo im-

minuitur, in ipſis ſupprimitur, ſana perſpiratio, quod jam ſubmonſtratum, fuſius poſtmodo exponetur ; ita ea, quo certius omnis nocens materia corpore demittatur, accurate expedienda, expedita ſervanda. Sed ne hoc quidem novum conſilium ſubmonet ; quoniam, ſola illud facientia ea ſunt, quae diatheſin utramque, pro ſui quaeque operis vi, aliás ſolvere ſolent, et quae non localiter ſunt, ſed communiter opifera.

XCIX. Cum aliquis, qui ſuperiore vitae tempore lautius vixerat, jam aetate provectus, ſive conſilio, ſive coactu, de ſolita vivendi indulgentia haud paulum remiſit, et aliquam humorum copiae cum vigore ſpeciem retinet ; non ideo, ut vulgo fieri ſolet, plethora et vigore nimio laborare protinus cenſendus ; ſed contra, niſi recens hujus cauſa, quod fieri poteſt, pateat, directa debilitate (XXVIII. XXIX.), eoque magis, ſi noxis nimis ante roborantibus, quorum in numero replentia ſunt, recta debilitantes ſucceſſerint, premi judicandus (XLVII.) : Et non debilitans ſeu antiphlogiſtica

giſtica curatio, quae rectam, nec nimis phlogiſtica, quae praecipuam cauſae partem, indirectam, debilitatem, eoque mali vim, augerent, adhibenda, ſed media via, quae tonica dici ſolet, inſiſtenda.

C. Quoniam morbi, ſub quo, ne verba plura juſto fiant, etiam opportunitas comprehenditur, magnitudini opis aptanda magnitudo eſt (XCII.); igitur aetas, ſexus, habitus, conſtitutio, coelum, ſolum, denique omnium poteſtatum incitantium, omnium noxarum, omnium, ſive bene ante, ſive male, adminiſtrata ſint, auxiliorum, opera, in medendi conſilio, penſi habenda ſunt.

CI. Mulieres, male repletos, male ſtimulatos, teneriora firma habentes, refrigerari, humectari, ſive ſuperne, ſive inferne, ſive aliunde, conſuctos, omnes, denique, tam e noxis, quam e curationis genere, nullo praecedente vigore, languentes, recta debilitas inceſſit.

CII. Contra ſenibus, viris, nimis repletis, ſtimulatis nimis, tantoque magis, quanto

to diutius id factum ſit, plenos et vegetos ante habitus habentibus, item ſive cum humore, ſive ſine hoc, ſive undeunde, ſupra modum calefactis, uno verbo, omnibus, cum e ſolitis offenſis, tum ex inidoneis medendi rationibus, ubi priſtinus jam in languorem vigor verſus eſt, indirecta debilitas dominatur.

CIII. In indirectae debilitatis curatione, quæcunque ejus magnitudo ſit, quocunque nimii ſtimuli genere, orta ſit; ſtimuli, qui pro auxilio potiſſimum utendus eſt, non multo minus eo, qui morbum fecerit, primum adhibendum, dein minus minuſque, donec morbus ſolvatur (XXXII.) (XXXIII.) (XXXIV.), addendus.

CIV. Ubi ſtatus morboſus ab unius ſtimuli exceſſu proficiſcitur, ut id quod dictum (CIII.) faciendum; ita pluribus ſtimulis natum malum plurium uſu, ſed eadem prorſus ratione, tractandum; ut, in utroque caſu, ab exceſſu nocente ad naturæ modum deſcendatur (XXXI.) XXXIV.); niſi quod, etiam reducta ſalute, plus juſto

per

per conſuetudinem ſtimulatis indulgentia quædam aliquamdiu concedenda eſt.

CV. Cujuſlibet ſtimuli nocens effectus ſimili alio prius convellendus, dein ad huic ſimilem tranſeundum, ſemperque a violentis, diffuſibilibus magis, quos natura ſana reſpuit, ad mitiores, diuturniores, et naturæ convenientiores, donec conſuetis præſidiis ſervari ſalus poſſit, tranſgrediendum.

CVI. In indirecta debilitate, debilitans curatio, ad vigorem reſtituendum, vitanda eſt (XLVI.); utpote cum nullum debilitatis genus altera debilitate, nec quivis ejus quaſi gradus altero gradu, medendus ſit. ſoli curſui igitur ad indirectam debilitatem recta debilitantia, ad vigorem, extingui periclitantem, firmandum, conveniunt; cujuſmodi frigida lavatio, ciborum mediocritas, imbecilla potio, et ſimilis aliorum ſtimulorum remiſſio, ſunt, (XXXVII.)

CVII. Ad rectam debilitatem medendam, a minimo ſtimuli primum incipiendum,

dum, dein ad plus uſque, donec vitioſa incitabilitatis abundantia paulatim deteratur, et tandem ſalus reducatur, adſcendendum (XLIII.).

CVIII. Quantum unius ſtimuli defectu aſthenicum malum naſcitur, unius quoque et ejuſdem abundantia debita ſolvendum; pluribus deficientibus exortus morbus, iis omnibus debita copia ſubminiſtratis, tollendus; ut, in utroque caſu, a defectu morboſo ad ſalutarem naturae modum perveniatur.

CIX. In hac quoque curationis parte, omni ſive recta, ſive indirecta, debilitate abſtinendum eſt, idque cum ob cauſam (CVI.) relatam, tum, quod ſtimulatrix, quae ſola hic idonea eſt, curatio, quoties ultra modum tenditur, aſthenicam in phlogiſticam diatheſin, hanc in indirectam debilitatem, hanc in mortem, vertit. Igitur, ut hinc ſupra relata recta debilitantia (CVI.) vitanda ſunt, ita illinc morbi modo curationis vim adcommodandam, (XLIV.) non eſt obliviſcendum. Sitim, quam debilitas cauſa continet, frigida

potui

potui data adauget, in nauſeam et vomitum rapit, vinum merax aut potio ſpirituoſa reſtinguit, ſubſecuturas alias turbas prohibet. Sitim, cujus athenica phlogiſtica cauſa eſt, potio merax intentat, et eaſdem, quas aqua in altera, turbas fere concitat, frigida ſedat, futuro tumultui occurrit.

CX. Quoniam igitur eaedem poteſtates omnia vitae (XV. XXII.) creant, et nunc nimiam hanc, nunc juſtam, nunc deficientem, pro variante ſua magnitudine, pariunt (XXIII.); idemque de iiſdem poteſtatibus, quando pro morborum auxiliis adhibentur, dicendum; nunquam igitur, utramvis diatheſin in alteram per imprudentiam vertendam, perpetuum eſto praeceptum.

C A P.

PARS ALTERA.

CAP. I.

De noxis utramque Diatheſin, Phlogiſticam et Aſthenicam, facientibus.

CXI. Poteſtates, quae corporis ſtatum, quo ad morbos phlogiſticos aut aſthenicos opportunitates, ipſive, continentur, ſcilicet, diatheſin phlogiſticam et aſthenicam creantes, ſunt eae, de quibus ſupra memoratum (X. XI. XII.) eſt.

Noxae utramque facientes.

CXII. Calor, animalibus et plantis, naſcentibus, creſcentibus, et vigentibus, item elementorum formae, neceſſarius,

ex

Hinc in phlegmasiis semper externa in=
=flammatio est.

ex ſummo, cui adjicitur, corpore animato, hoc univerſum, ut et plantas, recta, niſi aut deficiens, quod frigus dicitur, aut ad extremum nimius, ſtimulat. Qui ſtimulus, mediocris juſte, major id ita facit, ut diatheſeos phlogiſticae plus minuſve inferat.

CXIII. Quod ejuſdem actio paulo magis in cute, quam intus, ubi immutabilis fere temperies permanet, intenditur; ideo illic, quam hic, paulo magis ſtimulat (XLVIII. XLIX.). Idem fibrarum ubique muſcularium tonum, eoque denſitatem (LVIII.), amplificat. Unde, ut vaſorum omnium diametri imminuuntur, ita extremorum ubique, magiſque in cute, ubi major cauſae vis, ex toto ſaepe delentur. Sed juſta ſuppreſſio, ab opportunitate aliena, ſola diatheſi, ad morbi modum aucta, naſcitur.

CXIV. Hinc, in rubeola et variola, materia irritans una cum ſpiritu retinetur, quibus, et omnibus aliis phlogiſticis, malis perſpiratio ſupprimitur, incitatio tam in ſummo, quam reliquo, corpore intenditur, et catarrhus potiſſimum inducitur.

CXV. Calor ad extremum nimius,

 ſive

ſive diuturnitate, ſive intenſiate ſic noceat, perpetuo debilitat, tonum ubique minuendo, et pro denſitate laxitatem creando. Qui effectus in cute, cui recta caloris vis incumbit, quam intus, ubi temperies parum mutatur, paulo plus valet. Hinc, ut in plagis ardentibus, ſudor; hinc omnium vaſorum, ac prae caeteris perſpiratoriorum, amplificantur diametri. Hinc colliquans in febribus ſudor, et conſimilis alvus. Hinc humorum, et non ex horum per corrumpentia recta creato ſtatu, corruptio.

CXVI. Idem in rubeola vehemente, in variola confluente, in febribus, et omni aſthenicorum malorum genere, ubi perſpiratio deficit, non hunc defectum, vaſa quamvis patefaciat, imminuit, ſed, cordis et arteriarum actionem debilitando, intendit.

CXVII. Frigus (XI.), animalibus, plantis, et elementis inimicum, reliqua corporis, magiſque ſummum, cujus ſolius fere temperiem imminuit, recta ſemper, ſemper pro magnitudine, debilitat. Hinc pariter,

pariter, ac a nimio calore, vaſorum atonia et laxitas, gangraena, et reliqua nimii caloris effecta (CI.).

CXVIII. Haec temperiei extremorum (CI. CIII.) effecta ex debilitando, non putreſaciendo, ex incitationis, non humorum, adfectu naſci, hoc patet, quod aliae noxae debilitatrices, quae movere recto opere humores neque creditae ſunt, neque credi poſſunt, tam corruptionis ſymptomata, quam reliqua omnia, creant, et eadem ſtimulantia, quae haec, illa quoque, tollunt. Quin et antiſeptica credita vel eo prorſus opere carent, vel neque dantur, neque dari poſſunt ea copia, qua ad humorum mixturam movendam, pertineant. Denique rerum inanimarum inter ſe effectus nunquam recte ad corpora viventia transferuntur. Licet igitur humores haud raro corrumpantur, ea ſemper corruptio eſt debilium vaſorum, non ſatis illos permiſcentium ſeu diffundentium, effectus, nunquam ipſa cauſae origo.

CXIX. Ingratus cum frigoris, tum nimii ad extremum caloris, ſenſus, ſtimulantis

lantis quoque operis, quae, quantum grata eſt, ſtimulando juvat, ſummam minuendo nocet.

CXX. Cum adeo ſua natura frigus debilitet (CIII.), et omnia debilitantia incitationem imminuant, nunquam igitur morbis, niſi phlogiſticis, iiſque, qui in curſu ad indirectam debilitatem ſunt (XXXVII), opiferum eſt; propterea quod nunquam jam nimis abundans incitabilitas abundantior, ſine morbi exaſperatione, redditur; utpote quae eo ſtimuli minus, quo abundantior, ſit, recipiat (XXVI.). In mediocri debilitate error minus manifeſtus; in magna utriuſvis generis debilitate, magni mali, vel ipſius adeo mortis, periculum, e minimo debilitatis augmine, eſſe poteſt (XLVI.)

CXXI. Quoniam vivas fibras frigus (CIII.) pariter, ac calor nimius (CI.), relaxat; quod in variolae et omnis morbi phlogiſtici curatione cernitur, non igitur, quemadmodum inanimem materiam, vivam quoque, conſtringere putandum. Minuta frigore cutis moles e vaſorum debilitate,

[3] Hinc frigus calorem præcedens, sequens, aut alternans cum eo, solo sæpe calore plus stimulet.

bilitate, humores huc parum percitante, vaſcula parum replente, naſcitur. Hac ratione (CIII. ad CVIII.) frigus diatheſin aſthenicam procreat.

CXXII. Cum autem, quo plus ſtimulantis operis, admotum ſit, eo minus uſque incitationis exoriatur, donec nihil amplius accedat (XXXIV.), frigus pariter, ac quodvis recta debilitans, incitabilitatis conſumptionem ſiſtendo, et, ut facilius ſtimulis moveatur corpus, efficiendo, ad indirectam proclivitati debilitatem ipſique huic obſtando, pro variante ipſius magnitudine, ſecundam valetudinem, et omnes diatheſeos phlogiſticae partes, habile concitando eſt. Quod utique ſolum, caloris et aliorum ſtimulorum, indirectam debilitatem accelerantium, impetum cohibendo, et intra vigoris fines continendo, efficit. Hinc, in regionibus frigidis, defenſi veſte, domo, igne, motu ſuo, corporis animati vigor. Hinc etiam partium, calore nimio reſolutarum, admoto frigore contractio (XL.) Hinc denique humorum corruptorum, roboratis vaſis, non correctis illis, remedium.

remedium. Hic frigoris effectus in cute, quae ſola fere (~~XVII.~~) refrigeratur, aliquanto major, quam intus, eſt.

CXXIII. Debilitans temperiei (~~CI. CIII.~~) effectus ita humore augetur, ut hic propriam ejus noxam augeat.

CXXIV. Ex victus partibus ſolus cibus, ſtimulare nimis periclitans, caro eſt, et ex hac parata materia, largius aſſumpta. Salſa nimis durataque, maxime ubi jam corrumpi coepit, excipienda. Hinc ventriculus maxime patitur.

CXXV. Eodem (CXXIV.) condimenta pertinent; quorum exiguum aliquid, ob ſtimuli vehementiam, ſufficit.

CXXVI. Potio ſpirituoſa vel vinoſa, in qua ſemper alkahol diluitur, cibo condito (CXXIV. CXXV.) citius et facilius, et pro alkaholis copia, ſtimulat.

CXXVII. Harum omnium victus partium diffuſibilis ſtimulus, ideo rectus dicendus, quod in partis, cui incumbit, incitabilitatem recta et protinus dirigitur. Eundem, ſaltem qua cibum reſpicit, adjuvat alius, ex fi-

brarum

§ Ante Sect. CXXVI. hanc adde)

Hic locus est quo quasi debilitatorum vis=
tus tractandus est (XXXIV. XLIII. XLIV.) Is a stimulis
iis qui bene valentibus conveniunt, tanto cele
rioris et potentioris operis, quanto brevioris
pendet. Qui sic agunt, Stimuli Diffusibiles
nominandi, quorum ordo supra potionem
validam adscendens sic fere se habet. A va
lidissima potione proximus moschus est,
hunc supra Alkali volatile, dein aetiico
Camphora, qua etiam actius Æther, summus
Opium stimulus propositus est.

§ Post Sect. CXXVI. hoc adde/ Diffusibiles quoque

stimuli

stimuli parcius dati, ad directum, supra modum tenti, ad indirectum debilitatem faciendam pertinent. Exiguae doses vulgo tritae, illud, magnae doses e paucis nuper experimentis animadversae, hoc illustrant.

× Omnes hi stimuli (CXXIV ad CXXVIII M.S. [illegible] ad Asthenicam diathesin curandam pertinent.

brarum muſcularium diſtentione pendens, eoque indirectus, nominandus. Hunc carneae materiae, et e plantis ſumptae, ſola moles praebet.

CXXVIII. Omnis cibus e plantarum genere ſumptus, item carneus parcior, ſalſa nimis durataque caro, alimento meliore remoto, nunquam non debilitat, et ſic aſthenicam creat per omnes gradus diatheſin. Hinc Indorum, Brahmanianos ritus colentium, mentis pariter et corporis debilitas inſignis. Hinc pauperum ubique morbi. Hinc Scrofula, febres, et tota malorum aſthenicorum caterva. Recta ex hac noxa debilitas ventriculum paulo magis, quavis alia pari parte, premit. Hinc anorexia, nauſea, vomitus, praeceps alvus, et conſimiles primarum viarum turbae.

CXXIX. Condimentorum, quae, ſine carnea materia, non ſatis ad robur ſunt (~~CX.~~), quoque negatus uſus etiam magis, iiſdem Indis teſtibus (~~CXIV.~~), infirmat.

CXXX. Potio valida (CXXVI.), modo relata, nunquam junioribus, et validioribus,

bus, propterea quod ad indirectam praeceps debilitatem ruit, (XXVII. XXX.), neceſſaria, ac ne tuta quidem, eſt. Cui utique adſuetis, aetate provectioribus, et atque inde, aut aliunde, imbecillis, aquoſa nullave omnino, ad diatheſin aſthenicam creandam, plurimum valet.

CXXXI. Stimulo porro eſt, a carnea materia ortus, chylus et ſanguis abundans. Hoc incitatio ubique, et prae reliquis locis paribus, in vaſis ſanguiferis, eo magis, quo is abundantior ſit, intenditur (LI.). Genus ſanguinis nihil, ſaltem ut cauſa, et ſola abundantia, valet. Quae, muſculares vaſorum fibras diſtendendo, conſtante impetu agit. Pervulgata plethora ſoli diatheſi phlogiſticae convenit, et hujus magnitudini reſpondet.

CXXXII. Idem hic effectus (CXXXI.) velocitate ſanguinis, aliunde orta, et maxime illo corporis, quem ipſius muſculi peragunt, motu, ſanguinem, compreſſis venis, celerius ad cor reducente, creſcit?

CXXXIII. Nihil hoc utroque ſtimulo (CXXXI. CXXXIII.) ad diatheſin phlogiſticam

giſticam et morbos, in hac poſitos, concitandos, efficacius. Qui tanto magis ingraveſcunt, quanto abundantior ſanguis ſit, et rapidiore impetu percitetur. Hoc omnes noxae excitantes, omnia iſtorum morborum ſigna, maximeque arteriarum pulſus, hoc ſanguinis detractio, alvi purgatio, et inedia, ad ſalutem adeo efficacia, declarant.

CXXXIV. Ut ſanguinis abundantia et velocitas ſic (CXXXIII.) præcipua phlogiſticae diatheſios cauſa eſt; ita ad aſthenicam creandam, nihil penuria ſanguinis, quam ſumma celeritas comitatur, potentius eſt. Hinc pulſuum exiguitas, debilitas et celeritas. Hinc incitatio ubique, et, prae reliquis locis paribus, toto vaſorum genere, eo magis, quo major penuria ſit, imminuitur. Hic quoque non genus ſanguinis, ſed ſola penuria, in cauſa eſt. Ea, muſculares vaſorum fibras parum diſtendendo, ſupra relatas pulſuum notas, non ſatis vaſa incitando, efficit. Plethora, quae huc ſolum pertinere judicata eſt, hinc prorſus abeſt (CXXXI.).

CXXXV. Haec praecipua aſthenicorum morborum origo. Quod omnis humorum detractio, maximeque ſanguinis, item alvi purgatio, tantopere nocentia; et ſtimulantia prius, dein omne repletionis genus, tantopere ſalutaria, confirmant.

CXXXVI. Secreti a ſanguine humores, et alius aliter, ſua vaſcula diſtendendo, etiam ſtimulare intelliguntur. Ad quam rem lac et ſemen, ſuis utrumque vaſis abundans, item humor perſpirabilis, maxime valent. Inſtrumenti ſecernentis commotio per incitabilitatem, quae una et indiviſa ubique ſubeſt (XLVII. XLVIII.), facile toto corpore diffuſa, quoties juſto major eſt, conjunctis aliis nimis incitantibus poteſtatibus, diatheſi phlogiſticae accendendae eſt.

CXXXVII. Iidem humores (CXXXVI.), ſua vaſcula parum diſtendendo, parum excitando, noxarum, diatheſin aſthenicam creantium, haud omittenda pars, ſunt. Hinc vaſculorum languor, humorum pigrities, quies, ſtagnatio, corruptio. Imminuta, vel pro tempore, in hoc corporis minime anguſto ſpatio, deleta, incitatio,

per

per eandem incitabilitatem, cum reliquo corpore debilitatem communicat, et conjuncto, cum caeteris noxis parum incitantibus, opere, aſthenicam diatheſin infert.

CXXXVIII. Cogitatio in cerebrum, cui recta admovetur, magis, minus in reliquarum partium quamque, agens, (XLVII. XLVIII. XLIX.), incitationem toto corpore intendit. Ejuſdem contentio, ſive magna ſemel incidens, ſive minor, ſaepius iterata, vel in conſuetudinem deducta, ſola noxae alicui eſſe; cum aliis noxis, ſtimuli quoque magnitudine offendentibus, conjuncta, majori fieri; et diatheſi phlogiſticae faciendae par evadere, poteſt.

CXXXIX. Manifeſta aſthenicae diatheſeos cauſa eſt mentis is ſtatus, ubi nimia cogitatio, conſumpta incitabilitate, in indirectam debilitatem deſinit; vel deficiens, imbecilla, gratum, vividum, tenorem ſervare nequiens, recta debilitando nocet. Quod mentis vitium plurimum ad debilitandum pertinet.

CXL. Adfectuum animi vehementia, puta, irarum moles, dolor acerbus, moderaminis

raminis expers gaudium, quae eo magnitudinis non procedunt, qua incitabilitatem exhauriant (XXVIII. XXX.), eodem pertinet, quo cogitatio, eaſdemque rationes recipit.

CXLI. Adfectuum vis eo magnitudinis procedens, ut incitabilitatem (CXL.) exhauriat, eam diatheſin aſthenicam, quam indirecta debilitas cauſa continet, et conſimiles morbos, infert. Hinc epilepſia, hinc apoplexia, nec raro, quoties ſummopere in adfectus animus concitatus eſt, lethalis.

CXLII. Contra ubi iidem (CXLI.) deficiunt, ut in triſtitia, animi dolore, metu, terrore, deſperatione, fieri ſolet, qui tantum laetitiae, fiduciae, ſpei, minores quaſi gradus ſunt, et adfectuum excitantium tantum imminutionem, non contrarios his, et abſolutos animi motus, ſignificant, ad aſthenicam, quae in recta debilitate poſita eſt, diatheſin creandam pertinent. Hinc nullum cibi deſiderium, ejuſdem faſtidium, nauſea, vomitus, ventriculi dolor, fuſa ſine dolore, cum dolore, alvus

vus, et, praeter dyſpepſiam et colicam, podagra, febres, protinus ſuboriuntur.

CXLIII. Senſus, cum grati ſunt ſummopere totum corpus excitant, motuſque cient, qui, ut inter bibendum, ſaltandum, et, in gratis conviviis, ſtricta lancium, convivarum, et omnium circum circa, ſplendore occulorum acie, facile cum ſupra relatis noxis, ad diatheſin phlogiſticam accendendam, operam conferunt.

CXLIV Eorundem, cum nimii ſunt, vis, relatos (CXLIII.) effectus longius producens, indirectam parit debilitatem. Contra, ubi ſenſus aut partim delentur, partim obſcurantur, aut ingratis rebus contriſtantur, animus dejicitur, et totum corpus relanguens rectam ſubit debilitatem. Et in utraque re, praeſertim, ubi caeterae noxae debilitatrices concurrunt, diatheſis aſthenica ſuboritur.

CXLV. Aeris, demptis ejus qualitatibus, ut aiunt, et proprietatibus, item in ſpiritu tuendo facultate, obſervationi minus patet effectus. Verum, quin ad vitam ſuſtinendam, admotus univerſo corpori,

pori, neceſſarius ſtimulus ſit, ambigi non poteſt. Idem, raro purus, admovetur, plerumque alienis, et ſtimuli vim minuentibus, rebus permiſcetur. Utque in puritate ejus ſalutaris ſtimulus poſitus eſt; ita eone unquam puritas procedat, ut nimis ſtimulet, et diatheſin phlogiſticam accendat, incertum eſt. Machinae, nuper inventae, quibus ſupra nubes homines evehuntur, ſi frigus abeſſet ad hanc rem illuſtrandam optime pertinerent. Verum, quoniam in aëre nunquam puriſſimo, et commode tamen ſatis, vivitur, credibile igitur eſt, aerem juſto puriorem, ad nimis ſtimulandum, eoque diatheſin ~~phlogiſticam~~ [ſthenicam] creandam, pertinere.

CXLVI. Sed cum aëris impuritate nihil conſuetius ſit, et omnis impuritas ſtimulum ejus imminuat, perquam impurum, ſeu alienis rebus commixtum, aerëm, recta debilitare et aſthenicam diatheſin creare, neutiquam dubitandum eſt. Sic typhi, ut ex eorum, qui in nigro Calcuttae carcere periere, fato patet, frequens cauſa, aër impurus, eſt. An unquam, nimia puritate

tate, indirectam debilitatem inferat, eo magis incertum eſt, quod, ut ſupra dictum, phlogiſticam faciat diatheſin, necne, nondum conſtat (CXLV.).

CXLVII. Ex harum omnium poteſtatum (CXI ad CXLVII.) raro ſeparato, ſemper fere conjuncto, opere, utraque diatheſis, ſive in opportunitate adhuc ſubſiſtens, ſive ad morboſi ſtatus modum adſurgens, nec ab ulla corpori inſita vi (X.), ſubnaſcitur.

CAP.

CAP. II.

Diatheſeos utriuſque cauſa.

CXLVIII. Sic exortae (CXLVII.) diatheſeos phlogiſticae cauſa eſt, ex poteſtatum (CXI ad CXLVII.) relatarum opere, juſto mjor ubique vivi corporis incitatio; omnes actiones prius augens, dein aliquas perturbans, alias,. ſed nunquam, quamdiu ſubeſt, debilitando, minuens. Eadem ſola omnium phlogiſticorum morborum origo.

CXLIX. Indidem (CXLVIII.) exortae diatheſeos aſthenicae cauſa eſt, ex aſthenicis noxis, (CXI. ad CXLVII.) juſto minor, ubique vivi corporis incitatio, omnes actiones imminuens, aliquas perturbans, quaſdam augendi, ſed ſemper falſam, ſpeciem praebens, ſemper debilitans.

CL. Utque phlogiſtica diatheſis (CXLVIII.) ſemper debilitantibus, ſic aſthenica (CXLIX.) ſemper roborantibus, auxiliis tollenda eſt.

CAP. III.

Diatheſis phlogiſtica.

CLI. Ante perturbationem (CLI.), quae, niſi poſt juſti morbi adventum nunquam, ac tum quoque tantum in graviore ejus impetu, accidit, ſenſus omnes acutiores, motus voluntati pariter, et non, obtemperantes, validiores, ingenii acumen majus, ſenſibilitatis et adfectum vis, cernuntur. Cor et arteriae harum pulſibus, extrema in ſummo corpore vaſcula colore, muſculi omnes robore, ſecretiones inter-

nae lactis, ſeminis copia, inſtrumenta digerentia cibi deſiderio, digeſtione, corporis vigore, et manifeſta ſanguinis abundantia, vigere percipiuntur.

CLII. Quantum mentis et adfectuum facultates augeantur, earum in hac diatheſi, in proſpera valetudine, in ſecunda morborum forma, et ad hanc opportunitate, comparatio docebit. Sic augentur prius (CXLVIII.) actiones.

CAP. IV.

Diatheſis phlogiſtica ſymptomatis explicatis illuſtrata.

CLIII. Senſuum, motuum, mentis et adfectuum (CLI.), augmen, ab incitationis, in unoquoque eorum inſtrumento, ſanguinem

guinem, inter alias actiones, percitantis, augmine pendet.

CLIV. Omnium phlogiſticorum morborum adventum horror inſignit. Is, ex imminuta per vigentem in extremis cutis vaſis diatheſin perſpiratione (XCIX.), naſcitur. Eadem frigoris, qui horrorem plerumque comitatur, ſenſus explicatio eſt.

CLV. In iiſdem adfectibus pulſus validiores, duriores, pleniores, et aliquanto ſanis crebriores, vibrantur. Plenitatem et duritiem creat cibus e carnea materia, uberius, opportunitatis tempore, ſumptus. Vim et crebritatem idem, et quivis alius, ut potionis validae, ut exercitationis ſive mentis, ſive corporis, ſtimulus, efficit (CVII. ad CX.). Sed et omnes offenſae ſtimulatrices (CXI. ad CXLVII.) hujus effectus participes ſunt.

CLVI. Quod ſi, currente morbo, quandoque debiliores, molliores, inaniores, et celeriores, pulſus evadunt, id malum eſt, eoque fit, quod vel ultra legem curatio debilitatrix tenta eſt, vel, hac neglecta, incitationis nimia vis jam debilitatis aliquantum intulit. Illa recta (XXXV.),

haec

haec indirecta (XLV.), debilitas eſt; utraque cavenda.

CLVII. In ſummi corporis vaſculis colorem, qui pallorem prius adparentem ſaepe ſequitur, et ſecretorum humorum abundantiam, ſanguinis abundantia, per nimiam diatheſin phlogiſticam perſpirationem cohibens, efficit. Eadem capitis et artuum paſſim doloris cauſa eſt. Cum enim is, quoties caput adficit, adeo cito et facile ſanguinis detractioni decedat; igitur raro ex inflammatione intus eſſe ſuſpicandus eſt; eoque minus, quod in phlogiſticis communibus morbis ſuboriens inflammatio ſemper exteriorem ſedem, quantum ea res explorata eſt, occupat (CXIII.).

CLVIII. Delirium quoque, quod in vehementiore morbo quandoque ſubnaſcitur, non inflammationi imputandum eſt, et ob eandem cauſam (CLVII.). Nam adeo ſanguinis et aliorum humorum detractioni cedit, ut nulla illam intus eſſe credendi cauſa ſit. Sanguinis in vaſis abundantiam, haec ultra modum diſtendentem, totius rei cauſam eſſe; hinc vultus rubor,

eam

eam abundantiam ſignificans, illinc ſanguinis detractio, uno impetu morbum pellens, argumento ſunt.

CLIX. Sitis et calor, quae inſignes quoque in morbis phlogiſticis notae ſunt, a phlogiſtica in faucium et cutis extremis vaſculis diatheſi, pendet, ita ea obturante, ut nondum perſpiratio reddatur, ſed ſanguinem tamen ad penultimos vaſculorum fines pertranſire ſinat, et corporis genitum calorem, ob retentam adhuc perſpirationem, ſubter cuticulam cumulet. Sic, in faucibus vaſorum finibus adfectis, ſaliva et alii humores, quibus libere fluentibus, fauces lubricantur, et eo ſiccitatis, qui ſitis nominatur, ſenſu privantur, nunc cohibentur, cohibiti ſitim pariunt.

CLX. Raucedo, tuſſis et ſputa, quae quandoque in phlogiſticis malis cernuntur, hoc fere ordine prodeunt, et inter ſe ſuccedunt. Prima ſaepe raucedo eſt, dein tuſſis ſicca, dein cum ſputis. Raucedinis et ſiccae tuſſis origo eſt, exhalantium et mucoſorum vaſculorum, qui in bronchia terminantur, fines, adhuc vehemente dia-

theſi

theſi occluſi, et ſuos, quibus bronchia et aſpera arteria lubricentur, raucedo ſolvatur, et ſputa libere ſuccedant, humores parum trajicientes. Rurſus haec libere rejiciuntur, quod imminuta jam diatheſis, vaſorum fines laxari, et humores affatim in bronchia transfundi, ſinens, ut hi, incitabilitatem per totum hoc inſtrumentum, commoveant, et per convulſivum, qui tuſſis nuncupatur, motum, ipſi ejiciantur, efficit.

CLXI. Ut liberiora jam ſputa diatheſios remiſſionem ſignificant; ita juſto liberiora, jamque inveterantia, eam jam in aſthenicam diatheſin, vel per indirectam, ut, cum morbus, procedendo, incitabilitatem multum exhauſit, vel per rectam, debilitatem, ut nimia juſta curatione, ruere oſtendunt.

CLXII. Haec eadem ſymptomata (CLXI.), dum citra rectam debilitatem ſubſiſtunt, vel in indirectam nondum mutantur, calor, et quicquid nimis ſtimulat, faciunt, frigus et quicquid infirmat, ſolvunt.

CLXIII. Pallor, item urinae claritas, et alvus adſtricta, quae circa morbi principia

cipia praecipue, incidunt, a diatheſeos magnitudine, vaſorum fines ita claudente, ut aut nihil excernatur, aut tenuior tantum, ut in urina pars, emanet. Sitis, alvi, et perſpirationis, per dejectionem et madorem ſolutio, jam diatheſin paulatim remittere, et morbum miteſcere, et in eo jam eſſe, promittit, ut, ſupra, infra, perque ſudorem, purgatione, adhibitis aliis antiphlogiſticis auxiliis, penitus ſolvatur.

CLXIV. Saepe in phlogiſticis malis, ubi paulo leniores ſunt, cibi deſiderium non multum imminuitur, ſaepius juſto plus, quam ut proſit, adſumi poteſt. Sed, niſi leviſſima ex plantis materia ſola, eaque in potionis aquoſae, vel fluente, forma, datur, omnis noxae erit.

CLXV. Verum, cum vel per cibi uberioris indulgentiam, vel curatione ſtimulatrice adhibita, vel quod ab initio morbus ſaevis offenſis exortus, ſummam nactus vehementiam eſt; tum, tam alia mala ſymptomata ſupra relata (CLVI. CLVIII.) recta, quam graves ventriculi turbae

turbae, acutuſve alicubi thoracis dolor, ſpiritum perturbans, erumpunt eventu.

CLXVI. In vehemente igitur diatheſi, ubi cibus parum, potio aquoſa plurimum deſideratur, haec omni ratione indulgenda eſt, ille, ut faſtidium, nauſeam, et vomitum movens, vitandus. Haec non diuturna, niſi jam eunte, verſave, in aſthenicam modis ſupra (CLXI. CLXV.) relatis diatheſi, eſſe ſolent, ſublatiſque reliquis idonea curatione antiphlogiſtica ſymptomatis, decedunt. Sed, cum nauſea et vomitus urgent, inſtant, jamque etiam paulo pervicaciores eſſe, paulo diutius permanere, incipiunt, eos adhuc tamen citra indirectam debilitatem eſſe, ſcire licet; ſi pulſus modicam celeritatem adhuc ſervant, nec multum de plenitate (CLV.), multum de vi, remittunt; ſi vomitus arte motus morboſum, ſi alvi purgatio, minuunt, unoque verbo, curatio antiplogiſtica reſpondet. Verum, commutatus prorſus morbus, cauſa in contrariam converſa, tum demum intelligetur, cum haec ſymptomata indies augeſcunt, cum pulſus magis uſque debilitantur,

litantur, cum tormina in inteſtinis et dejectiones liquidae, ventriculi turbis ſuperaduntur, et antiphlogiſtica curatio jam magnifeſto detrimento eſt.

CLXVII. Dum eadem ſymptomata citra indirectam debilitatem ſubſiſtunt; nimia in ventriculo, propter magnam ejus ſenſibilitatem, et potentiorum ſtimulorum, potiſſimum huc incumbentem, vim, incitatio hic citius, quam alibi, verſus indirectam debilitatem tendens, turbas concitat. Huc enim potentiſſimi ſtimuli, et ad diatheſin phlogiſticam accendendam in primis habiles, prius admoventur, et ſuper incitabilitatem ibidem, majorem vim exercent. Cujuſmodi varii ex carne parati cibi (CXXV. ad CXXVIII.), variae potiones merae (CXXVI.), varia illis addita condimenta (CXXV.), varii ſtimuli diffuſibiles, ut opii formae, alkali volatile, camphora, moſchus, aether, ſunt. Quae omnia huc ea vi, qua in nullam aliam parem partem, (XLIX. ad LIII. CLXVI.) incumbunt; non in inteſtina, nam prius

L concoctione

concoctione prima mutantur, quam in horum initium duodenum tranſeant; non in vaſa lactea, propterea quod diluta et porro concoctionis opere mutata, iis recipiuntur, recepta ad ſanguinem perferuntur; non in cor et arterias ob eandem dilutionem, et perpetuam in toto circuitu mixturae mutationem; non in arteriarum fines, exhalantes et glandulares, ſive corruptam jam materiam corpore excernentes, ſive utilem per vaſa lymphatica ad ſanguinem reducentes, idque tam ob cauſas relatas, quam propter magnam aliquam in exhalantibus, in glandulis, mutationem factam; non in vaſa lymphatica, ubi ad veteres hic humores novus aſſidue, per intercurrentes ramos, maximeque in ductu thoracico, adfluit; non in reliqua vaſa ſanguifera, ob magnam ex iterato jam circuito mutationem; non in fibras muſculares, ſive voluntati, ſive non parentes, quia has nullo modo ſtimuli contingunt; non in cerebrum, ſirmumve ubivis medulare, ob hanc eandem cauſam, et magnam harum partium a loco primum ſtimulis contacto, diſtantiam,

diſtantiam.] Uno verbo, quoniam omnes poteſtates incitantes, ſive ſalutares, ſive noxiae, ſive medicatrices (XLVIII. XLIX. L. LI. LIII.), aliquanto potentius in quoſdam, quam alios, locos, pares, (XLIX.) agunt, iique loci fere ſunt quos prius movent, et recta contingunt; igitur ii prae caeteris vel e diatheſi phlogiſtica in aſthenicam, vel ex hac in illam, ad tranſeundum maxime prompti ſunt; ita tamen, ut, propterea quod una toto corpore et indiviſa incitabilitas (XLVII.) eſt, ſive aucta in peculiari loco, ſive imminuta incitatio eſt, et, ſive per rectam, ſive per indirectam, debilitatem imminuta eſt, et diatheſis aſthenica creata; reliqua corporis mutationis genus cito (LIII.) conſequantur. Et, quoniam poteſtates, quae egerunt, eaedem fuerunt ſuntque, id eſt, aut nimis, aut parum, ſtimulatrices; incitabilitas in quam egerunt aguntque, eadem, id eſt, tota cauſae ratio eadem; ut effectus idem quoque ſit, id eſt, idem actionum genus toto corpore, ſive ſuperans, ſive deficiens, conſtituatur neceſſe eſt.

CLXVIII.

CLXVIII. Inflammatio, quae phlegmaſias comitatur, exteriorem locum, quantum explorata ejus natura eſt, occupat (CXIII.). Quod ideo ſit, quia calor, qui potentiſſima noxa phlogiſtica eſt, aut ſolus, aut cum frigore alternans, eive ſuccedens (XCIX.), extrinſecus, quo recta admovetur, multo plus, quam intus, ubi immutabilis fere temperies eſt, ad ſtimulandum, eoque diatheſin communem ad juſtae inflammationis modum attollendam, evalet. Hinc fauces, hinc artus varie, hinc vultus diverſa inflammationis forma, hinc pulmones, qui ideo pro externo loco, quod ad eos aeri recta aditus eſt, habendi ſunt, ab inflammatione, prae caeteris locis, adfectantur. Praeterque noxae excitantis, modo relatae, vim, eſt in parte, inflammationem ſubitura, ſenſibilitas, quam in aliis major, ſeu cumulatior incitabilitas; per quam fit, ut relatarum partium alia, dein alia, prae caeteris adficiantur. Ad cauſam porro accedit, quod, quocunque modo relatarum partium quaeque offenſa ſit, quocunque modo inflammationem, phlegmaſiis propriam, ante

ante ſubierit, ea ſemper in omni deinde novae phlegmaſiae acceſſione prae caeteris periclitatur. Haec quarundem phlegmaſiarum, ut cynanches tonſillaris, ut rheumatiſmi, repetitionis origo manifeſta. Peripneumonia reliquis hujus formae morbis rarior eſt, quia multis ſtimulis, diatheſi phlogiſticae, cum inflammatione comite, accendendae habilibus, eximitur, ſpirituque, qui a blando aere continetur, et vaſorum ſanguiferorum actione, item ſepti tranſverſi fibrarum muſcularium et muſculorum intercoſtalium ordinis duplicis contractionibus, molliter et aequaliter, in ordinario ſpirandi ſtatu, movetur. Verum, quoties praeter ſolitum vehemens ſpiritus eſt, jamque omnes muſculi, qui circa collum et cervicem, a claviculis, a ſummis humeris, a ſcapulis, a cervicis et ſummi tergi vertebris, orientes, muſculis intercoſtalibus inſeruntur, in actionem, ad ſpirandi conatum ſuſtentandum, pertrahuntur; tum demum toti utriuſque pulmonis inſtrumento ſummus labor incumbit, tum crebra ſpiritus tractione, crebra emiſſione, crebro

bro

bro ſepti tranſverſi deſcenſu, crebris omnium muſculorum abdominis contractionibus, viſcera ſua, ſeptum tranſverſum, ſurſum protrudentibus, violentiſſime pulmones concutiuntur. Inde aliqua labes, aliquam in iis partem, inflammationi futurae obnoxiam reddens, quoties juſta deinceps diatheſis phlogiſtica accenditur, uti illa prae caeteris partibus dictis (XLIX.), ab inflammatione, hac ipſa diatheſi nata, corripiatur efficit.

CLXIX. Inflammatio hic nihil aliud eſt, quam partis inflammatae, communis cum reliquo corpore ſtatus, quam in pari alia quavis, auctior. Utque inflammationem, auctior in quodam, quam pari alio loco, incitatio facit; ita ante morbum, cujus pars vel ſymptoma inflammatio eſt, ejuſdem loci, quam cujuſvis alius, incitatio pro ratione major intelligitur (LI.)

CLXX. Haec inflammatio, quae, diſtinctionis cauſa, phlogiſtica communis nominanda eſt, ab altera, quae localis adfectus eſt, a localibus offenſis nata, et in

inſtrumenti

inſtrumenti vitio, ſeu continuitatis ſolutione, conſiſtit, diſcriminanda eſt.

CLXXI. Huic phlogiſticae localis vocabulum convenit. Communis ſemper a diatheſi phlogiſtica pendet, hujus ſymptoma vel pars eſt, nunquam ei praeit, ſemper ſerius aut citius, ſuccedit, iiſdem noxis naſcitur, iiſdem auxiliis tollitur. Cui contraria localis, ut locali offenſa, continuitatem ſolvente, aut texturam partis diſturbante, exoritur; ita, ſi pars laborans minus ſenſibilis eſt, haud latius ſerpit malum. In magna partis ſenſibilitate, puta, ventriculi, inteſtinorum intus, extra, tenerae infra ungues carnis inflammationis; effectus univerſo corpore diffunditur, affectiſque omnibus vaſis, ubique tumultum concitat. Eadem, ſive loco continetur, ſive diffuſa latius turbat, remediis, in locum prius adfectum agentibus, et ſolutionem continuitatis conglutinantibus, ſolis paret. Haec de inflammationibus phlogiſticis, diſtinctionis cauſa, in preſentia dixiſſe ſuffecerit, de locali in ſuo poſtea loco plura diſſerturum. Alterae totidem reſtant, communis

et

et localis, ibi poſtea, ubi operis ordo poſtulat, fuſius exponendae.

CLXXII. Symptomata perturbationis inflammatio quoque, quoties inſtrumentum vitale corripit, emittit. An unquam cerebrum et meningas ejus inceſſat inflammatio communis phlogiſtica, hactenus inexploratum eſt. Verique ſimilius eſt, commotionem capitis et turbas phreniticas, non ab inflammatione pendere; ut haec oſtendere videntur; primum, curationis facilitas, utpote cum ſanguinis detractioni, alvi purgationi et caeteris antiphlogiſticis auxiliis, tumultus omnis facile cedat, nec juſtae inflammationis effectus, in tam tenera, tam vitae neceſſaria parte, facile aboleri credibile eſt; dein nullum inflammationis, quoties ſalus reducitur, paulo certius indicium. Tum rationis ſimilitudo eodem facit; nam, ut ſupra relatum eſt, (CLXVIII.), in nullo phlogiſtico morbo communi intus inflammatio communis ſubnaſcitur, quae, quoties accidit, ſemper externam ſedem (CXIII. CXLVIII.) occupat. Quin et ſymptomata omnia ejuſmodi

modi ſunt, quae a communibus noxis phlogiſticis (LXXV.) exoriantur, communibus quoque antiphlogiſticis auxiliis, proque horum magnitudine, (LXXXI.) ceſſura.

CLXXIII. Doloris capitis, occulorum ruboris, et delirii, quae phrenitidem comitantur, et inflammationi intus imputantur, cauſa eſt, ſanguinis in vaſis capitis abundantia, immodice diſtendens, et ſic per violentiam quendam doloris ſenſum pariens.

CLXXIV. Quin ejus quoque, quae pulmonibus uſu venit, perturbationis inflammatio cauſa ſit, neutiquam eſt addubitandum. Extra dolenti loco, quicunque thoracis eſt, intus inflammatio reſpondet. Utque phlogiſticae diatheſios magnitudini inflammatio, quae nunquam, niſi in magna diatheſi, incidit, ita inflammationis magnitudini dolor, reſpondet; ejuſdemque cauſae ratione habita pulſuum ſtatus aeſtimandus eſt. In magna diatheſi, et magna, ejus effectu, inflammatione, dolor alicubi thoracis, modo circa ſternum,

modo juxta mammas, modo poſterius utrinque, modo a tergo inter ſuprave ſcapulas, acutus et quaſi pungens eſt, pulſus perquam duri et validi ſunt. In diatheſi et inflammatione, ejus parte, minore dolor minus acutus, paulo hebetior, et tolerabilior eſt; pulſus duri validique, ſed minus quam in altero caſu, ſunt. Dein, procedente morbo, dolor remolleſcit, hebeſcit, ſpiritus, quem pertubaverat, facilior et expeditior evadit. Pulſus, qui ante tantummodo minus duritiei habebant, nunc vere, et pro indirectae debilitatis, ex idoneae curationis neglectu, magnitudine, vel pro rectae, ex nimis antiphlogiſtica curatione, debilitatis inductu, moleſcunt. Sed, nunquam pulſuum durities, doloris augmen, ad inflammationis in membrana ſedem, referendum eſt; neque molities illorum, hujus hebetudo, ex ejuſdem inflammationis, in parenchymate, ſede eſſe, credenda; utpote cum fieri non poſſit, ut inflammatio, utramvis harum partium occupans, a proximis in altera vaſorum punctis, abſit. Ea ergo horum ſymptoma-

tum

tum, quae ſupra relata eſt, cauſa recipienda.

CLXXV. Puſtulae, quae phlogiſticos quoſdam morbos comitantur, e contagione, corpore recepta, per omne diffuſa, et rurſus, inter effluendum, cum humore e cutis vaſis perſpirabili, ſubter cuticulam retenta, naſcuntur. Retentionis, eoque puſtularum multitudinis, cauſa diatheſis phlogiſtica, toto corpore magna, major in cutis, ob rationes ſupra (CXIV.) relatas, vaſis eſt. Quo in opere muſculares vaſculorum perſpirantium fibrae, quia tantum, quatenus pro firmis ſimplicibus habendae ſunt, denſantur, quantum, pro vivis habitae, tono augentur, ita abreviantur igitur, ut materiae perſpirabilis vaporem parum trajiciant. Omnes noxae phlogiſticae ad hoc faciendum, ſed prae caeteris calor, citra indirectam debilitatem ſubſiſtens, pertinent. Eadem alvi durities cauſa.

CAP.

CAP. V.

Diatheſis Aſthenica.

CLXXVI. Ante perturbationem (CXLIX.) qui tantum in graviore juſti morbi impetu ſupervenit, ſenſus omnes hebetiores, motus, tam voluntati, quam non, parentes, pigriores, ingenii acumen minus, ſenſibilitas et adfectus languidiores, exiſtunt. Cor et arteriae languent, ut harum pulſibus cernitur, item extrema in ſummo corpore vaſcula; ut palore, ſiccitate cutis, et tumorum deminuta mole, ulcerum exſiccatione, et manifeſta phlogiſticae, quae horum ſymptomatum ſimilitudinem creet, diatheſeos abſentia (CLI.), patet; muſculos torpere imbecillitas, ſecretiones internas deficere, ſeminis, lactis, inopia, demonſtrat. Inſtrumentorum digerentium languor, nullo cibi deſiderio, hujus faſtidio, quandoque ſiti, nauſea, vomitu, corporis

poris imbecillitate, et evidente ſanguinis penuria, proditur.

CLXXVII. In eadem diatheſi, ſive citra morbum, intra opportunitatem, adhuc ſubſiſtente, ſive ad illius juſtum modum ſublata, mentis et animi facultates (CLII.) plane minuuntur. Sic imminuuntur actiones.

CAP. VI.

Diatheſis aſthenica explicatis ſymptomatis illuſtrata.

CLXXVIII. Ab aſthenicorum morborum, paulo vehementiorum, initiis haud alienus horror eſt; quoties cauſa ejus, perquam deficiens perſpiratio (CLIV.), ſubeſt. Defectus hic cauſa eſt, e totius corporis imbecillitate, ea cordis et arteriarum imbecillitas, qua ſuos humores ubique difficile, in extremis finibus difficilius, aut vix omnino, perpellunt. Hinc ceſſat perſpiratio. Eadem frigoris, cum horrorem comitatur, ſenſus explicatio.

CLXXIX. In aſthenicis adfectibus pulſus debiles, molles, exiles, et perquam celeres, ſunt (CLV.). Mollitiem, quando percipi ob exilitatem poteſt, item hanc, creat ſanguinis penuria, e carneae cibi materiae defectu,

defectu, nimioque e plantis petitae uſu, vel deficiente ad ſummam, ſive hinc, ſive illinc, alimento, opportunitatis tempore nata (CXXVIII.). Eorundem debilitatis et ſummae celeritatis cauſa eſt, idem alimenti, item aliorum omium ſtimulorum, ut potionis validae (CXXX.), ut ſive mentis (CXXXVIII.) ſive corporis exercitationis (CXXXVII.) defectus, et ſanguinis penuria (CXXXIV.) (vid. append.).

CLXXX. Quoniam paullatim tantum incitabilitatis abundandia deteri (XXVI. XLIII.) reparari robur, poteſt; igitur, ſi pulſus quando citius juſto, nec pro ratione parto levamine, plenefcunt et dureſcunt, id malum eſt, eoque fit, quod ultra legem ſtimulatrix per diffuſibilia curatio tenta eſt. Eſtque rectae debilitas indirecta ſuperaddita, omni in curationibus cura cavenda (CLVI.)

CLXXXI. Cutis pallorem idem, quod perſpirationem cohibet, (CLXXVIII.) ſcilicet, cordis et arteriarum debilitas, efficit. Hinc ad ſummum corpus non ſatis ſanguis perpellitur.

CLXXXIII.

CLXXXII. Capitis, qui frequentiſſimum adfectuum aſthenicorum ſymptoma eſt, item artuum, qui rarius eſt, dolorem (CLXXIII.) parit ſanguinis penuria. Hic enim ſanguinis vaſa diſtendentis effectus eſt; ut mediocris diſtentio, qualis in ſecunda valetudine uſu venit, gratum ſenſum; quicquid vel ſupra hanc (CLVII.), vel infra eſt, ingratum, eoque dolorem, ſuſcitet. Multo autem hic minus, quam in phlogiſtico dolore (CLVII.), inflammatio pro doloris cauſa ſuſpicanda eſt; propterea quod non ſolum dolor, ſed et ipſum delirium, ſtimulatrici curationi adeo facile cedit. Quod non facile fieret, ſi tam tenerum et ſenſibile inſtrumentum, et vitae tam neceſſarium, adfectu, adeo ad partis adfectae texturam delendam prono, laboraret.

CLXXXIII. Neque fere, et propter eandem cauſam (CLVIII. CLXXXII.), ad inflammationem delirium acceptum referendum. Quod e contrario ſanguinis penuriae, et aliorum ſtimulorum defectui, tribuendum. Neque id ullo modo dubi-

tandum

tandum eſt; ſi quidem auxilia ſtimulantia, quae nihil ad replenda vaſa valent, omne delirium aſthenicum feliciter et cito ſolvunt; cumque jam, depulſo morbo, ſalute reducta firmataque, ſatis alimenti acceptum digeritur, tum demum mens firmiſſima ſolido robore conſtat.

CLXXXIV. Sitis et calor (CLIX. CLXIII.), quae non minus aſthenicos, quam phlogiſticos, morbos inſigniunt, neque minus frequentia ſigna ſunt, aſthenica in faucibus et ſummo corpore diatheſi, hic perſpirationem, illic ſalivae, humoris exhalabilis, et muci, excretionem, per extremorum vaſculorum atoniam et relaxationem, cohibente, naſcuntur. Illinc fauces, parum debitis humoribus lubricatae, ſiti (CLIX.) torrentur. Hinc, ſubter cuticulam perſpiribili humore retento, una cum ea calor, qui, in libera perſpiratione, in aëra diſſupari, et in eodem fere gradu permanere, ſolet, cumulatus creſcit. Minnime vero caloris augmen ab incitationis, ſeu, ut vulgo dici ſolet, vitae principio, pendet, ſiquidem tum in diatheſi phlogi-

ſtica (CLIX. CLXIII.), tum in indirecta debilitate, tum in recta, incidit. Vaſorum autem in ſummo corpore, ſub quod fauces, et, ad quemcunque locum aëri aditus eſt, is, comprehenduntur, debilitas, cordis et arteriarum debilitatis, haec univerſi corporis, pars eſt.

CLXXXV. Siti huic aſthenicae, quae multo frequentior et gravior phlogiſtico adfectus eſt, cibi faſtidium, huic nullum ejus deſiderium, antecedit; ſuccedunt, nauſea, vomitus, ſaepe acutus ventriculi dolor, et aliae turbae. Quorum explicationem exponere proximum eſt.

CLXXXVI. Nullum cibi deſiderium (CLXIV. CLXV. CLXVI.) ejuſdem faſtidium, e totius corporis debilitate, pendet; ut omnes noxae antecedentes, eumque creantes adfectum, ſemper debilitando agentes; et omnia auxilia, quae, ſtimulando roborandoque, ſemper iis tam occurrunt, quam medentur, oſtendunt. Cibi deſiderati cauſa eſt, fibrarum ventriculi, per quas digeſtio ſuſtentatur, valida et ſana contractio, et alicujus humoris, qualis gaſtri-

cus

cus, qualis ſaliva, eſt, excretio; cujus utriuſque effectus neceſſarius eſt vacuus magna ex parte ventriculus. Sed in debilitate nulla harum rerum fieri poteſt. Fibrae non valide ſe contrahunt, vaſcula extrema ſuos humores non effundunt, cibi materia, ante ventriculo recepta, non ſolvitur, ſoluta ventriculo expellitur, ſed magna ex parte immutata et inſoluta permanet. Hinc non deſideratur, et, in majore vi mali, etiam faſtiditur, cibus.

CLXXXVII. Similiter ſitis explicata (CLXXXVI.) eſt, ſimiliter, quae altior, ex eadem cauſa pendens, adfectus eſt, nauſea, explicanda (CLXVI.). Ubi enim vires vigent, tam ubique praeterea corporis, quam circa ventriculum et loca cum eo adſinia, gratiſſimus et jucundiſſimus ſenſus eſt.

CLXXXVIII. Quod ad vomitum vero attinet (CLXVI.), is horum omnium offenſarum cumulus et caput eſt. Eo enim, cum is ſupervenit, fibrarum atonia et laxitas, eo ſordium crudarum collectio, eo ex his et aëre ſoluto ventriculi diſtentio,

proceſſit, ut conſuetum ſuum motum a ſuperiore ad inferiorem partem, qui periſtalticus vulgo dicitur, peragere fibrae oppreſſae nequeant. Cumque in omni, ſive ſecundae, ſive adverſae, valetudinis caſu, is motus ſemper a ſtimulo in contrariam partem tendat; deorſum, ubi, ſtimulus ex ore eſt; ſurſum, cum is e ventriculo procedit; ita ſordes et aër emiſſus, quorum facta mentio eſt, pro locali ſtimulo agentes, quicquid motus ſuſcitant, id ſuperiora verſus dirigunt. Qui motus inverſus, cum contra naturam eſt, nunquam gratus eſſe poteſt, unde, ante vomitus adventum, nauſea ſuboritur; nunquam paulo diutius non violentus, quia localis ſtimulus ſemper in violentos et enormes motus fibras muſculares conciet, unde vomitus, naſcitur. cap. v. totum)

CLXXXIX. Doloris (CLXXXV.) in ventriculo, in inteſtinis, et alibi tam intus, quam extra, cauſa, in diatheſi aſthenica, ſpaſmus eſt. Quem intus, id eſt, motus involuntarii in inſtrumentis, fibrae, per communem univerſo corpori debilitatem, reſolutae pariter

riter

riter et tono deſtitutae, una cum materia diſtendente (LVIII.), faciunt. Haec materia in ventriculo ſordes, in inteſtinis ſtercus durum, in utroque aër emiſſus, eſt. Cujus ad diſtendendum effectus non tantum ipſo, quantum fibrarum, quas diſtendit, laxitate, nititur. Quae enim vis diſtendens tales fibras opprimit, eam validae, et ſolido robore ſtantes, facile repellunt, diſtentioni reſiſtunt. Laxatae vero, de quibus ſermo eſt, quo acrius premuntur, urgentur, eo magis uſque cedunt, donec amiſſa omni reſiliendi, omni ſe relaxandi, poteſtate, immobiliter contractae permaneant. Quod, per eam fibrarum muſcularium proprietatem fit, qua eae, ubi tentae ſunt, non communis elaſticae materiae inſtar, remota tendente poteſtate, tum demum, ſed etiam manente hac, contrahuntur. Inter hoc agendum, hoc patiendum, violentia quaedam a ſenſibilibus fibris ſubitur. Hinc dolor. Plus vero fibrarum ipſarum laxitati, quam materiae diſtentrici, in hoc opere, tribuendum, argumento eſt, toni et denſitatis, nam inter ſe exactiſſima ratione, ut ab eadem cauſa pendentes,

tes,

tes, reſpondent (LVII. LIX.), per ſtimulantia redintegratio. Qua fit, ut ſano more ſeſe contrahentes, et potenter renitentes, reſtituto motu periſtaltico, manentem adhuc, et diſtendere non ceſſantem, materiam, prae ſe deorſum, ſine ulla alia ope, ut nuper exploratum eſt, depellant. Sic vinum, ſic aromata, ſic alkali volatile, et ante omnia variae opii formae, talem materiam, ſine ulla, ſive ſupra, ſive infra, purgatione, nullo negotio, breviſſimo tempore, ſede ſua deturbant.

CXC. Dolor, qui in exterioribus corporis partibus toties in aſthenicis malis vexat, a ſpaſmo quoque, ſed non cum materia diſtentrice conjuncto, pendet. Cujus in locum ſubit poteſtas, ad nullam referenda materiam, nempe, voluntatis in membro movendo conatus quidam. (LVIII) Per hunc ſic ſpaſmus, ac in altero caſu (CLXXXIX.) per diſtentionem, et, ſummo ſaepe cum dolore, concitatur. Ubi, cum effectus idem ſit, nempe, ſpaſmus, a debilitate oriundus, reſtituto robore ſolvendus; cauſa igitur eadem quoque ſit, et ad debilitatem quoque cum aliquo, diſtentionem prorſus

ſus referente, eique parem habente poteſtatem, redeat neceſſe eſt. Sic a notis effectibus ad ignotas cauſas adſcendere tuto ſaepe licet. Dolor, de quo hic agitur, muſculorum ſpaſmos reſpicit. Sed.

CXCI. Alter dolor eſt, minus eodem loco contentus, magis diffuſus, pariter moleſtus; quem non ſpaſmus, ſed alter ſtimulus localis, adjuvat, pariter a debilitate natus, pariter debilitatem adaugens, et, cum reliquis debilitatis ſignis, debilitando mortem maturans. Hic mero, qui quandoque in magna canalis alimentarii debilitate dominatur, acido naſcitur; id quod cholera maxime, ſed et omnes primarum viarum, quos vomitus et alvi dejectiones comitantur, adfectus plus minuſve, declarant.

CXCII. Hoc acidum (CXCI.) non eſt cauſae origo, ſed jam facto ex ſua cauſa debilitate, morbo, jamque confirmato, ſymptoma ſuperveniens, inde orta, unde reliqua ſymptomata, et iiſdem auxiliis tollenda. Idem, poſtquam natum eſt, omnem debilitatem, ſive in primis viis, ſive in reliquo

quo corpore, ex propria morbi cauſa forte graſſantem, toto corpore, ſed maxime in loco ubi adeſt, non ceſſat augere, cauſae vim intendere.

CXCIII. Verumenimvero, licet ſic, ipſum debilitatis proles, ad porro debilitandum, eodemque modo, quo ſpaſmus dictus eſt (CLXXXIX.), pertineat; ad id vel mutandum, vel ejiciendum, praeter commune medendi conſilium, non eſt opus alio. Nam, ut ortum primum, ſic uſque, a communi cauſa pendet; et, quicquid ad reliqua ſymptomata, idem ad id ſuperandum, pertinet. Ad quam rem, ut in ſpaſmi caſu, ſtimulantia; non ſupra, non infra, purgantia, nec alia quaelibet debilitantia, requiruntur.

CXCIV. Ut in ſtatu convulſivo dolorem intus, ſeu in motus inſtrumentis non voluntariis, acidum relatum; ſic extra, ſeu in iis, quorum motus voluntati paret, inſtrumentis, aliquid, eundem, quem acidum, effectum praeſtans, e voluntate pendens, cum convulſione conjunctum, creat (CLXXXIX. CXI.). Utque nulla illic materia

teria diſtendenti, ſic nulla hic dolorificae, reſpondet. Quin et, ſicut ſpaſmodicum caſum quaelibet muſculorum ſpaſmata, et ſupra omnia tetanus, ita convulſivum quaelibet convulſio, ſed, prae caeteris, epilepſia, repraeſentat. Denique, ut illic eundem externum, ac internum, caſum, ſic hic quoque, eſſe, eadem ab effectu cognito ad cauſam ignotam ratiocinatio (CXC.) probat.

CXCV. Simplex, a leviſſimo ad graviſſimum hunc adfectum, dolorem, ut eo redcatur, unde (CLXXXIV. CLXXXV. ad CXCV.) excurſum eſt, curſus a nullo cibi, propter hujus et aliorum ſtimulorum inopiam (XXXVIII. XXXIX.), vel nimiam copiam (XXVIII. XXIX.), deſiderio (CLXXXVI.), ad ſpaſmodicum vel convulſivum dolorem (CLXXXIX. ad CXCV.), eſt. Ob cauſas modo relatas, primum non deſideratur, ſi in debilitante conſilio perſeveratur, cibuſque deeſt, qualis, puta, juſculorum carneorum in forma, accipi poteſt, faſtiditur; mox, ſi etiam nihil ad ſtimulandum adhibetur, ſitietur, debili-

tantiſſima res, frigida, ad ſitim reſtinguendam, avidiſſime adpetetur, omnibus, quae in ſummis habentur, deliciis, anteponetur, haurietur. Quo facto, protinus nauſea ſuccedit: (CLXXXVII) Quae niſi diffuſibili ſtimulo, qualis ſpiritus meraciſſimi cyathus eſt, aut, hoc fruſtra laborantem habente, alter, forſan tertius, ei obſiſtitur, ad vomitum recta ruit. Cumque paulo gravior adfectus eſt, inter vomendum acer dolor in ventriculo, qualis, ſi ferri ſtrictura, eum tranſverſim diſtrahens, intus eſſet, exoritur. In graviore etiam adfectu, etiam majore cauſae vi, omne cruciatus genus perfertur, dolet, quaſi percuſſum maleo, caput. Cum inteſtinali canali turbae, non protinus plerumque, ſed permanente, et, interpoſitis falſae requietis intervallis, moras trahente malo, communicantur. Saepe cum torminibus et magnis doloribus praecipitatur alvus, ſaepius, quod, inverſo motu periſtaltico, minus erit mirandum, comprimitur, omne cruciatuum genus experitur, ac ſubinde vomendi ac ventriculi doloris alternas ſubit vices. In

modo

modo relatis turbis dyſpepſia, ipſa podagra, diarrhaea, dyſenteria, cholera, colica, ileus, virides puerorum dejectiones, vermes, tabes, atrophia, quas dicunt, utraque puerilis, et longe maxima hujus aetatis morborum pars, comprehenduntur.

CXCVI. Procedente mali cauſa, et noxis debilitantibus etiam magis inſtantibus, in conſenſum exteriora corporis pertrahuntur, jamque motus voluntarii corripiuntur inſtrumenta.(xc) Modo ſurae, modo brachia, aliaeque partes varie ſpaſmatis torquentur. Modo pectus varie circumcirca, modo humeri, nunc latera, nunc tergum, nunc cervix, dolent. Quibus doloribus nulla corporis humani pars eximitur; non pulmonum, non jecoris, non ventriculi, regio; in quibus, qui acres quandoque concitati dolores, ab inflammatione intus eſſe creduntur, ii a ſpaſmodico, vel convulſivo motu, revera ſunt. Hanc veram eorum originem eſſe, reſtituti rite ſtimuli mala, ſaepe protinus, ſemper brevi, tollentes, bonam, valetudinem

letudinem reponentes, confirmant; confirmat, contrariae, per ſanguinis detractionem, variam purgationem, inediamque, curationis infelicitas. Quin, quod eodem etiam fortius redit, ut inedia ſola ſaepe ad dolores creandos ſufficit, ſic lautus cibus ſolus quoque ad ſolvendos ſuffecit.

CXCVII. Iidem dolores (CXCVI.), ut modo cum enormi motu conjunguntur, modo hujus expertes incidunt, ita ab omni inflammatione prorſus alieni ſunt. Ad quos igitur ab aliis, hac aut ſimili origine natis diſtinguendos, conjunctus ſymptomatum concurſus reſpiciendus (XCIII.). Diatheſis phlogiſtica phlogiſticos, aſthenica aſthenicos, dolores indicat. Haec obſervatio altius ad adfectus quotidianos pertinet, vulgoque receptas curationes evertit. Vel capitis, qui tam frequens malum eſt, dolor decies ſtimulatrice ratione, pro ſimplice contraria, curandus eſt.

CXCVIII. Perturbationis quoque ſymptomata in aſthenicis morbis gravioribus, perinde, ac in phlogiſticis (CLXVIII. CLI. CLXXII.), occurrunt. Talem caput in

in epilepſia, apoplexia, et febribus; pulmones in aſthmate; canalis alimentarius in cholera, colica, dyſpepſia et podagra, perturbationem ſubeunt. Sic in canali alimentario praeter dolores ſupra (CXC. ad CXCVIII.) relatos, urendi quidam ſenſus, angor, contortus et dirus cruciatus ſummae ſunt tam ſentienti, quam adſtantibus, formidini, et inflammationis cauſae ſuſpicionem creant. Quod, tantas turbas et tumultum cernentibus, etiam ipſis hactenus medicis, difficillimum fuit eſtque, non credere. Quae tamen mala nihil cum inflammatione rei habere, et a loci ſtatu prorſus contrario pendere, toties felix per ſtimulantia, quoties ejus periculum factum eſt, curatio, declaravit. Eandem rem adhibita, vinum, opium, et alii ſtimuli diffuſibiles, dein cumque his, juſcula e carne confecta, poſt caro, et ſolitus demum victus, ſolitum vitae genus, et a debilitando cautio, confirmant. Quae curandi ratio alieniſſimos hos adfectus, tam ab inflammatione, quam omni diatheſeos phlogiſticae parte, demonſtrat. Quin

et

et inflammatio phlogiſtica communis, propterea quod interiores ſedes non occupare (CXII. CLVII.) videtur, aliud, quo minus hic inflammatio pro cauſa ſuſpicanda ſit, adfert argumentum.

CXCIX. Perturbatio pulmonalis aſthenica ſaepe intolerando adeo fixoque dolore cruciat, ut ad hunc ſolvendum nullus ſanguinis detractionibus modus ſit (XCIII. XCIV.) ſtatutus. Quae omnes non fruſtra ſolum, ſed detrimento, ſaepe perniciei, fuerunt; cum e contrario curatio ſtimulatrix nunquam non reſponderit. Eo ſpiritus interrumpitur, et omnia prope, quae juſtam peripneumoniam comitantur, infeſtant, uſque adeo, ut, an hic quoque inflammatio ſit, ſuſpectui fuerit, vel potius eſſe fidenter creditum. Quod ſi, inter hunc adfectum et phlegmaſiam iſtam, quicquam intereſſe perſpectum eſt, ea diſtinctionis umbra non ad inflammationem rejiciendam ducebat, tantum quaeſtionis de ejus ſede occaſionem praebebat. Verumenimvero, nullam omnino hic inflammationem, ſaltem ut cauſam, morbumque ve-

rae

rae debilitatis eſſe, eadem, quae ſupra (CXCVIII.) relata ſunt, argumenta ſatis probant. Creſcit antiphlogiſtica, minuitur, tollitur, idque citiſſime, ſtimulatrice curatione malum.

CC. Formidanda perturbationis ſymptomata, quae (CXCVIII.) epilepſiam, apoplexiam, et febres comitantur, cujuſmodi ſunt, ſtupor, ſopor, in omnibus; in febribus ſaepe falſa illa, quae typhomania nominantur, vigilia, interdum coma; in his tendinum ſubſultus, in illis convulſio, vel motuum voluntariorum diminutio; quae partim irritationi, ut typhomania, tendinum ſubſultus, partim plethorae vel ſoli puraeque, vel una cum hac mobilitati, a pleriſque accepta relata ſunt; omnia ſine diſcrimine eidem cauſae, quae univerſos aſthenicos morbos continet, nempe, debilitati, manifeſte debentur. Quod, noxae debilitatrices, ſive recta ſive eventu agentes, eos ſolae morbos facientes; auxilia, quorum omnis in ſtimulo poſita actio eſt, eoſdem ſublevantia, vel ſolventia, declarant. Fruſtra vero in apoplexia inſimulatur

mulatur plethora, tanquam eo vitae tempore, quo corpus effoetum et prope exſangue eſt, ſcilicet, ſolito alimento neque deſiderato, neque ſumpto, neque digeſto, ſanguinis plus, quam florente firmatiſſimave aetate, gigni poſſet. Contra, quo tempore apoplexia ſupervenit, per indirectam, ex longaevitate et nimia in vitae genere incitatione, debilitatem, firma languent, deficiunt humores, fonſque eorum ſanguis. Eadem epilepſiam debilitas, eadem humorum penuria cauſa, niſi quod ſaepius directa debilitas eſt, continet. Febres in indirecta debilitate, ut in variola confluente, vel ubi ebrietas praecipua eas excitans noxa fuit, poſitae eſſe poſſunt, ita tamen, ut earum longe ſaepiſſime directa (CVI. CVII.) cauſa ſubſit. Et in omnibus modo expoſitis caſibus, tam reliquorum ſymptomatum, quam perturbantium, debilitas origo cauſae et finis eſt.

CCI. Ad perturbationis ſigna quoque pertinent illa quandoque caput adfectantia, hujus in febribus dolor immanis, poſt

mentis

mentis imbecilitatem et dein confuſionem, delirium, ſaepe, in ſumma quamvis debilitate, ſatis tamen ferox, et ad conatus ſupra vires ducens. Hic ſtatus ſub typhi, etiam ſaevi, finem haud raro accidit. Inflammatio metuitur, ſanguis, ſed e capite recta, mittitur, veſicatoria, quae unctio in arte extrema eſt, imponuntur, ſilentium, tenebrae praecipiuntur, vel leniſſima ſtimulantia negantur. Ex inanitate ventriculi, item vaſorum totius corporis, e ſummo deficientibus aliis ſtimulis languore, delirio vertigo ſuperaditur, viribus, ſenſibus, mente, captus efflat animam.

CCII. Verum vel nulla hic inflammatio ſubeſt, vel a phlogiſtica communi (CLVIII.) toto coelo diſtat. Non eſſe hanc, debilitatricis curationis infelicitas, ſtimulatricis, dein vaſa replentis, ſupra fidem felicitas, declarant. Nec aliam eſſe, reſtituta tam cito ſalus fidem facit. Cumque, tam aliunde, quam e vaſorum inanitate, ſeu attenuatione communi, ortam debilitatem ſemper mentis inopia, confuſio, etiam in iis, qui alias ſani ſunt, quodam tenus ſubſequatur; quid mirum, ſi in ſumma,

ma, quae cum vita conſiſtere poteſt, attenuatione, ſumma incitationis deminutione, vix vitae umbram relinquente, ſummus quoque, inter alias actiones, mentis defectus, delirium, ſcilicet, incidat? Quin et eadem haec res certa et explorata eſt. Sic fames, ſic poſt ebrietatem magnamque crapulam, aquae contra conſuetudinem potatio, ſic triſtes animi adfectus, hujus dolor, terror, deſperatio, non pro tempore tantum delirium inferunt, ſed haud raro ad juſtam inſaniam adigunt. Eodem ſanguinis paulo major jactura pertinet. Quot enim, ſive in acie, ſive a latronibus vulnerati, nunquam deinde per totam, ſaepe longam, vitam, mente conſtitere? Mitte contuſiones, vulnera et alias offenſiones, qua cerebri textura laeditur, utpote quae, ad morbos locales, de quibus ſuo poſtea loco ſermo erit, attineant. Et quo modo frigus interficit? Nonne, inter omnes alias imminutas actiones, per delirium morti praeiens. Ex his tot tamque validis rebus, omnes fere poteſtates (X. ad XIV.) in argumenti fidem

dem ſiſtentibus, tam capitis dolorem, quam mentis omnem, majorem, minorem, culpam, ſummamque hanc, delirium, non ab inflammatione phlogiſtica communi, quae ſola hactenus innotuit, omnino; nec ab altera communi, cui aſthenicae vocabulum dandum, neceſſario pendere; ſed e ſumma, tam aliorum ſtimulorum, quam ejus, quem juſta vaſorum plenitas, facit (CLVII. CLVIII.), defectu, debilitate naſci, fatendum. Quae ſaltem longe frequentiſſima ſymptomatum relatorum cauſa eſt, ut ſalus, in nova medendi ratione, plerumque tam cito reducta, demonſtrat.

CCIII. Atqui, ſi unquam inflammatio aſthenica (CCII.) relata ſymptomatum, de quo agitur, tumultum concitet; id eodem prorſus modo, quo per ſanguinis penuriam et aliorum ſtimulorum defectum CCII.), debilitas, efficit; et iiſdem uterque caſus auxiliis, nempe, ſtimulantibus, dein paulatim vaſorum repletione (CLXXXIII. CCI.), tollendus eſt. Nam.

CCIV. Aſthenica communis inflammatio

nihil

nihil aliud eſt, quam aſthenica diatheſis in aliquo loco, quam pari quovis alio, paulo vehementior (XLIX.), ita quidem, ut aſthenicae in inflammatione diatheſeos vis, minime cum diatheſeos, in reliquo omni corpore ſine inflammatione, vi, conferenda ſit ; utpote cum omnem partis adfectum toto corpore diffuſus longe ſuperet (XLVIII. XLIX. L. LI.). Aliis verbis,

CCV. Inflammatio hic (CLXVI.) nihil aliud eſt, quam partis inflammatae, communis cum reliquo copore ſtatus. Utque inflammationem minor in aliquo, quam pari alio loco, (XLIX.) incitatio facit ; ita, ante morbum, cujus pars, ſymptoma vel effectus, inflammatio eſt, ejuſdem loci, quam cujus vis alîus, incitatio pro ratione minor intelligitur.

CCVI. Haec Inflammatio (CIV. CV.) ab altera (~~CLXX.~~) quae localis eſt, diſtinguatur oportet. Communis a communi diatheſi pendet, et in certa hujus magnitudine tantum accidit ; localis ex offenſa aliqua, partis texturam ſolvente et vitiante, nulla diatheſeos, aut hujus magnitudinis

nis, ratione habita, naſcitur. Communem eaedem noxae, quae communem diatheſin, paulo tantum majores, creant, eadem etiam auxilia, paulo tantum majora, utrumque tollunt. Localis inflammatio noxis, partem tantum labefacientibus, et auxiliis ejus ſtatum mutantibus, continetur, a communibus noxis et auxiliis non movetur. Communis exempla ſunt eae inflammationes, quae podagram, cynanchen putridam, gangraenoſam, comitantur, et ea quae facit lippitudinem. Localis inflammatio exemplis in ſuo loco proferendis illuſtrabitur ſimul et explanabitur. Communem inflammationem debilitas toto corpore comitatur, localem ſequitur, nec id ſemper. Ad illa tollenda communis curatio, ad haec partis aegrae conglutinatio, pertinent. Sic (CLXX.) quatuor inflammationes ſunt, duae communes, phlogiſtica et aſthenica, totidem localis, quarum altera (CLXX) quoque phlogiſtica, altera eſt aſthenica. Illa in ſuppurationem ſaepe deſinit, ſaepe ſine hac ſolvitur; haec ad gangraenam, quandoque ad ſphacelum, eſtque ubi, ad mortem demum, tendit. Si inflammatio in typhi ſine cerebrum aut

ejus

ejus membranas, quod nondum probatum nec veriſimile eſt, adficit, ea aſthenica quoque communis eſt.

CCVII. Ut inflammationem communem phlogiſticam (CLXX.) facit ſanguinis copia, vaſcula, ipſius ſedem, ſupra modum diſtendens, diſtendendo ſtimulans, ſtimulando incitationem augens, hac validiores et crebriores contractiones ciens, his diametras, auctis fibrarum, ut vivarum, tono, ut ſimplicium, denſitate (LIX.), minuens, et ſic, ut cum magno molimine ſanguis per contracta vaſa perfluat, interque perfluendum, propter contractionum magnitudinem arctumque meandi ſpatium, dolorem creet, efficens: Utque eadem diatheſeos phlogiſticiae per omnia vaſa, ſive rubra, ſive decolora, cauſa ſed minus magna, eſt: ſic.

CCVIII. Inflammationis communis aſthenicae cauſa eſt, ſanguinis quoque in inflammatis vaſculis copia, ſimiles, ac in phlogiſtica, effectus trahens, et, licet ubique praeterea vaſorum ejus inopia ſubſit, in inflammata tamen vaſcula, propter majorem horum, quam aliorum, atoniam et laxitatem

laxitatem, vel minimo impetui cedentem, abundantius confluens, ea diſtendit, et propria cujuvis inflammationis excitat.

CCIX. Ut illius medendi conſilium eſt, copiam ſanguinis, qui prima tumultus origo eſt, imminuere, et ſic nimiam incitationem ad idoneam valetudini, nimias contractiones, e quibus tumultus conſtat, ad modicas, quae jucundae ſunt, et valetudini quoque convenientes, deducere:

CCX. Hujus curandi conſilium eſt, primum id ſanguinis quod intus ubique eſt, potentibus ſtimulis (CLXXXIII. CCI.) percitare, ut haerens in languidis inflammatiae partis vaſculis ſic propellatur, et onus his dematur; dein, paulatim cibis conditis, e carne confectis, per juſcula; mox, poſtquam vires refectae erunt, in firmae materiae forma, omnia vaſa replere (LXXXIII. CCI. CCIII.).

CCXI. Alterae duae inflammationes locales poſtea, ſuo quaeque loco, tractabuntur.

CCXII. Inſidioſa in primis eſt illa gutturis inflammatio, quae in putridam, ut aiunt,

aiunt, deſinit. Primis diebus a cynanche tonſillari ſpecie parum diſtat. Conſimilia quoque communia ſigna ſunt. Pulſus phlogiſticorum modum frequentia et reliquis notis vix excedunt. Aliquamdiu omnia molliter et tranquille procedunt, niſi quod aſſidua materiae mucoſae tenacis ſputatio moleſtiam faceſſit. Tandem, ubi validiſſimis ſtimulis ei non occuritur, tempus advenit, cum ſubito omnia in pejus praecipitantur, pulſus celerrimi, debiliſſimi, in primis exiles, evadunt, vires toto corpore collabuntur, nec modica diffuſibilis ſtimuli, nunc demum ſubminiſtrati, maximi naturae humanae decoris miſerandum finem ſiſtet. Cujus morbi optima curandi ratio eſt, per potentia in primis ſtimulantia, fatali occurrere tempori.

CCXIII. Adeo adverſus inflammationem in podagra valent ſtimuli diffuſibiles, ut modo potio merax, ut vinum, ut ſpiritus aqua tam calida, quam ferri poteſt, diluta, paucis horis graviſſimam illam ſuſtulerint, uſum pedum reſtituerint; quae,

ut

ut ſupra (CCV.) relatum, aeque, ad communia ſigna ſolvenda, poſſunt.

CCXIV. Gutturis in cynanche gangraenoſa inflammatio non, ut vulgo creditur, primarius adfectus eſt; ſed, ut omnis alia communis aſthenica, e diatheſi communi, quae hic manifeſte aſthenica eſt, (CCVI.) pendet, hujus, ubi jam ad certam magnitudinem pervenit, pars vel ſymptoma exiſtens. Nihil haec cum phlogiſtica communi inflammatione, quae cynanchen tonſillarem inſignit, aut aliis duabus localibus, (CLXX. CLXXI. CCVI.) rei habet commune.

CCXV. Puſtulae confertae in variola, ubi ea jam in confluentem, id eſt, aſthenicum commune malum, verſa eſt, novae diatheſeos participes, e phlogiſticis aſthenicae fiunt. Utque locali ante ſtimulo, diatheſin phlogiſticam in aſthenicam, per indirectam debilitatem, (XXVIII.) celeriter rapuerunt; ita nunc, debilitante aſthenicae ipſarum naturae vi, aſtheniam ubique firmant, augent et ad mortem cito perferunt.

CCXVI. Earundem, ex utriuſque caſus

inter ſe collata curatione, natura quo clarior et illuſtrior ſit, curationem prorſus in altero caſu ab alterius curatione diverſam eſſe conſtat. Diſcretae variolae, item comitantis eruptionis, auxilia ſunt, frigus, et, quicquid humores auferendo, aut aliter, debilitat. Confluenti tam morbo, quam eruptioni comiti, anxiliantur, calor, citra indirecte debilitantem gradum ſubſiſtens, et omnia, quae quam citiſſime et potentiſſime ſtimulant, ideoque ſtimuli maxime diffuſibiles.

CCXVII. Differunt hoc praeterea, quod omnes in diſcreto caſu noxae phlogiſticae, omnes in confluente, aſthenicae ſunt. Quae differentia pariter ad utrumque morbum communem, ad eruptionem utramque, pertinet.

CCXVIII. Utque phlogiſticae puſtulae ad vigentem inflammationem et bonam ſuperationem; ſic aſthenicae ad gangraenam, ſphacelum, et mortem, recta tendunt.

CCXIX. Anthraces, carbunculi et bubones, qui peſtem ſaepe, typhum nonnun-

quam,

quam, comitantur, a contagioſa materia, corpore recepta, dein una cum humore perſpirabili mucove, ſubter cuticulam et in glandulis retenta, naſcuntur (XCVI. ad XCIX.). Retentionis, eoque eruptionis hujus, cauſa eſt, ob communem toti corpori debilitatem, ſummumque cordis et arteriarum languorem, ceſſans in his extremis et perſpiratoriis motus omnino. Hoc ita eſſe, nulla tempore opportunitatis, ubi aliquid vigoris adhuc ſupereſt, eoque perſpiratio aliquo modo procedit, eruptio, nulla in ſubito per morbi vehementiam fato, nulla vel eruptio vel morbus in omnibus caſibus, ubi ei, per ſtimulantium validiorum uſum, mature occurritur; ſemperque tanto lenior morbus, tanto minus eruptionis, quanto rectius curatio ſtimulatrix ſit adhibita, declarant. Nam, ſive per diatheſin phlogiſticam maximam (CXIII.), ſive per aſthenicam, ut in hoc caſu, parem, (CXV. CXVI.), perſpiratio ſupprimitur, quaecunque materia aliena cum eo ejici debet, ea una retinetur, ſubterque cuticulam retenta, ſtagnando, et pejorem

pejorem et acriorem naturam acquirendo, inflammationes locales, vel phlogiſticas (CLXX.), vel aſthenicas (CCVI.), pro diverſa cujuſque natura, vel potius corporis habitu, procreat.

CCXX. Similiter ea, quae in cynanche gangraenoſa (CCXIV.) cutem diſtinguit, eruptio explicanda eſt; ut et altera, quae variolae, propter debilitatem alias bene ceſſurae, ſed ob nimiam comitem eruptionem, in mortem, niſi validiſſimis ei ſtimulis obſiſtatur, deſiturae, quandoque comes adhaeret. Utraque maculata eruptio eſt, utraque rubra. Sed illa minoribus, haec majoribus, maculis diſtinguitur. Quarum in hac color ſandyx eſt, artem omnem longe, ipſamque naturae in aliis rebus vim prope, ſuperans. Utraque ad ſuppreſſam, per debilitatem (CCXIX. et alibi) relatam, perſpirationem accepta referenda. Illa, in medendi uſu, ſtimulatrice, quae ad reliqua ſypmtomata ſolvenda pertinet, curatione ſolvitur. In hac debilitati, ad mitiorem variolam reddendam, in praeparatrice adminiſtratione conſilio factae, ſimul ac

eruptio

eruptio prodit, obſiſtendum, maximeque diffuſibili quoque ſtimulo robur reſtituendum, puſtulae, quae tum paucae, tum nullius momentiſunt, ac ne quidem ad juſti communis morbi (IV.) modum attingunt, eoque omni periculo carent, contemnendae. Quod ſi fit, certa et cita ſalus; ſi non, aut contraria curandi ratio inſtituitur, mors inevitabilis.

CCXXI. Calor non proprius phlogiſticis pyrexiis eſt (CLIX.), ſed ad alios ejuſdem notae morbos omnes quoque pertinet. Nec his quidem ita continetur, quin et in omnibus ad hos morbos opportunitatis gradibus, proque cujuſque magnitudine, ſuboriatur. Sed ne hic quidem res finitur. Idem omnes aſthenicos morbos, ſive febriles, ut nulla ratione loquuntur, ſive non, et ad hos omnes opportunitatis gradus, pro debilitatis magnitudine, diſtinguit. Nulla certior decedentis morbi tam phlogiſtici, quam aſthenici, nota eſt, quam ea temperies naturalis, quae, ut a calore morboſo diſtinguatur, frigus dici ſolet.

CCXXII. Calor naturalis eſt tum ſolum, cum neutra ſubeſt diatheſis. Unde per

omnes

omnes auctae incitationis gradus, donec directa, per nimiam ſtimuli vim, debilitas confirmetur, pro incitationis, minus uſque minuſque vaſcula perſpiratoria et patula reddentis, (CXIII.) magnitudine, creſcit. Creſcit etiam, per omnes imminutae incitationis gradus, ad certos, quos cauſa mox exponenda, ponit, fines, proque incitationis, licet uſque vaſcula perſpiratoria magis patefaciat, decreſcentis, et ſic, inter alios effectus, motum cum ubique vaſorum, tum in perſpiratoriis maxime, minuentis, ratione.

CCXXIII. Cum jam ſummus calor fuit, et debilitas pro ratione, magna, tandem in extremis artubus, dein paulatim reliquo corpore, in locum ejus frigus, quod malum ſemper ſignum eſt, ſuccedit. Cujus rei haec ratio eſt. Procedente debilitate, primum in extremis extremorum artuum vaſculis, eoque perſpiratoriis, motus ſummopere languere, dein perire, incipit. Hinc, ut calor, ſive juſtus (CCXXII.), ſive nimius, a ſanguinis et humorum motu, juſto, nimio, quodam tenus deficiente

(CCXXII.),

(CCXXII.), pendet; ſi igitur is aut nullus aut nulli proximus eſt, perinde ac in hac re, una cum cauſa, perpetua naturae lege, deſinit effectus. Hoc idem in utroque incitabilitatis extremo (XXVIII. XXXVIII.), nimiae, ſcilicet, in recta, et nullius fere, in indirecta, debilitate, accidit, eoque magis, quod, undeunde eſt, debilitas ſemper eadem eſt.

CCXXIV. Propterea quod in phlogiſticis malis incitatio toto corpore multum et aequaliter plerumque augetur; toto igitur color quoque aequaliter diffunditur. Neque hac re excipiuntur niſi ii caſus, ubi in quibuſdam partibus, ut ventriculo, ad vomitum ruente, eoque indirectam debilitatem adire periclitante, vel indirecta debilitas, morbo nimia ſtimulantis operis vi procedente, fit, vel recta, cum curatio debilitans ultra normam tenta eſt. Verum, quamdiu diatheſis phlogiſtica viget, et magnam incitationis vim ſuſtentat, calor aequalis ſemper fere erit.

CCXXV. Idem quoque in mediocri debilitate

bilitate accidit. Ita, per totam opportunitatem, et in iis morbis, ubi nondum ad vaſorum motum prope deletum res pervenit, ſatis aequalis calor eſt. Deleti motus effectus explicatus eſt (CCXXIII.). Ante quem, ſi qua in mediocris debilitatis morbis caloris inaequalitas occurrit, ut in manibus pedibuſque ; id fit, quia major illuc, quam alio, debilitandi vis, cujuſmodi frigus, labor, hinc, aut aliunde ſudor frigens ſpiſſuſque, ſunt, incubuit. Non ſolum in podagra, ſed etiam in aliis tam rectae, quam indirectae, debilitatis adfectibus, ardor, plantas potiſſimum infeſtans, cum ſummo dolore, praeſertim inter ambulandum, torquet. Quem e debilitate, idoneam perſpirationem cohibente, eſſe, laſſitudo, frigus (XLIII. XLVI.), et alia debilitantia, nocendo ; calor, quies et alia ſtimulantia juvando, demonſtrant.

CCXXVI. Reſtat nunc, ut quo modo in magnis malis phlogiſticis, incitatio juſto major, aliquas actiones, ſed nunquam, quamdiu ſubeſt debilitando, minuat (CXLVIII.) ; quoque pacto in aſthenicis

gravioribus

gravioribus morbis, eadem incitatio, juſto minor, quaſdam actiones augendi, ſed ſemper falſam, ſpeciem praebeat (CXLIX.). ex ponatur.

CCXXVII. Si, in peripneumonia, ſynocha phrenitica, et rheumatiſmo violento, voluntarii motus minuuntur eo uſque, ut neque pedibus quis, neque manibus, paralytico magis, uti poſſit; id non ex debilitate, id eſt, ex imminuta ſive recta ſive eventu (XXVIII. XXXVIII.) incitatione, incidere, duplice hoc indicio manifeſtum eſt; quod, ſi debilitas vera eſſet, opifera ſtimulantia (LXXXVIII. XC.) debilitantia veneno (XCI), forent. Quod prorſus contra eſt. Nam eadem debilitantia, quae reliqua manifeſte nimiae incitationis ſymptomata, hanc quoque motus impotentiam, ſolvunt, contraria malum augent.

CCXXVIII. Rurſus, in ſpaſmis et convulſionibus, ſive motuum involuntariorum, in interioribus locis, ut in dyſpepſia, in podagra, in colica, in dyſenteria, in cholera, in hyſteria, in quovis vehementiore, ſive vomendi, ſive deſidendi impetu, quales adfectus plurimi ſine nominibus quoti-

die incidunt; ſive voluntati parentium, extrinſecus, ut in triſmo, in tetano, multiſque aliorum locorum ſpaſmis; aut in convulſione, epilepſia, et aliis multis adfectibus convulſivis, ſi actiones iſtae plurimum auctae videntur, id non ex aucto robore, id eſt, aucta incitatione fieri, duplice quoque argumento cuivis aequo judici probabitur; quod, ſi hic aucti vere roboris caſus eſſet, debilitantia, ſeu diatheſeos phlogiſticae (XC.) remedia eum ſolverent, ſtimulantia non ad indirectam uſque debilitatem procedentia, ſed intra eum modum, quo aſtheniam ſolvunt, ſubſiſtentia, intentarent. Cui tamen prorſus contrarium verum. Nam ſola debilitantia, quae reliqua confeſſae debilitatis ſigna, hos ſpaſmos et convulſiones quoque, tollunt; ſtimulantia nocent.

CCXXIX. Quia, quid ſit contractio, vel quaevis fere vivorum corporum actio, neſciatur; ideo, an hic contractio aucta an imminuta ſit, non pugnabitur (LVII. LVIII. LIX.); ſed hos ſpaſmodicos et convulſivos motus actionem imminutam eſſe, id

id demum, vehementer contendetur. Nam ſi, intra certos fines (XXVII.) aucta incitatio roboris plus, imminuta minus (XXIII.), edit, et omnis ſic ſuboriens actio pro incitationis, fine (XXVIII.) relato concluſae, augmine, augeri, pro ejuſdem ad finem (XXXVIII.) dictum defectu, minui, recte definitur; hic igitur actio minuta (CCXXVII.), aucta illic, rectiſſime, definitur.

CCXXX. Falſa igitur omnis de iis motibus (CCXXVII. ad CCXXX.) hactenus recepta notio eſt; tanquam a nimio in fibras, ſpaſmo vel convulſione laborantes, humoris, ut prius loquebantur, vel poteſtatis, qui nunc ſermo vulgatur, nervoſae influxu, id eſt, ſiquid omnino ſignificat, a nimia in fibris relatis incitatione, proficiſcerentur. Utque error, ut logici aiunt, errorem trahit; ſic haec notio in alteram falſam de opii opere ſeduxit. Cumque motus nimios e nimio vitae, ſaltem in partibus laborantibus, principio concitatos, inſcite ſatis judicarent; ita illud ea virtute eſſe, qua ad eos compeſcendos, ſeu ſedandos,

dos, motus accommodaretur, contra totam rerum rationis ſimilitudinem, contra omnium poteſtatum incitantium, quae omnes ſtimulare, nullae ſedare (XVII. XIX. ad XXIII.), probatae ſunt, certam fidem, exiſtimaverunt, aut alios docuerunt. Quod ſi, nihil in rebus, iis ſaltem, quae corporibus animalium admoveri ſolent, ſedare, ulla ex parte incertum eſſet; quo modo de opio incertum eſſe poteſt, nedum contrarium certum judicetur? Nonne id idem apud Turcas, ac apud nos vinum, valet? Aut e contrario, ejus populi milites, in praelium proficiſcentes, eo conſilio opii copiam mandere, ut naturalem ipſorum motus compeſcantur, animorum impetus retuſi ſubſidant, dandum eſt? Si febres, ſi podagra, ſi dyſpepſia, ſi colica, ſi aſthma, omneſque adfectus ſpaſmodici et convulſivi, denique omnes aſthenici morbi, nuper contra omnium ſpem et opinionem, variis opii formis, nullo negotio decedere, convicta ſunt, et ii omnes in debilitate poſiti eſſe adfectus declarati; an opium, porro debilitando, vel miſeras natu-

rae

rae motuum reliquias potius extinguendo, iis opiferum eſſe, concedendum. Si vini formae, ſive ex uvis paratae, ſive ex aliis liquoribus meris confectae, ad eoſdem morbos tollendos, quod recentia experimenta quoque detexerunt, plurimum valent, eoque ſimili, ac opium, opere prodeſſe intelliguntur; an ea operis ſimilitudo ejus diverſam, immo, contrariam, naturam arguere agnoſcenda eſt. Poſtremo, ſi morbis in confeſſo motuum defectu, pariter ac iis, quorum motus, ut aucti videntur, ita vere non eſſe aucti, demonſtrati ſunt, medetur; quid tanto argumento, tot tamque validis jam adlatis addito, tandem objicies? Minime hercule opium ſedat. Contra, ut omnium vitam tuentium, ſalutem reducentium, poteſtatum, potentiſſimum, vereque beatum eſt, ad cujus divinam virtutem tot mortalium ſalus accepta relata, in futurum accepta referenda eſt; ita ſpaſmi convulſioneſque, adverſus quos tanta virtute valet, non in aucta, ſed imminuta, incitatione, poſita eſſe, et eodem ea opere opium,

quo

quo quoſlibet in debilitate poſitos adfectus, tollere, fatenda ſunt.

CCXXXII. Aliquando in morbis ſanguis praeter naturam profluit (CXXIV. et append.). Sic in phlogiſticis morbis e naribus ſanguis ſtillat: Quod pro judicatorio ſigno habitum eſt. Quod utique nihil aliud, quam diatheſeos phlogiſticae remiſſionem, et in indirectam debilitatem proclivitatem, ſignificat. Qui effectus cito plerumque recedit, convalentem ſtatum, mox ſalutem, relinquens, raro in confirmatam debilitatem tranſiens. Non tamen ſanguinis arte detractione, nec ullo purgationis genere, ſuſtentandus eſt, ne debilitatis periculum in veram hanc vertatur, profluvium in juſtum morbum creſcat, et alia debilitatis ſymptomata ſuperinducantur.

CCXXXII. Magna et continuata ſanguinea profluvia ſive ex utero, ſive ex ano circave hunc, ſive per nares, in debilitate pura poſita ſunt. Sanguinis copia ſupra modum vaſa diſtendens, et indirectam debilitatem conſtituens, poteſt aliquando pri-

ma

ma cauſae origo (CXXIV. et append.) eſſe. Sed in hac re, ſi nihil aliud, maximeque recta, debilitans ad hanc cauſam acceſſit, ſi ſtimulatrice curatione debilitas ſiſtitur, corpus roboratur, vaſorum laxitas demitur; malum omne propediem decedet, ſalus redibit. Contra, cum haec noxa non praeceſſit, et aliae recta debilitantes admotae ſunt; cujuſmodi ea ſunt, de quibus ſupra (CXXIV.) relatum, magiſque, ſi, ſanguinis et aliorum humorum detractionibus, inedia, victuve e plantarum genere et aquoſa potione parato, morbi tractantur, tum longi, moleſti, diri demum, et tandem exitiales, evadunt. Quos in debilitate poſitos, hujus curationis infelicitas relata, ſtimulatricis felicitas, documento eſt. Vera profluvii ſanguinei cauſa eſt, non plethora, quae in male altis, aquae potatione, et aliis noxis, pariter tonum et denſitatem vaſorum delentibus, incidere non poteſt. Cum enim cibus ſola fere materia ſit, unde ſanguis efficitur; qui, hoc negato, deficiente cauſa, ſuperare effectus poteſt? Quod ſi, propter aliarum noxarum

arum debilitantem effectum, quod cibi aſſumptum ſit, id non digeritur, unde ſanguis abundet, et non manifeſte deficiat? At ſanguinis jactura, et omne poteſtatum debilitantium genus, perſpirationem imminuunt, hinc augetur ſanguinis copia. Quo modo id fieri poteſt? Adſumitur in ventriculum materia, unde ſanguis fit, et minus humoris per cutis foramina diſperditur. Sed, primum non adſumitur; dein non digeritur, tum, poſtquam ſeroſa pars a rubra ſejuncta eſt, an, retenta, et in ſanguinem regeſta, rurſus ſanguis erit? Quae quaeſtiones, ad quas nulla reſpondendi poteſtas datur, etiamſi ullo modo viderentur ancipites; an, alteram corporis partem vigere, ita ut ſanguinem abunde faciat, alteram languere, ita ut corruptam ejus partem, debitis meatibus, auferre nequeat, credendum; et incitabilitatem toto corpore non eandem indiviſam proprietam (XLVII.), poteſtates, in eam agentes, non eaſdem (LIII.) eſſe, ducendum? Poſtremo, an e nihilo materiam fieri concedendum? In quibus morbis pervulgata plethora

(CXXXI.)

CXXXI.) ſubeſſe judicata eſt? Non in iis, ubi ventriculus, ubi inſtrumenta digerentia, ubi ſanguinem facientia, denique totum corpus, vigent, ubi cibi avidiſſime cupiuntur, perfectiſſime digeruntur, in ſanguinem vertuntur, ſcilicet, in phlogiſticis; ſed in iis, ubi, propter patentem toto corpori debilitatem, omnia corporis languent, et materia, ſanguinis faciendi ſola fere potens, aut non ſuppetit, aut non mutatur. Sic podagra, apoplexia, epilepſia, paralyſis, aſthma, hyſteria, qui luxui quondam dediti ſunt eorum dyſpepſiae, denique ii ipſi, de quibus agitur, morbi, haemorrhagiae, uti, falſa in vocabulo definitione, dicuntur, poſtremo longe maxima aſthenicorum morborum pars, a plethora vel cum vigore, vel ſine eo, ut cauſa contineri, omni fere tempore, ab omnibus rationalibus, quod nomen mollibus artis profeſſorum auriculis mire placuit, exiſtimata ſunt. Verum enimvero, tam reliqui omnes, quam profluviales ſanguinei, morbi a ſanguinis penuria, et reliquis debilitantibus noxis pendere, confirmat antiphlogiſticae curationis perpetua, in magnum

medicinae opprobrium, infelicitas, incredibilis novae ſtimulatricis rationis felicitas. Quodque ad profluvia ſanguinea attinet; reſpice iis afflictos, in noxis antecedentibus, in ſymptomatis. Per totum opportunitatis tempus, languiduli ciborum perexiguum vel cupiunt vel capiunt, quodque accipitur, non digeritur, ſaepe vomitu rejicitur. Non exercitationis ~~imbecilli~~, non mentis, non animorum, qui prorſus puſilli fractique ſunt, non aëris puri, non ſenſuum gratorum, non potionis merae, quae, per medentium errorem, veneno eſſe, altius in eorum animos deſcendit, non vaſorum, per idoneam ſanguinis copiam, diſtentionis, non ſecernentium vaſculorum, propter eorum inertem motum, degenerum ubique humorum ſtagnationem, et directam, inde uſque ſuborientem, debilitatem, ſtimulis ſuſtentantur. Quales pulſus ſunt? Tales, ac in omni manifeſtae debilitatis, morbis, puta, febribus; ubi, quod mirum eſt, raro praedilecta ſua plethora ſuſpecta ab illis eſt, tenues, debiles, celerrimi, et prope vacui, ſunt. (CLXXIX.) Ad ſummam,

quales

quales mentis, quales animi, quales corporis, ſive in ſenſu, ſive in motu, vel voluntanti, vel non, parente, actiones ſunt? Omnes infirmae, fragiles omnes, omnes ejuſmodi, quae ne tertiam vitae partem ſubeſſe, commoneant. Quales e contrario ſunt ii, qui, ſanguine abundantes, nunquam tamen ejus experiuntur profluvia? Praevalidis viribus in omnibus actionibus ſunt, vultu rubent, occuli micant, pulſus validi, duriuſculi, modice frequentes, percipiuntur. Avidi cibos cupiunt, capiunt, digerunt. Qui, ut nullius momenti ſtillicidia, nec ſaepe quidem, experiri poſſunt, ita in nulla tamen ſanguinis profluvia implicantur. Neque omnibus, quae dicta ſunt, non congruum eſt, quod variae vini formae, eaeque prae caeteris, quae validiſſimae ſunt, quales ſpiritus nominantur, contra omnium hactenus opinionem et praejudicatas ſententias, mire felicia, adverſus ſanguinis profluvia, remedia ſunt, feliciora opii praeparata.(CXXVI) Quae res, nullum in profluviali motu motum nimium, molimen nullum, ut aiunt, haemorrhagicum,

cum ſubeſſe, contra naturalem vim motricem deficere, demonſtrat. Ejiciendae igitur morborum phlogiſticorum numero falſo explicatae, falſo nominatae, haemorrhagiae, ſunt, ad aſthenicos morbos, haermorrhaearum vocabulo, relegandae.

CCXXXIII. Si quis primum ſicca magis tuſſi difficilioreque, dein humidiore, expeditiore, tum ſputis largis ſupervenientibus, prehenditur; ſi raucedo, primum obſtrictior, dein, procedente tuſſis humiditate, ſolutior ſimul, incidit; ſi thorax circumcirca, per totam pulmonum regionem, diffuſi doloris aliquanto premitur; ſi vel nullus vomitus eſt, vel is convulſivo tuſſis, in ſputa deſinentis, motu videtur ita expreſſus, ut aut non redeat, aut ſponte redire non contendat; ſi vires aliter valent, et pulſus validi, pleni, plus minuſve duri, ſanorum crebritatem non multum exſuperant; talis caſus phlogiſticus eſſe, et a calore et omnibus ſtimulis pendere (CXIII. CXIV. ad CXXIII.), a frigore et omnibus auxiliis debilitantibus (CXXIII. ad CXXVII.) ſolvendus, invenietur. Quorum

rum ſymptomatum cauſa eſt diatheſis phlogiſtica, toto corpore vigens, in hoc ſummo, maximeque in faucibus (CXIII.), vigentior. Eadem, ubicunque occurrunt, eodem explicanda modo ſunt. Ergo ſymptomata catarrhalia, quae rubeolae neceſſaria pars ſunt, eandem prorſus explicationem (CXIV.) recipiunt, et tam illa, quam totus morbus, a nimia incitatione proficiſci, ratione debilitatrice tolli, intelligenda ſunt. Idem de catarrho contagioſo dicendum. Quibus in omnibus periculum facile factu eſt. Da vini vel ſpiritus gallici cyathum, da opii paululum; creſcet raucedo, difficilior et adſtrictior tuſſis erit, ſputa pro tempore ſupprimentur. Da frigidam potui largius, expedientur omnia. Saepe compotationis initio tuſſiens, hujus curſu, tuſſi liberatur. Quod ideo fit, quia diatheſis aſthenica cauſa fuit, quam potio in phlogiſticam pro tempore vertit. Saepe in poculorum fine tuſſis, et perquam vehemens, eo repetit, quod jam diatheſis phlogiſtica longius proceſſit. Quam frigidae

hauſtus,

hauſtus, poculorum finis, incitationem nimiam ſiſtendo, cohibet.

CCXXXIV. Unde eadem, uti vulgo eſſe credita ſunt, ſymptomata prorſus diverſa tamen adparent. Quod pleniore explicatione manifeſtum erit. Si quis igitur plurimum tuſſit, plurimum ſpuit, vel cum raucedine primum, dein poſtea, vel per totum curſum ſine hac, ſi aetas multum provecta, vel confecta, eſt, ſi habitus debilitatus, ſi pulſus neque validi, neque pleni, et perquam celeres, ſunt, ſi huic concurſui vel recta vel indirecta debilitas, ut in ebrietate longa, in luxurioſa vita, fieri ſolet, anteceſſit; ſcire licet omnia haec ſymptomata aſthenica eſſe, auxiliis ſtimulantibus tollenda.

CCXXXV. Tuſſis ſiccae, raucedinisque explanatio clara eſt, taliſque, qualis ante relata (CXIII. CXIV. CLX.): Tuſſis et ſputorum origo prorſus huic contraria eſt (CXXVIII. CLXI.). Sive enim recta, ſive corpus eventu debilitatum eſt, ut ſumme toto corpore minuitur incitatio, ſumme viget ubique debilitas, ita in vaſorum

genere

genere tonus ubique, proque ratione denſitas, ſed maxime in extremis arteriarum, a motus centro maxime diſſitis, finibus, eoque, prae caeteris omnibus, in vaſculis perſpiratoriis, imminuitur. Quo facto, incredibile dictu eſt, quanta humoris per ſputa vis rejiciatur, et tanta quidem; quantam nulla in phthiſipneumonia ſputorum profuſio, quantumvis larga, ſuperet, vixque quidem exaequet.

CCXXXVI. Cujus, quoties a recta debilitate pendet, curatio neutiquam difficilis eſt, niſi jam extra metam morbus (CIX.), proceſſit, ad finem vita propinquat. Quae utique in indirecta debilitate haud paullo difficilior eo eſt, quod ſola ſtimulatrice ratione tollendum malum eſt, quod nimia ſtimulatricis noxae vis effecerit (CIII.). Quin et eadem, ut poſtea dicetur, debilitas, eandem tam bronchiorum, quam totius reliqui corporis reſolutionem, non ſemper, nec initio unquam, phthiſipneumoniam creat. Cum hac ſputorum, modo in febris, modo in podagrae, forma, prodeunte profuſione, ſaepe diu diffuſibilibus

fuſibilibus maxime ſtimulis ita pugnatur, ut locale pulmonum vitium, quod adeo medici credunt metuuntque, nullum intus eſſe, integerrima ſalus reducta fidem faciat.

CAP. VII.

De Somno et Vigilia, ſive ſalutaribus, ſive morboſis.

CCXXXVII. Ut mors totius vitae, ſic uniuſcujuſque fere diei ſomnus, opera claudit. Utque illa penitus extinctam incitationem, incitabilitate vel abundantiſſima vel prorſus deleta; ſic hic imminutam, vel abundante incitabilitate, ſed ita, ut deleri, incitatio renovari, poſſit, vel eadem deficiente, ſed ita, ut ejus cumulandae copia ſit, incitationem ~~ſequitur~~.

De Somno.

CCXXVIII. Ea incitabilitatis animantium natura eſt, ut neque abundare, (XXIV. XXXVIII.) neque deficere (XXVIII.), ſine detrimento, poſſit; abun-

dantia indirectam (XXXV.), defectus rectam (XLV.), debilitatem pariat. Utque quaevis poteſtas incitans, ultra metam producta, illam, quaevis ſubmota hanc, procreat ; ita idem de nimio parcove plurium vel omnium uſu dicendum. Nimia plurium vis ſomnum, deficiens vigiliam, intra ſalutis fines, efficit. Somnus igitur (CCXXXIV.) eſt actionum diurnarum, primum plus uſque, ſed minus uno quoque impetu, incitantium (XXVI.), effectus, ita tamen, ut aliquid ſemper addat, donec eo perveniatur, ubi incitationis id, quod vigiliae neceſſarium eſt, amplius non exiſtit. Cujus rei certiſſimum dicit teſtimonium vita noſtra quotidiana, utpote quam omnium poteſtatum ratio confirmet ; omnes ad ſomnum adducendum pertineant. Sic calor non ad extremum nimius, vel inde frigore ad ſtimulantem gradum reductus, item cibus, potio, labor, cogitatio, adfectuum exercitatio (X. ad XIII.), ſomnum omnia, dummodo intra ſtimulantem, citra indirecte debilitantem, vim conſiſtant, conciliant.

CCXXXIX.

CCXXXIX. Contra, intra eoſdem ſecundae valetudinis limites (CCXXXV.), frigus, non ſummum illud, quod mortem mox praecedit, inedia, vel parum alens (CXXVIII.); parum indirecto ſtimulo diſtendens (CXXVII.), materia, potio tenuis, ut thea, caffe, vel aquoſa, praeſertim poſt magis genialis uſum, ſoliti laboris aut exercitationis, ſive corporis, ſive mentis, intermiſſio, ex dedecore pudor, metus, animi dolor, vigiliam omnia, non ſatis verſus indirectam debilitatem adpropinquendo, creant. Sed et omnia quae, aliter ſomnum pariunt, ad indirectam debilitatem (CXI. ad CXLVII.) nimio ad extremum opere provecta, idem etiam efficiunt. Sic crapula, ſic ebrietas exquiſita, labor aut mentis, aut corporis, ingens adfectuum vis, aeſtus, omnia relaxans, ſomnum pellere nota ſunt.

CCXL. Ut debilitas igitur, ſive recta, ſive indirecta, ſive partim mixta, juſti ſomni cauſa eſt, ita nimia haec, aeque ac incitatio vegeta, ſomno inimica eſt. Solita exercitatione diurna laſſus ilicet in ſom-

num

num componitur; qui, quiete non excitatum, aut labore defatigatum, ex aequo refugit.

CCXLI. Vigiliam ſanam parit ea poteſtatum incitantium vis, quae, utrique media extremo, neque nimis ad indirectam, neque ad rectam nimis, debilitatem (CCXXXVI.) inclinat. Morboſam maxime recta, haud raro indirecta, ſaepe utraque mixta, debilitas infert. Verum, quanquam vigiliae creandae praecipue potens directa debilitas ſit, illa tamen vix unquam ſine indirectae aliquo accidit.

CCXLII. In phlogiſticis morbis vigiliae cauſa eſſe ſolet phlogiſtica conjuncto dolore diatheſis. Unde tamdiu permanet vigilia, quamdiu intra indirectam debilitatem ſubſiſtit incitatio. Sed, quoniam doloris ſtimulus non ejuſmodi eſt, qui potenter quidem, ſed molliter, univerſum corpus incitet, ſed qui, acriter partem urgens, in indirectam debilitatem ruat; igitur haec vigiliae finem imponere, ſomnum quacunque parere, cito ſolet.

CCXLIII.

CCXLIII. In aſthenicis morbis vigilia rectam plerumque debilitatem ſequitur; quod ideo fit, quia plus eo, quod ſomnum facit, debilitatis, morbos cauſa continet. Quo fit, ut, quicquid ſtimulat, quicquid incitationem ad illud quaſi punctum, quod artus in ſomnum componit, id ſtimulatrice, non ſedatrice, virtute conſopiat. In exigua debilitate, ubi paullulum tantum infra ſomni punctum incitatio decidit, perexiguus ſtimulus, qualis cibi e carnea matria parati nonnihil, quale vinum, aut quaevis aequae potentiae potio, qualis in maeſtitia conſolatio, in frigore calor, in quiete, ſive corporis, ſive mentis, exercitatio lenis aut geſtatio, vel jucundus cogitandi tenor, ſufficit. In majore debilitate, nam cauſae modo curationis vis aptanda ſemper (XCII. XLIV.) eſt, aut relatorum ſtimulorum pro ratione plus, aut potentior aliquis, quales ii ſunt, qui diffuſibiles adpellantur, adhibendus.

CCXLIV. Haec magna opii virtus. Quae nullam propriam virtutem, nullam, quae non ei cum omnibus aliis poteſtatibus

communis

communis ſit, poſſidet. Sic in magna debilitate, ut in febribus, ut in vehemente podagrae aceſſione, interiora cum gravi tumultu turbante, et aliis conſimilis languoris morbis aſthenicis, ubi morbi vi ſomnus arcetur, opium ſaepe, poſtquam multos dies vigilia permanſit, altum et ſincerum ſomnum inducit. Quo in caſu, propterea quod incitabilitas plurimum abundat, eoque perexiguam ſtimuli vim perferre (XXIV. XXVI.) poteſt; igitur a ſtimuli minimo incipiendum, paulatimque ad plus, dein etiam plus, progrediendum (CVII.); donec ad ſomni punctum, quod cito fiet, ſiquidem id multum intra rectae debilitatis fines conſiſtit, demum perveniatur.

CCXLV. In aſthenicis morbis, et indirecta debilitate natis, ubi ſomnus quoque fugatur; tam ad hunc reducendum, quam caetera morbi pellenda, ſalutem reponendam, cum alii ſtimuli pro debilitatis magnitudine, tum diffuſibiles, ubi illa maxima eſt, et ex iis opium, in auxilium arceſſendi ſunt.

Haec

CCXLVI. Haec ſunt tempora et corporis conditiones, in quibus opium ſomno conciliando eſt. In reliquis omnibus ſive ſecundae, ſive adverſae, valetudinis ſtatibus, tam corporis, quam animi et mentis, actiones excitat, inter alias ſomnum fugat, agilemque parit vigiliam. Sic, ſi quem ſine cauſa perſpicua ſomnus inceſſit, eum ilico miris modis alacrem, vividum et vigilantem, opium reddit; maeſtitiam pellit, fiduciam gignit, timorem in audaciam vertit, e tacitis diſertos, ex ignavis fortes, efficit. Nemo, deſperatis ſuis rebus, et vitae toedio ſuccumbens, ſibi mortem, opiato ſumpto, conſcivit aut conſciſcet. Uno verbo, per omnes medios, a recta ad indirectam debilitatem, quaſi gradus, opium omnium fere poteſtatum longe potentiſſime ſtimulat, et ſic, in diatheſi phlogiſtica, nocentiſſimum ſit neceſſe eſt; utpote quod reliquis nimiis ſtimulis additum, non ſolum ſomnum abigat, ſed eos morbos e phlogiſtico ſtatu in indirectam debilitatem, hanc in mortem, periclitetur praecipitare.

CCXLVII.

CCXLVII. Praeter ſomni caſus relatos (CCXLVIII.), alii ſunt, ubi in eum proclivitas morboſa eſt, ut in comate, quod in febribus, in ſopore, qui undeunde debilibus et imbecillis uſuvenit. E quibus coma vigilia tutius et melius habetur ſymptoma. Neque ejus rei cauſa obſcura eſt. Si enim vigilia morboſa (CCXL. CCXLI.) debilitatis, eo in quo ſomnus poſitus eſt, plus ſignificat, ſopor vel coma in minore debilitate idcirco conſiſtat neceſſe eſt. Minus autem debilitatis coma, quam vigiliam, facere, illud quam haec, minus periculoſum, ſolutu facilius, argumento eſt. Quod tamen, ubi paulo diutius permanet, aut profundiorem ſomnum refert, ne recta debilitando noceat, providendum. Quo in caſu ad vini opiique formas decurrendum eo, ſcilicet, conſilio eſt, ut ad eam incitatio magnitudinem provehatur, quae, pulſo ſtatu ſoporoſo, plus roboris pariat, et ad ſalutem curſum expediat.

CCXLVIII. In podagra, in dyſpepſia, in colica, et plurimis malis aſthenicis, canalem alimentarium prae caeteris locis turbantibus,

turbantibus, qui hujus canalis ſtatus puerperiis et lactationibus exhauſtas potiſſimum adficit; ſomnus ſaepe multum, contraque bene valentium naturam, adpetitur, producitur, neque ejus indulgentia ad recreandum tamen pertinet. Idem iis, qui ex ebrietate, aut aliunde, in indirectam incidere debilitatem, accidit. Quam ſomni cupiditatem a debilitate, vel recta, vel indirecta, pendere, hinc patet, quod quaecunque porro debilitant, ea morbum augent, quaecunque roborant, ea eundem tollunt. Inter quae potio valida omnis, item opii formae, in primis efficaces ſunt, tantoque reliquis ſtimulantibus magis, quanto eorum major et diffuſibilior vis ſtimulatrix eſt. Ea enim tam opii, quam cujuſque validi ſtimuli, natura eſt, ut, quoniam omnem imminutam incitationem adaugent, ita, quoties ~~minor~~ major ea, quae ad ſomnum parandum habilis eſt, debilitas occurrit, hanc ſtimulis imminuendo, incitationem paululum intentando, ſomnum concilient. Cum ejuſmodi debilitas eſt, ut, haerens quaſi in puncto ſomnifero,

ſomnum non ceſſet creare; tum ſtimuli vis ſupra illud punctum tollens incitationem, et pro rata parte debilitatem minuens, ſomnum abigit, vigiliam vegetam reducit.

CCXLIX. Idem cujuſque quidem, ſed maxime validi, ſtimuli in ea, quae vel colicam vel diarrhaeam parit, debilitate vis eſt. Quae, debilitatem tollendo, utrumque pariter morbum tollit. Neque ab eadem ſomni vigiliaeque alienum ratione eſt, qua nunc ille, nunc haec certo ſtimulo vel pellitur, vel inducitur, quod nimii motus, quales ſpaſmodici et convulſivi de quibus ſermo fuit, quales pulſus celeres illi in febribus, et alii, ſunt, pariter ac nulli, pari ſtimuli vi ſolvuntur. Unde non ſolum, quod enormis motus non auctae actiones ſunt, non ab aucta incitatione pendent (LVII. LVIII.), ſed et ob hoc, quod motus et quies, cum morboſa ſunt, et in debilitate poſita ſunt, tum ab eodem ejus gradu prope pendere ſaepe videntur. Denique corporum animalium naturas rite aeſtimanti, et has incitantium

poteſtatum

poteſtatum opus recte percipienti, nihil eſt; quare ſymptomata, ſine illa contemplatione judicioque, quicquam ſignificare, vel ad ullam morborum naturae ſcientiam ſolidam ducere, ſibi quiſquam perſuadeat.

CCL. Si qui igitur ſunt, qui, contra validiſſimam tantarum rerum fidem, ubicunque motus aucti videantur (CCXLVI.), eos vere auctas actiones putent; ii, quemadmodum hoc ſe ſcrupulo expedituri ſint, conſiderent. Idem adfectus cibi nullum deſiderium eſt, idem, ſed paulo major, ejus faſtidium, idem, ſed etiam major, nauſea, ac vomitus, ſive cum ſpaſmo et convulſivo motu, ſive ſine his, niſi quod, poſt horum ſymptomatum adventum, ad magnitudinis plus malum proceſſit. Item in cynanche putrida (CCXII.) quam dicunt, ubi, per maximam curſus morboſi partem talia ſunt, qualia in cynanche tonſillari, ſymptomata, atque etiam quietius et tranquillius procedunt, licet tum mitior, quam in fine, morbus ſit, et a minore adhuc debilitate pendeat; eadem tamen ejus

vera

vera natura eſt, eadem a principio ad finem continet eum debilitas. Neque inter priorem morbi partem et noviſſimam illam, cum omnia in extremam ruunt debilitatem, praeter pulſuum nunc demum celeritatem et debilitatis augmen intereſt, ut nunc ſtimulantibus validioribus, quam ante, ad auctam debilitatem ſuperandam, requirantur.

CAP.

CAP. VIII.

Utriuſque Diatheſios Curatio.

CCLI. Ut cauſa diatheſin utramque continens ea eſt, quae ſupra (CXLVIII. CXLIX.) relata; medendi igitur, inde trahendum, conſilium eſt, ubique corporis in phlogiſtica nimiam incitationem imminuere; in aſthenica, deficientem augere, dum ad id, quod, ſecundam valetudinem cauſa continet, perducatur, (LXXXVIII.).

CCLII. In phlogiſtica id praeſtantia remedia ſunt poteſtates, quae, nimis ſtimulando, eandem creant diatheſin (CXVII. CXVIII. ad CXXIV. CXXVIII. ad CXXXI. CXXXIV. CXXXV. CXXXVII. CXXXIX. CXLI. CXLII. CXLIV. CXLVI.), eo tenui et deducto ſtimulo, quo incitationis, quam ſecunda valetudo requirit, minus dent, ſeu debilitent (CXVII. ad CXXIV. CXXVIII. ad

CXXXI. CXXXIV. CXXXV. CXXXVII. CXXXIX. CXLI. CXLII. CXLIV. CXLVI. XC.) agentes. Quapropter, ut eaedem poteſtates, nimio ſtimulo nocentes, ſtimulantia dictae ſunt; ſic eodem deficiente juvantes, debilitantia, utpote quarum nulla ſedet, dicendae (XIX. ad XXIII.).

CCLIII. Quae idem (CCLII.) in aſthenica diatheſi faciunt, ſunt poteſtates, quae, parum ſtimulando, hanc pariunt diatheſin, ea ſtimuli magnitudine, qua incitationis ea, quae ſecundae valetudini quadrat, plus dent, ſeu ſtimulent, incitantes (CXII. ad CXV. CXXIV. ad CXXVIII. CXXXI. ad CXXXIV. vid. et huc reſpond: append: CXXXVI. CXXXVIII. CXL. CXLIII. CXLV.). Unde, ſicut eaedem poteſtates ſtimuli defectu nocentes, debilitantia nuncupatae ſunt; quae igitur ſtimuli magnitudine juvant, ſtimulantia nominandae.

CCLIV. In diatheſi phlogiſtica ea temperies, quae calor nominatur, omnino vitanda, quia ſolum ejus, quod debilitare, nempe,

nimium

nimium ad extremum, ad id magnitudinis perduci, quo debilitet, ſine noxae aut perniciei ex nimio ſtimulo periculo, non poteſt (CXV.).

CCLV. Ubi vero diatheſis, et hanc continens incitatio aucta, paulo lenior in juſti morbi ſtatu eſt, eo caloris, quod ſudorem vel tepidum pedum balneum comitatur, non interdicendum; quia plus aliquanto commodi in illo humoris jactura, in hoc gratus ſenſus, promittunt, quam incommodi calor modicus minatur.

CCLVI. Ante omnia poſt frigus paulo intenſius calor fugiendus, quod ejus, incitabilitate frigore reducta, validius opus evenit (CXXII.); hoc magis metuendum, quo magis alii eodem tempore inſtare ſtimuli ſolent.

CCLVII. Temperies hic opifera frigus eſt, quod nullus paulo major calor excipiat. Corrigendus igitur is in medendi uſu error, quo frigus, ſtimulando, diatheſi philogiſticae nocere creditur; idemque non tam magnitudine debilitante, quam vitato poſt ejus opus caloris ſtimulo, variolae prodeſſe intelligendum.

intelligendum. Idem, eadem cautione adhibita, ſive ſolum, ſeu cum aliis rebus debilitantibus conjunctum, catarrhi, quem calor aut ſolus, aut frigori ſuccedens, aut cum eo alternans, et alii ſtimuli faciunt, efficaciſſimum nuper repertum eſt auxilium.

CCLVIII. Unde, et quia pileum, ex terra recens effoſſa confectum, in phrenitide profuit; idque frigoris, quod gelu et nivem facit, nudo corpori admotum, ſynocham cum delirio ſuſtulit; adeoque idem adverſus variolam valet; ob has cauſas in totum opportunitatis, totum morborum, ex diatheſi phlogiſtica pendentium, orbem proferendus frigoris uſus.

CCLIX. Nullam noxam ab adſtringente frigoris poteſtate credita, in diatheſi phlogiſtica, eſſe, argumento eſt maxima ejus, in variola, ſummo corpori incumbens, vis, eo liberiorem perſpirationem ſervans (CXXXIII. CXXXV.), quo major ipſa ſit. Eodemque pertinet atoniam cum pari laxitate gignens vis (CIII.).

CCLX. Ad aſthenicam diatheſin medendam, caloris in primis utilis ſtimulus eſt, idque ob hanc potiſſimum cauſam; quod quanto in phlogiſtica diatheſi noceat, nimiam jam incitationem inſuper augendo, tanto hic, ubi minor juſto incitatio ſubeſt, auxilio ſit neceſſe eſt. Hinc in febribus, in podagra, in dyſpepſia, in colica, in rheumatalgia, et omnibus morbis aſthenicis, corpus ſummopere calore fovetur, excitatur; frigore, quod, debilitando, in noxarum incitantium numero eſt, infirmatur, hebetatur (CXX.); quod exitio in febribus eſt.

CCLXI. Ut, quanto magis in phlogiſtica diatheſi frigus prodeſt (CCLVIII.), tanto in aſthenica nocentior eſt; ita idem, ob hoc porro, in ſummae debilitatis morbis vitandum eſt, quod, calori ſimiliter, extrema vaſa relaxat, et humores putrefacit (CXVI.).

CCLXII. Quo certius diatheſi phlogiſticae, adhuc morbos facere tantum periclitanti, modereris, carne et confectis inde ciborum formis parcendum, ex plantarum

genere paratis liberius utendum. Eandem diatheſin, ad morbi modum auctam, carneae materiae, maxime firmae, abſtinentia, ex plantis maxime fluentis, non nimius uſus, optime, quantum cibi adminiſtratio valet, (CXXVIII.) adimunt.

CCLXIII. In hujus diatheſeos parte condimenta fugere praeſtat (CXXIX.); quae in morbis venerio ſunt.

CCLXIV. Eidem potio aquoſa convenit, meraque omnis obeſt, eoque magis, quo plus alkaholis contineat (CXXX.). Eadem, niſi perquam imbecilla, in morbis perniciei eſt. In quibus cereviſiae tenui, quam magnus auctor recepit, aqua ſimplex et pura, magiſque adjecto acido, praeſtat.

CCLXV. Quoniam indirectus cibi ſtimulus rectum adjuvat, id eſt, per totum corpus ſtimulum dimittit, ideo etiam convenientis materiae moli finis ſtatuendus CXXVII.).

CCLXVI. In omni diatheſeos aſthenicae parte, cibus, e plantarum genere paratus

tus, vitandus; ad eum, qui ex carne vel carnea materia conſtat, quam primum fugiendum. Cumque hoc raro protinus, ob ventriculi debilitatem, fieri poſſit; diffuſibilibus igitur ſtimulis, ut vini formis in minore, opiatis in majore, debilitate, ſic erit utendum, ut ab ipſo tamen initio juſcula lauta largius ad ſummam ingerantur, dein paulatim ad firmioris ejus materiae uſum decurratur.

CCLXVII. Quemadmodum hic carnea materia (CCLXVI.) juvat, ita ſtimuli id, quod condimenta adjiciunt, effectum ejus promovet.

CCLXVIII. In morborum aſthenicorum periculo nocet aquoſa potio, (CXXX.) prodeſt meracis tantum, quanto ad debilitatis gradum opus erit (C.). Poſt vero ipſos jam factos, jamque vehementer graſſantes, eadem merax potio ita neceſſaria eſt, ut, exceptis juſculis (CCLXVI.), et diffuſibilioribus etiam ſtimulis, ſola diu conveniat. Nullus indirecti ciborum ſtimuli, ubi, quae eum maxime praebet, materia, nempe, e plantis petita, cavetur, metus eſt (CCLXV.).

CCLXIX. Ad ſtimulum, quem longe lateque chyli et ſanguinis abundantia corpori recta admovet, imminuendum, haec, ubi maxima eſt, per inediam, ſanguinis detractione, et alvi purgatione, tollenda; Ubi modica magis in morbis eſt, ſupra (CCLV. et ſequent:) praecepta, minorem diatheſin ſpectantia, ſervanda; ſcilicet, alvi ſubinde purgatione, cibo parciore ſtandum, ſanguis, non demendus; et, ſi qua paulo plenior cibus erit, per exercitationem lenem et frequentem, perſpirationi conſulendum.

CCLXX. Haec eadem (CLXXXVIII.) nimiae ſanguinis, quantum ab abundantia pendet, velocitati medebuntur. Quam a motu corporis vehementiore (CXLII.) pendentem, in diatheſi minore, opportunos morbis faciente, hiſve implicante, exercitatio parcior, quietis plus, et aliorum ſtimulorum minus, imminuent. In maxima, quae graves morbos cauſa continet, diatheſi, ad tardandum ſanguinem omnium poteſtatum incitantium ſtimulus accurate cavendus, ſanguis profundendus. Quietem

tem vero, quae, vel invitis aegris, neceſſario ſervatur, praecipere ſupervacuum.

CCLXXI. Quem ſtimulum ſecretorum humorum in ductibus excernentibus abundantia diſtendendo praebet, hanc creantia ſublata tollunt. Sit igitur frequentior concubitus, auferatur lac, cibus minus alens ſumatur, reducatur, ſoluta phlogiſtica in ſummo corpore diatheſi, perſpiratio (CXLIV.).

CCLXXII. Ad debilitatem, et, in vaſorum genere, atoniam laxitatemque, quam longe lateque chyli et ſanguinis penuria praebet, adimendam, primum ſtimulis diffuſibilibus juſculiſque (CCLXVI.) paulatim robur pariendum; dein his paulatim parcius, cibis firmis uberius, utendum; poſtremo, quo validius corpus ſit, exercitatione id et aliis diuturnioribus ſtimulis firmandum. Diffuſibilioribus vero ſtimulis non amplius, quam pro debilitatis magnitudine, utendum, eſt.

CCLXXIII. In imbecillo tam vaſorum, quam reliqui corporis, ſtatu motus omnis corporis, paulo intenſior, omneſque alii

ſtimuli

ſtimuli, qui ſanguinem percitant, et indirectam pro tempore debilitatem (CIX.) pariunt, arcendi. Cum vero levior debilitas erit, is motus, qui non fatigat, ſed grato ſtimulo eſt, recreatque, non vitandus. Jam convaleſcens, aliquis, paulatim ad ſolitum vitae genus, reducendus, et ſine hoc ſalutem nunquam ab omni parte reſtitui, recordandum.

CCLXXIV. Quam debilitatem (CCLXXI.) ſecretorum humorum penuria, vel in ductibus excernentibus copia, natura degener, creant; eam, de qua (CCLXXII. ad CCLXXIV.) relatum eſt, ſtimulatrix ratio, non antiſeptica, (CXVII. ad CXVIII.), tollit.

CCLXXV. Conveniens ejus, quem cogitatio, ſive vehemens, ſive aſſidua, fert, ſtimuli remedium cogitationis remiſſio eſt, eave contentio, ſive magnitudo, ſive frequentia ſpectetur, quae, incitabilitatem conſumendo, eventu demum debilitet. Quod praeceptum, ut opportunitati convenit, ita exorto morbo, maxime vehementiore, parum tutum omittendum; quia nullus

nullus ad fructum ejus, niſi per mediam illam ſtimuli magnitudinem, quae, nimiam jam ante incitationem augendo, noceret, aditus eſſe poteſt.

CCLXXVI. Ad minori in opportunitate diatheſi medendum, et morbo occurrendum, adfectuum conſuetudo vitanda; ad morbum tollendum, primus quiſque impetus prohibendus. Eorundem extremus, eventu debilitans, effectus, propter medium nimis incitandi periculum, nullo modo quaerendus (CXLVI.).

CCLXXVII. Quantum (CCLXXV.) a mentis labore vel languente uſu debilitas pendet, ille minuendus, ~~hic augendus~~, et gratus cogitandi tenor inſtituendus. Quin ſine hoc, quantumvis omnia reliqua ſtimulantia ſint uſurpata, nullam ab omni parte perfectam ſalutem fieri, pro certo eſt habendum.

CCLXXVIII. In omni debilitate adfectuum vis, indirectam debilitatem ferens, vitanda eſt; et ad id perexiguam eorundem magnitudinem ſufficere, non eſt obliviſcendum. Adfectus grati, quale repentinum

pentinum gaudium eſt (XLIII.), non laxis habenis permittendi (CXLI.).

CCLXXIX. Qui, ubi deficiunt, ut in triſtitia, animi dolore, metu, terrore, deſperatione, qui tantum laetitiae, fiduciae, ſpei, minores quaſi gradus ſunt, et adfectuum excitantium imminutionem tantum ſignificant (CXLII.), pellendi ſunt, excitantes revocandi; ſpes, fiducia, infundendae, paulatim ad laetitiam progrediendum.

CCLXXX. Hae poteſtates, eaedem genere, quae diatheſin utramque facientes (CLXXVI. ad CXCII.), magnitudine tantum differentes, et hac prorſus oppoſitae, rarius et minus proſpere ſingulae, ſaepius et ſecundiore eventu plures, omnes optime, ubi magna ope opus eſt, conjunctae, eaſdem ſolvunt diatheſes.

CAP. IX.

Curationis [Sthenicae] inter ſe partium comparatio.

CCLXXXI. Ut in diatheſi [Sthenica,] ~~phlogiſtica~~, potentiſſima omnium ſanguinis detractio eſt, quippe quae tanto validiorem, quanto latius corpori recta admotum, ſtimulum penitus auferat; ita, quoties diatheſis maxime viget, fuſius utenda, et nunquam in opportunitate, parcius aut non omnino in lenioribus morbis periclitanda, aliiſque auxiliis poſthabenda.

CCLXXXII. Cui proximum momentum frigus, cauto poſt ejus opus calore et aliis ſtimulis, in curatione ſibi vindicat. Semper nocet calor, magis poſt frigus, maxime, etiam cum aliis ſtimulis nimiis conjunctus. Semper prodeſt et pro magnitudine ſua frigus, ſi alienus ſtimulus ejus o-

peri mixtus aut ſuccedens, idque ſuperans, calide evitetur.

CCLXXXIII. Tertium ab his (CXCIII. CXCIV.) alvi purgatio dignitatis locum occupat. Quae diatheſin phloſtiſticam potenter ſolvit, eoque, ſanguinis profundendi, ſaepius vero creditae, neceſſitati, cum magno commodo, ſuperſedet. Eadem ſola ad ſalutem ſaepe ſatis.

CCLXXXIV. Cum omnibus his una victui, cujus ſtimulus accipiendo ab iis fructui obſtat, pro diatheſeos modo parcendum. Quod opportunitati ſemper, ſaepe morbis, iis, ſcilicet, quos minor, aut vitae lenior, diatheſis continet, ſolvendis ſolum habile eſt.

CCLXXXV. Cum omnibus etiam, in morbis quies, in opportunitate motus moderantia, conjungenda.

CCLXXXVI. Peſſimus vulgi medici mos eſt, quod uni alicui illorum auxiliorum nimis inſiſtit, reliqua omnia omittit, aut incurioſius praecipit. Soli ſanguinis, ne in peripneumonia quidem, detractioni cre-

dendum

dendum, ſed omnia reliqua, ſimul aut ſerie, in orbem adhibenda. Uno verbo,

CCLXXXVII. Actiones perturbatae, vel non debilitante cauſa deminutae (CLIV. CLV.), communem curationem (CLXXV. CLXXVI.) et nullam aliam, requirunt.

CCLXXXVIII. Debilitatis ſignis, diatheſeos phlogiſticae vehementiam, progrediente morbo, ſequentibus et mortem indirecta debilitate minitantibus, auxiliis mature adlatis, occurrendum.

CCLXXXIX. Eadem matura curatio ad ſuppurationem, effuſionem, et gangraenam, quae, ex nimia ad extremum incitatione, in indirectam debilitatem tranſeunte, naſcuntur, prohibendas pertinet (CLXIII.) ad CLXIX.).

CAP.

CAP. X.

Eadem aſthenicae curationis partium comparatio.

CCXC. In aſthenica diatheſi, et morbis inde pendentibus, potentiſſima, cum ad eam tandem aditus eſt, ſanguinis reducta copia eſt; quippe quae tanto validiorem, quanto latius corpori recta admovetur, ſtimulum reſtituat (CCLXXXI. CXXXI. ad CXXXVI.). Ob quam cauſam, cum, in omni debilitatis gradu, cibi, unde ſolus fere ſanguis fit, tanto minus aut ſumitur, aut digeritur, quanto major debilitas eſt; igitur tantum, talique forma, quantum, et quali, accipi, acceptum digeri, poteſt, primo quoque tempore, ſine mora, dandum; eoque carnea materia firma, ſi debilitas minor eſt, parcius unoquoque tempore, ſed ſaepius, data convenit. Ubi major debilitas eſt, et caro firma neque

que ſumi, neque ſumpta digeri, poteſt, juſcula indidem confecta, quam maxime lauta, quam minime pinguia, diligentiſſime praebenda. Quo vero magis ventriculus excitetur, et, ad cibum relatum recipiendum, digerendum, habilior reddatur, ſtimulantia diffuſibilia, qualia vini genera ſunt, magiſque etiam opiata et conſimilis potentiae reliqua, ſunt aſſidue, et, in recta debilitate (CVII.), parcius prius, dein uſque largius adhibenda; iiſque paulatim decedendum, perſtantibus et naturalibus ſtimulis, paulatim, et pro rata parte largius utendum. In indirecta debilitate, a maximo ad minimum ſtimulum diffuſibilem, ut ſupra (CIII.) relatum eſt, paulatim quoque pergendum, inverſoque ritu a minimo ad maximum ſtimuli perſtantis uſu progrediendum. Poſtremo in illa mediocri, e qua ad aſthenicos morbos opportunitas conſtat, debilitate, ſanguinis copiam ſummum ſalutis praeſidium eſſe, et propterea languenti cibi deſiderio non eſſe cedendum, ſemper in animo tenendum.

CCXCI. Humori vitali, de quo verba modo (CCLXXXVII.) facta ſunt, proximum

proximum in aſthenicae diatheſeos curatione auxilium calor eſt; utpote quo naſcentes animantes, creſcentes, maximeque conſeneſcentes, in vitam producantur, alantur, et vigorem adquirant, dein labeſcentes donec omnis extinguatur incitatio, ſuſtineantur. Per calorem intellige id externae temperiei punctum, quod frigori quod dicitur, et ardori qui dicendus eſt, medium intercedit; ſub quo temperiei ſenſus gratus et jucundus eſt; ſub quo neque reſolutione illa, quae ſudorem facit, neque torpore illo, quem frigus gignit, corpus, illic eventu, hic recta, debilitatur; ſub quo totius corporis actiones, excitantur, producuntur, et, quaſi in aprico, confoventur; ſine quo omnes alii ſtimuli nihil valent (XL.).

CCXCII. Talis temperies omni corporis ſtatui convenit, ſed debilitati ſive rectae, ſive indirectae, etiam magis; propterea quod, incitatione aliunde deficiente, eo magis hoc ſtimulo, qui multis aliis paratu facilior eſt, opus erit. Hinc tam in aliis magnae rectaeque debilitatis morbis,

bis, quam in febribus potiſſimum, ſummo calor auxilio reperitur, praeque caeteris in omnibus iis ejuſmodi malis, quae faciendi frigus praecipue particeps fuerit. In iiſdem ſumma cura fugiendum frigus, quod recta ſemper debilitat (XXXIX. CXVII. CXVIII.), nunquam, niſi in phlogiſticis morbis, iiſque qui in curſu ad indirectam debilitatem ſunt, adjuvans (CXX.). Cavendus pariter, in omni diatheſeos aſthenicae parte, calor nimius; qui, aeque ac frigus, debilitat, aeque vaſorum atoniam, laxitatem, gangraenam (CXII.), perque inertem vaſorum ſtatum, humorum ſtagnationem, et corruptionem, generat (CXVIII.).

CCXCIII. Quemadmodum vaſorum repletio maximum eo remedium eſt, quod rectus ejus ſtimulus corpori tam late admovetur; ei igitur calor, qui univerſo ſummo corpori protinus incumbit, univerſum recta adficit, virtute proximus ſit neceſſe eſt.

CCXCIV. Ut ſupra et infra purgatio, item ſudor (CCLXXXIII.), adeo potenter debilitant,

debilitant, ut tertium in diatheſeos phlo-giſticae curatione ſibi locum vindicent; pariter igitur in aſthenica diatheſi, eodem debilitante opere, noceant, pariter ea ſiſtentes ſtimuli, eoque tam alii, quam, prae caeteris omnibus, diffuſibiles, opiferi ſint neceſſe eſt.

CCXCV. Ut ſtimulorum hac in re percurratur ordo; a levioribus his humorum amiſſionibus incipiendum, et ad graviores, aliaque mala etiam vehementiora, procedendum. In leviore alvi ſolutione, qualis in opportunitate ad aſthenicos morbos, hiſve levioribus, uſu venit; ~~plerumque~~ cibis e plantarum genere confectis, et potione imbecilla vel aquoſa, aut intus fermentante, cujuſmodi vini formae ex hordeo paratae, quae cereviſiae dicuntur, abſtinuiſſe; carneam, quam optime conditam, quam maxime lautam, puram, et pinguedinis expertem, ſumpſiſſe, vinum meracius vel, e ſaccharo et aliunde deſtillatione paratum, plus minuſve validum, adhibuiſſe, leniuſque et ſaepius exercitatum eſſe, plerumque ſatis erit.

CCXCVI. Ubi fuſior adhuc alvus eſt cum torminibus et doloribus, ut in diarrhoea graviore, in dyſenteria; ubi cum dejectionibus vomitus quoque conjungitur, vel, ſine his alvi turbis, vomitus moleſtus urget; aut hic cum madore in cute aut ſudore macerante conjungitur; ſudorve ſolus urget, vires conficit, corpus exhaurit et attenuat; in omnibus his caſibus ad ſtimulos, quam maxime diffuſibiles, protinus eſt fugiendum, et tantae corporis attenuationi, objam eundum.

CCXCVII. Qua in re tanto magis ſtimulorum uſus erit neceſſarius, quod hujuſmodi excretiones auctas aliae notae malae comitari ſolent (CXCV.). Quantum vero valeant, quamque potentem ſtimulandi vim poſſideant, eorum adverſus haec et alia in febribus, et reliquis morbis aſthenicis graviſſimis, quin et in ipſo ex ultima debilitate mortis articulo, ſingularis virtus oſtendit.

CCXCVIII. Sic in ſpaſmis, in convulſionibus, intus, extra, in ſanguinis profluviis, (~~CLXXXIX.~~ ~~CXCVIII.~~), in diro febrium et aliorum morborum graviſſimo-

rum delirio (CXCVIII. CC. CCI.), in inflammatione aſthenica, iis ſtimulis, quorum permanentior vis eſt, ceſſantibus, aut nequicquam agentibus, miranda diffuſibiliorum, quorum praecipuum opium eſt, ſtimulorum virtus eminet.

CCXCIX. Ut igitur ea ſtimulatricis hujus virtutis vis, ad fuſam alvum, item vomitum, vel etiam ſudorem, cum ea leviora ſunt, et a minore cauſae vehementia pendent, compeſcendum pertinet; ita ea ejuſdem potentia, quae graviſſimis iis adfectibus (CXCVI.) habilis compeſcendis, ſaluti reducendae, eſt, omnium, quae unquam corporibus humanis incumbunt, longe validiſſima eſt: quod vel hinc ſcire licet, quod, omnibus aliis, quibus vita ſuſtentari ſolet, poteſtatibus nihil agentibus, ingruentis mortis impetum avertunt.

CCC. Stimulorum diffuſibilium imbecilla maxime pars ſunt, e vinis alba praeter madeirenſem et canarenſem, et rubra praeter oportoenſe, deſtillata ſic diluta, ut illorum vim exaequent, ſuperentve paululum. His altiora ſunt eadem haec mera; dein etiam altiora ſunt, ſaepius deſtil-

lata,

lata. Quae tanto uſque potentiora ſunt, quanto magis aquoſa pars deſtillando expellitur, alkaholis plus relinquitur.

CCCI. Altiorem in ſerie locum ſibi vindicant, moſchus, alkali volatile, camphora, de qua minus adhuc periculum certum factum eſt, aether denique opium, ~~denique aether~~, ~~qui in medicina~~, ~~ſicut in mundo~~, ~~ſummam ſedem occupat~~. E quibus tamen omnibus, niſi ubi, ut aliquando uſuvenit, morando vim ſtimuli perdidere, eoque, alius in alium, renovandi operis cauſa, ſufficiuntur, et per orbem quaſi ſic, ad extremam debilitatem propulſandum, itur, opii plerumque formae ſatis in omnes uſus medicos ſunt.

CCCII. Cum omnibus his (CCLXXXIV. CCC. CCCI.) una victus ratio habenda eſt. Cumque in magna debilitate, et in hac poſitis morbis, nihil in ſola, quae convenit, materia, nempe, carnea, firmi accipi poſſit, igitur, ~~ſed~~ fluens aliquid utendum, sed validum, e carnea materia juſcula parcius ſimul, pro debilitatis modo, ſed ſaepius, una cum diffuſibilibus ſtimulis, item gelatinae, danda: Dein, ubi per diffuſibiles maxime ſtimulos, vires ex parte redierunt, caro

caro firma prius, parcius quoque ſaepiuſque, dein largius, et ex longioribus intervallis, ſumenda, a diffuſibilibus paulatim, et eadem ratione, recedendum.

CCCIII. Cum jam diffuſibiles ſtimuli prorſus omittuntur, convaleſcenſque ſtatus ſolito victui, ſolito vivendi generi, eique, quam bene valentes ſervare ſolent, adminiſtrationi, ſic permittitur, ut major tamen, ne quid culpae committatur, adhibeatur cura; omnis conatus ut redeunti, ita nondum confirmato, robori aptandus (C.). Motus, primum geſtatio, dein exercitatio lenior, ſed crebrior, eſſe debet; et hanc ſemper, ea laſſitudo, quae citra fatigationem ſudoremve ſit, finire; ſomnus neque diutius juſto, ne recta, neque non ſatis, ne eventu, debilitet, produci; cibi quam maxime alentes, ſed non largius, ne ventriculi nimia adhuc incitabilitas, ſine debito vigore deteratur (XXIV. XXVI.), adſumi, ſed ſaepius tamen, ut illa paulatim, quod, ſolum ad idoneum vigorem reponendum pertinet, imminuatur (ibid.), et demum ad ſemiconſumptam (XXV.) redigatur, repeti; caloris id, quod

quod ſtimulo eſt (CXII.), adhiberi, nimius pariter et frigus, quia pariter debilitant (CXV. CXVII), vitari; purus aër (CXLV.) quaeri, impurus (CXLVI.) caveri; mentis actio lenior (CXXXVIII. CXXXIX.), adfectuum moderamen (CXL. CXLI.), ſenſuum jucunditas, parari (CXLIII. CXLIV.), grata ſodalitia, convivia laeta, celebrari; per amoena loca iter factitari, a concubitu temperari.

CCCIV. Ut noxae, morborum periculum vel ipſos facientes, alia in aliam partem, (XLIX.), paulo gravius incumbunt, eaque pars plerumque eſt, quam, quaeque, recta adficiunt (XCII.), ita poteſtates, quae pro remediis adhibentur, quo certius communis effectus univerſum corpus attingat, alio, alia, dirigendae ſunt.

CCCV. Male ſanguinis, quae debilitantium remediorum potentiſſima (CCLXIX. CCLXXXIII.) eſt, detractioni ſoli cujuſvis morbi phlogiſtici curatio creditur; propterea quod, dum in vaſis ſanguiferis majoribus incitatio ſatis, forſitan nimis, in extremis his et decoloribus, ut et reli-

que

quo toto corpore, parum, imminuitur. Nec ejuſdem cum alvi purgatione alternatio perfectum curandi genus eſt, quia, licet in majoribus ſanguiferis vaſis, innumeriſque iis, quae ſuos in inteſtina profundunt humores, artariolis ſive exhalatricibus, ſive muciferis, ſatis ſuperque incitatio nimia ſolvitur; neque perſpiratoriis tamen arteriarum finibus, neque reliquo corpori, par debilitandi vis adhibetur. Exempli gratia, quae in ventriculum ducunt, vaſcula ſuo diſtendente onere minus liberantur. Et etiamſi vomitus, qui male in phlogiſticis malis omitti, in aſthenicis moveri ſolet, cum duobus auxiliis modo relatis conjungeretur; ne hoc tamen, ad incitationis aequalitatem praeſtandam, ſatis eſſet; utpote cum idem in perſpiratoriis vaſculis, qui relatus eſt, incitationis ~~defectus~~, ac in reliquo corpore non vaſculari, maneret. In phlogiſticis igitur adfectibus gravioribus, poſt imminutam diatheſin, in levioribus, ab initio, humorum relatis detractionibus adjectus ſudor aequaliorem incitationis imminutionem, perfectiorem

tiorem morbi ſolutionem, praeſtabit. Nam, per hanc humoris detractionem, jam non ſolum e majoribus vaſis ſanguiferis, in interioribus corporis partibus, ſed tam ex externae corporis, quam internae ſuperficiei infinitis exitibus, humoris, ubique diſtendentis, et plurimum incitationis (CXXXI. ad CXXXIV.) parientis, immenſa copia ſubducitur. Sed ne res quidem hic ſtat. Quoniam enim in levioribus malis phlogiſticis cibi alentis (CXXIV.) multum, in omnibus juſto plus, adſumi poteſt; igitur, quantumvis ſanguis, quantumvis caeteri humores imminuantur, ſi is cibus, qui ſolus (CXXXI.) ad ſanguinem creandum pertinet, ſumi non deſinit, vaſa etiam omnia pro ſumpta copia iterum repleri, et nimiae incitationis fomite accendi, perſtabunt. Ad quod incommodum prohibendum, et incitationem etiam aequalius totò corpore imminuendam, inedia vel materiae e plantarum genere ſumptae (CXXVIII.), fluentiſque conceſſio, maxime poterunt. Nec huc tamen res deſinit. Si enim, omnibus quae praecepta

ſunt,

ſunt, cautis et firmatis, calor, ſtimulando nocens, extrinſecus ad ſummum corpus adſpirare permittetur; is ſtimulus aliam incitationis, quantumvis caeteris curationis partibus bene et aequaliter imminutae, inaequalitatem creabit. Quapropter, cum phlogiſtica diatheſis adeo a caloris, cutem recta adficientis ſtimulo pendeat (CXIII.), et hinc in cute prae caeteris locis vigeat; igitur, ad eam quam maxime aequaliter adimendam, vigenti propter calorem hic incitationi frigoris antiphlogiſtica vis opponenda eſt. Cumque omnia demum, fuſius jam commonſtrata, effecta ſunt, ad aequalitatem tamen incitationis, ſecundae valetudini accomodae, reparandam, a mentis (CXXXVIII.), et adfectuum ſtimulis ut caveatur reſtat. Qui, ut plurimum, ad diatheſin phlogiſticam creandandam, pertinet; ita cautus et prohibitus ad eam ſolvendam et aequalem, in qua ſalus integra poſita eſt, incitationem reponendam, pariter valeat neceſſe eſt.

CCCVI. Si morborum phlogiſticorum hactenus curatio, in ſanguinis detracti-

one

one, alvi purgatione, et, in paucis caſibus, refrigeratione, conſtitit, et aliae, de quibus fuſius (CCCV.) diſſertum eſt, obſervationes vel ex toto neglectae, vel leviter, obiter, et quaſi nullius eſſent momenti, memoratae, nec, in curationibus quae ſic praecipiebantur, ad ullum principium, redactae, ſunt; quantum eorum cognitio tam in medendi uſu, quam ratione, ſit aucta, facile e ſupra (CCCIV. CCCV.) et alibi ante, per totum opus relatis, patebit; et nunc demum, tam naturam et rationem morborum phlogiſticorum, quam medendi ſive craſſum imiatorium, ſeu rationalem, uſum repertum exploratumque eſſe, conſtabit.

CCCVII. Quod de noxis morborum periculum ipſoſve facientibus (CCCIV.) dictum eſt, id non ſolum ad phlogiſticas, ſed etiam aſthenicas, pertinet. Quodque de aſthenicis auxiliis dictum eſt, id de ſtimulantibus dicendum. Quae ubicunque recta admoventur, magis eam partem, et aliam alia, ſtimulant, incitationem adaugent.

CCCVIII. Sic, in aſthenicis morbis, quo aequalius incitatio ſuſcitetur, robur reducatur, maxime diffuſibilibus ſtimulis (CCCI.) non fidendum ſolis eſt. Nam, ut ea toto corpore incitationem quidem, ita in ventriculo gravius, augent. Hinc, etiam a curationis initio, cum nihil cibi prope accipi poteſt, et alii diuturniores, et naturales magis ſtimuli, imperfectiſſime admoventur; tamen, una cum illis, juſcula CCCII.), dentur, et quam primum ad firmam carneam materiam feſtinetur (CCCIII.), oportet, et, ut idoneus ſtimulando calor admoveatur (CCXCI.) curandum eſt. Hac enim ratione tam internae, quam externae ſuperficiei, rectiſſime conſulitur, et in duabus amplis regionibus incitatio ſuſcitatur. Quin et eodem modo vaſorum inanitati, quae tanto magis in aſthenicis morbis, quanto graviores ſunt, obtinet, paulatim, obviam itur. Nam, ut in ea ſanguinis, quae potentiſſima phlogiſticos morbos noxa excitans eſt, copia, cito medendi, ſanguine protinus detrahendo, poteſtas eſt; ita ad eam ejuſdem, quae in aſthenicis malis maxime nocet, penuriam

penuriam tollendam, et vaſa replenda, ſenſim, paulatim, et gradatim quaſi, duntaxat, aditus eſt.

CCCIX. Utraque ſic corporis ſuperficie (CCCVIII.) curata, et vaſis ex parte repletis; non ſatis tamen aequaliter augetur incitatio. Ad quod porro ex parte praeſtandum; eodem tempore maxime diffuſibilis aliquis ſtimulus, puta, quaevis opii forma, (CCCI.), praebendus, et carnis alentiſſimae tantulum, quantulum deſiderari, ſumi, digerique, poſſit (CCCII.), adjiciendum. Carnis dandae ratio ex recente de juſculis explicatione manifeſta eſt. Sed minoris ſtimuli diffuſibilis uſus ex hoc pendet, quod "confectam quolibet uno ſtimulo incitabilitatem novus quilibet elicit," et ſic, ut porro variet effectus, efficit.

CCCX. Hactenus motus, quo omnes muſculi, qui, potiſſimum in ſummo corpore ſiti, ſanguinem per venas ad cor contracti, percitant, ſtimulus parum ſuppetivit, eoque, tam propter vaſorum inanitatem, quam ob ſanguinis, deficiente hoc impulſu, tarditatem, incitatio non ſatis in

omni

omni hoc ſpatio ſuſcitatur. Poſtquam igitur vires adeo refectae ſunt, ut jam cibi lautiores uberius ſumi, jam moveri prius alienis inſtrumentis, dein ſuis, corpus poſſit, quorum illud geſtatio, hoc exercitatio, dicitur; tum in pluribus punctis incitatio porro tollitur, aequaliorque ad ſummam evadit.

CCCXI. Poſtremi, qui ad incitationem toto corpore naturaliter exaequendam pertinent, ſtimuli, a mentis actione, adfectuum vi, et aëris etiam majore, quam qui in cubiculo clauſis parabilis, eſt, puritate (CXXXVIII. ad CXLVIII.), proficiſcuntur. Quo in convaleſcendi ſtatu, eadem, quae ſupra, in phlogiſticorum morborum deceſſione (CCCV.), dicta ſunt, prorſus conveniunt.

CCCXII. Aſthenica curatio in omnibus ejus partibus, ſive ratio ſive merus uſus, ſpectatur, et ſive cauſa et exitantes noxae, ſive medendi conſilium et auxilia, conſiderantur, prorſus nova eſt. An igitur, univerſa, quae hactenus tradita eſt, doctrina medicinam, hactenus conjecturalem, par-

rum

rum ſibi conſtantem, ſibi omnibus rebus repugnantem, ad juſtam ſcientiam, non mathematicis, quod unum tantum probationis genus eſt, ſed naturalibus principiis, certoque ſenſuum teſtimonio firmatam, declarat?

CAP. XII.

Ut reliquarum omnium poteſtatum, in corpora viva agentium, eadem prorſus actio eſt, ita remediorum quoque prorſus eandem eſſe.

CCCXII. Quemadmodum communis poteſtatum incitantium effectus (XV.) idem prorſus eſſe, nempe, vitae propria (X.), id eſt, ſenſus, motus, mentis actio, et adfectus animi, compertus et exploratus eſt; quid enim calor, quid cibus, quid conditus hic, quid potio, quid ſanguis, quid hinc ſecreti, decolores, humores, quid aër, e rebus externis; quid, ex ipſius corporis actionibus, contractio muſcularis, quid cogitatio, quid animi adfectus, aliud faciunt, niſi, ut illas communes animantium actiones, ſuſcitent, ſervent, et ut cauſa contineant? Et, quemadmodum,

omnium

omnium earundem poteſtatum idem etiam opus eſſe, inde manifeſtum eſt; ad eundem enim effectum eandem cauſam, perpetua naturae lege, tendere, dandum eſt. Porro, quemadmodum hoc opus in ſtimulando poſitum eſt (XVII. XXII.), iſque ſtimulus omnia vitae, ſecundam, adverſam valetudinem, medioſque utrique gradus, qui ad morbos opportunitas dicuntur, creat (XIX.); idem quoque tam in phlogiſticis, quam aſthenicis, morbis auxiliorum opus eſſe, fatendum. Si enim nihil ſecundam valetudinem inter et phlogiſticos morbos, praeter nimiam in his incitationem (XXIII.), nihil inter illam et aſthenicos morbos, niſi deficientem in his (ibid.), incitationem, intereſt; quid aliud adverſus illos auxiliorum opus, quam ut nimiam incitationem imminuat (LXXXVIII.), adverſus hos, niſi ut deficientem augeat (ibid.), eſſe poteſt.

CCCXIII. Quicquid idem efficit, quod alterum aut plura, ut id idem quod haec, haec idem quod illud, adeoque omnia idem ſint, neceſſe eſt. In phlogiſticis

morbis

morbis ſanguinis detractio; ſupra infraque purgatio, ſudor, inedia, corporis, mentis otium, animi tranquillitas, incitationem ſolam minuendo, ſalutem moliuntur.

CCCXIV. In aſthenicis malis, ſtimulantia maxime, quae minus diuturna, ~~minus~~ magis diffuſibilia, ~~quae diuturniora~~ ſunt, ut opium et alia ſummo ſtimulo praedita, ~~et~~ item varia vini genera, remedia ſunt. Imbecillius et majore mole ſtimulantia, ut cibus validus, hic conditus, ſanguinis copia reparata, potio valida, ſed pro victus parte ſumpta, geſtatio, tam corporis, quam mentis exercitatio, erectus ad vigorem animus, ſolam incitationem intentando, ſalutifera ſunt.

CAP.

CAP. XII.

Omnes quae vitam tuentur, poteſtates eaſdem eſſe.

CCCXV. Rurſus, quae ſecundam ab omni parte valetudinem, poteſtates faciunt, tuentur, nonne eaedem ſunt, ac eae, quae nimia vi ~~phlogiſticos~~ sthenicos adfectus, deficiente aſthenicos, et ad utroſque opportunitates, conſimili ei, qua quaeque ſuos morbos, quam in vi alteris majore, quam in alteris minore, creant?

CCCXVI. Porro, ut omnia ſupra tradita docent, quae noxae morbos phlogiſticos faciunt, eae aſthenicorum remedia ſunt; et, quae noxae hos faciunt, eaedem illos tollunt.

CCCXVII. Sunt igitur omnes poteſtates, ullum vitae ſtatum (IX.) ſuſtinentes, eaedem genere, magnitudine tantum va-

 riantes,

riantes (XXXIII. LXVI.); quod et de morborum auxiliis verum eſt (LXVII. LXXX. LXXXIX. ad XCIII.). Talis animantium vita (IX.) eſt. De qua quaecunque dicta ſunt, eadem omnia ad plantarum vitam pertinent.

CCCXVIII. Sic, ut animantibus in omni vitae ſtatu ſuae poteſtates incitantes (X. ad XIII.), in opportunitatibus et morbis ſuae noxae excitantes (LXII. LXVII. LXVIII. LXIX. LXXIII.), in morborum curatione ſuum utrique medendi conſilium (LXXXVIII.), ſua remedia (LXXXIX. XC. XCI.), ſunt; ita idem prorſus plantis omni ex parte accidit.

CCCXIX. Quas in omni vitae ſtatu poteſtates incitantes ſunt, calor, aër, humor, lux, ita admota, ut neque nimis, neque parum, agat.

CCCXX. Earundem (CCCXIX.) actio in ſtimulo quoque poſita eſt, quo vitae hujus propria, ſenſus, motus aliquantum, viriditas, vigor, incrementum, ſtatus, decrementum, ſuſcitantur. Quem ſtatum cauſa continens eſt incitatio, poteſtatum incitantium communis effectus.

CCCXXI. Quin hic quoque ſecundam valetudinem poteſtates (CCCXVIII.), juſte incumbentes, creant, copioſius parciuſve admotae, morbos horumve periculum, illae in nimio, hae in deficiente, ſtimulo poſitos, adducunt. Sic nimius et parcus humor, nimius calor et frigus, pari opere ad morbos et mortem, illi recta, haec eventu, ducunt. Utque tenebrae, juſto majores, aut diuturniores, eventu debilitant; ſic, quod noctes diebus, lux tenebris, alternis vicibus inter ſe ſuccedunt; id eo naturae conſilio factum videtur, quo diuturnior ſplendidiorve jubaris vis, minus aut ſupra modum, aut ad extremum, ſtimulet, et ſic ſthenicos morbos, vel in indirecta debilitate poſitos, concitet.

CCCXXII. Neque ſua plantis incitabilitas deeſt, quae, pariter ac in animantibus, "non in alia ſedis parte alia eſt, nec e partibus conſtat, ſed una toto corpore, et indiviſa proprietas" (XLVII.). Quo fit, ut cuicunque plantae parti poteſtas quaecque ſit admota, ejus effectus, ſive nimius, ſive juſtus, ſive deficiens, univerſam

tota

toto corpore incitabilitatem protinus adfiſciat.

CCCXXIII. Qui adfectus eadem quoque, qua in animantibus, inaequalitate ſit, ut ibi, ſcilicet, major, quam in quavis alia pari parte, ſit, quo recta poteſtas incitans incubuit. Utque ejus rei in animantibus duplex cauſa eſt, rectus in partem magis adfectam poteſtatis impulſus (XLIX.), et major hujus in cujuſvis, quam alîus paris partis, incitabilitate vis; ſic idem in plantis ſit. Et, quemadmodum, in cerebro, ventriculo, et inteſtinis, incitabilitas majorem impulsûs poteſtatum, quam in pleriſque aliis locis, habet rationem; ſic illis partibus plantarum radix, quae a poteſtatibus incitantibus potentiſſime adficitur, reſpondet. Ad radicem, prae caeteris plantarum partibus humor confluit, calor illic optimus ille, est qui nec nimius eſt, ad ſthenicum adfectum, nec ad extremum nimius, ad indirectam debilitatem inclinans, nec deficit, quod frigus dicitur, rectam debilitatem inferens.

CCCXXIV. Soli vero, per cujus foramina poteſtates relatae (CCCXXIII.) penetrant, ſolus uſus eſt, eum filtri uſum praeſtare; quo, neque, patulis nimis foraminibus, illae juſto copioſius deſcendant, et prius ſthenicum, ſeu nimis luxuriantem, ſtatum, dein indirectam debilitatem, pariant; neque, contractis foraminibus eaedem, parum ad radicem receptae, indirectam debilitatem, ſeu contabeſcentem plantae ſtatum, efficiant. Solum autem non neceſſarium ad aliquam plantarum vitam eſſe, plantae ſaepe, quodam tenus in aqua pura viventes, confirmant. Quod idem pro filtro prodeſſe, arandi, glebas frangendi, argillam tenacem, calce, terra abſorbente, dividendi, et foramina ejus laxandi; friabilem nimis fimo tenaciorem reddendi, tenuem pannis, lapidibus, tegendi, et ſic calorem intus, ſic humorem continendi, omnique ratione foramina contrahendi, proſper eventus arguit.

CCCXXV. Sic, quod arenoſum omne ſolum pariter, et argillaceum, ubi illi non ſic tenacitas datur, huic adimitur, ſterile

et

et infrugiferum ſit, ratio manifeſta eſt. Hinc ardentes aeſtates et regiones argillaceis agris, foramina claudendo, nocent; friabiles et macres, eadem contrahendo, juvant. Hinc humilibus terris, lautiſque, quae circa plantarum radices humoris undique copiam conducunt, ſicca tempora conveniunt, editis et tenue ſolum habentibus pluvialia reſpondent. Declives tractus et ſeptentrionem ſpectantes, qui plerumque tenui et egeno ſolo ſunt, arbores circumcirca paſſimque conſitae, quin et lapidum nudorum, quos imprudens induſtria ſaepe cum noxa tollit, omnia tegentium, multitudo, calorem praeſtando, humorem retinendo, fovent proteguntque. Quibus tamen, iis locis, quorum verſus auſtrum et meridiem declivitas vergit, non pariter opus eſt, utpote qui a ſole foveantur, a frigidis ventis defendantur, et auſtralibus flatibus, qui rarius juſto ſicciores ſint, feliciore ſitu objiciantur.

CCCXXVI. Ut ad proprium redeatur propoſitum, ex iis, quae de plantarum cultu et natura dicta ſunt, earum vi-

tam

tam animantium vitae prorſus conſimilem eſſe; incitatione, quam externae poteſtates ſolae praebent, quicquid in rebus vitale eſt, regi; nihil, ad vitam tuendam neceſſarium, cuilibet corpori vivo, ſive animanti, ſive plantae, inſitam exiſtere; eaſdem poteſtates, quae vitam primum conſtant, deinde ſuſtentant, ad interitum demum niti; vivere, vitam producere, conſeneſcere, et mori, pariter naturale eſſe; unumquodque vivum corpus in eo quod gignit vivere, et ſic animantium, ſic plantarum ſecula renovari, rerum naturam permanere, vigere, et aeternam fieri; unoque verbo omnia rerum uno inſtrumento fabricata eſſe, diſcitur.

CCCXXVII. Ut planetarum, qui ad permanendum, et ſuos curſus per aevum continuandos, conformati ſunt, meatus omnes ab hoc uno principio pendent, ut recta, quo modo cuncta projecta moventur, ferantur, dein aſſidue gravitatis, quae omnes adficit, vi deorſum detrahantur, et ſic, ad ſummam, in orbitales motus omnes conjiciantur; ſic in minoribus corporibus

vivis,

vivis, quibus majora illa replentur, animantibus, ſcilicet, et plantis, quorum ut univerſae ſpecies permanent, ſingula intereunt, quaecunque eorum actiones cauſa continet, has inchoans perficienſque, ea eaſdem, imminuit, labefactat, ac prorſus demum extinguit. Non igitur aliae poteſtates ad vitam et ſalutem, aliae ad morbos et interitum, natura comparatae ſunt, ſed omnes ad vitam quidem, ſed coactu, ad mortem dein, ſed ſua ſponte (LXXII.) feruntur.

VOLUMINIS PRIMI FINIS.